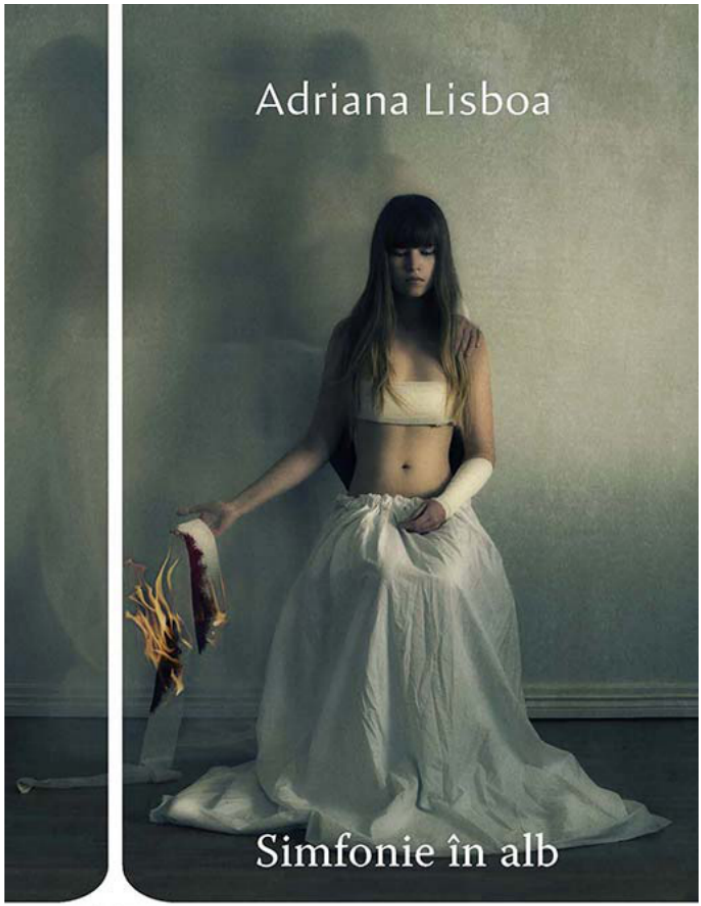

ROMANUL SECOLULUI XXI

UNIVERS

Adriana Lisboa

Simfonie în alb

Traducere și note de
Laura Bădescu

UNIVERS
2013

ROMANUL
SECOLULUI
XXI

ADRIANA LISBOA
SINFONIA EM BRANCO

Editora Rocco, 2001
Copyright © 2001 by Adriana Lisboa
by arrangement with Literarische Agentur Mertin Inh.
Nicole Witt e. K., Frankfurt, Germany
© Editura UNIVERS, 2013, pentru prezenta traducere

EDITURA UNIVERS
Str. Suvenir, nr. 4, ap. 3, et. 1
sector 2, cod 020741, București
tel/fax 021.31.53.308
comenzi: office@edituraunivers.ro
www.edituraunivers.ro

Redactor: Diana Crupenschi
Tehnoredactor: Constantin Niță
Copertă Imagine: credit Daria Endresen

ISBN ePUB: 978-606-8543-36-9
ISBN Print: 978-99931-868-0-9

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

Această carte a fost publicată cu sprijinul
Ministerului Culturii din Brazilia / Fundação Biblioteca Nacional

Obra publicada com o apoio do Ministerio da Cultura
do Brasil / Fundação Biblioteca Nacional

MINISTÉRIO DA CULTURA
Fundação BIBLIOTECA NACIONAL

Si c’est inutile de pleurer, je crois qu’il faut quand même pleurer. Parce que le désespoir c’est tangible. Ça reste. Le souvenir du désespoir, ça reste. Quelquefois ça tue.

Chiar dacă plânsul este inutil, cred că oamenii trebuie să plângă. Pentru că disperarea este tangibilă. Rămâne. Amintirea disperării rămâne. Uneori ucide.

MARGUERITE DURAS, *Écrire*

Un fluture, o carieră interzisă

Avea să mai treacă ceva timp până ca ea să vină.

După-amiaza de vară prea caldă și umedă plutea deasupra drumului prăfuit. Totul era tăcut, saturat de letargie. Un bărbat cu ochii atât de deschiși la culoare, încât păreau aproape transparenți, se prefăcea că se uită peste drum, dar privirea lui căuta, de fapt, frânturi de amintiri, ca un copil care strânge de pe plajă cochilii de scoici. Din când în când, prezentul îl întrerupea, i se impunea, iar el se gândea, am să pictez un drum de pământ în următorul meu tablou. Apoi lumea maronie, aridă și prăfuită s-a micșorat încă o dată pentru a lăsa să se vadă o fată în alb, fata dintr-un tablou al lui Whistler.

Tomás și-o amintea. Dar memoria lui era nesigură, fragmentată, precum resturile unui schelet de monstru preistoric îngropat și păstrat numai datorită norocului, imposibil de reconstruit în totalitate. După treizeci de ani. După două sute de milioane de ani.

Câinele dormea la picioarele lui și visa. Din când în când, gemea în somn. O dată și-a ridicat capul alb și negru, cu o tresărire, și a început să-și roadă laba ca să prindă o căpușă. Bibilicile bucătăresei Jorgina își repetau litania, pe care ea o asculta fără să le dea nici cea mai mică atenție. Era o după-amiază lipsită de orice strălucire, ca o bucată de cauciuc vechi. Florile de bougainvillea înfloreau sălbatic, aproape cu agresivitate.

Câinele, care nu avea nici un nume, pur și simplu alesese casa aceea ca fiind a lui și se considera proprietarul de drept al resturilor de mâncare pe care bucătăreasa obișnuia să le pună pe o foaie de ziar de două ori pe zi, lângă rezervorul cu apă pentru spălat. Câinele termină de scos căpușa din piele și adormi la loc.

Tomás nu era un bărbat fericit. Dar nici nefericit nu era. Se considera *bine adaptat* și pentru asta plătise un preț pe care îl credea corect și primise compensațiile în bani potrivite. Renunțase la anumite teritorii. Abandonase fantezia unui imperiu. Domnea acum doar asupra lui și asupra acelei case sărăcăcioase, uitată în mijlocul unor câmpuri insignifiante și al unor drumuri care se prefăceau în țărână în anotimpul uscat și în noroi în sezonul ploios.

Când venise să locuiască acolo, își dăduse seama că era sfârșitul visurilor lui. Iar acum se gândea că poate avea să picteze un drum de pământ în următorul lui tablou. Gândurile lui erau la fel de fragile ca o urmă de parfum pe care o femeie o lasă în urma ei în aer.

Departe, un avion trecea fără să scoată nici un zgomot. Nu erau aeroporturi în apropiere. Sigur se îndrepta spre Galeão sau spre aeroportul Santos Dumont din capitala Rio de Janeiro.

Bucătăreasa Jorgina, căreia îi căzuseră aproape toți dinții, iar acum afișa cu mândrie o proteză foarte albă, se apropie tăcută de Tomás și îi puse în față, pe masa de fontă de pe terasă, o cană de cafea aburindă și aromată. Era o femeie care nu spunea prea multe cuvinte. Simțea că erau la fel de trădătoare ca un animal care-și spionează prada și că aproape întotdeauna erau nedrepte. Aruncă o privire spre cer să vadă cum avea să fie vremea și scoase un oftat neutru. Apoi se duse înăuntru la plita ei unde fierbeau orezul, fasolea și cratița cu tocană.

Tomás auzi de la distanță noua camionetă a lui Ilton Xavier, care mergea repede pe drum, ridicând praful. Toate aceste mișcări discrete erau ca răsuflarea unui trup adormit, nimic mai mult.

Cafeaua era foarte dulce, prea dulce, dar Tomás se învățase să-i placă așa. Astfel își beau cafeaua oamenii din partea locului, puțină cafea, o grămadă de zahăr. Câinele, pe care acum îl necăjea o muscă-de-cal, își săltă capul și cu o singură mișcare rapidă prinse din zbor insecta în bot.

Tomás se uită absent la picioarele lui goale. Pe pielea lui, ca niște tatuaje, erau semnele dure ale acelui loc atât de departe de clădirile de ciment și de asfalt: nenumărate înțepături de țânțari, căpușe, muște-de-cal și alte insecte, o mică cicatrice pe pulpă, în locul de unde i se extrăsese o larvă de insectă la clinica din Jabuticabais. La picioarele lui, un șir de furnici laborioase săpase o dâră prin care umblau, ca un șănțuleț viu în pământ.

În camera de zi mică, pe podeaua de ciment roșie și uzată, tablourile lui îl așteptau pe Cândido să vină să le ia în weekend; tablouri lipsite de pretenții ca mărime și scopuri, destinate să decoreze sufrageriile oamenilor din clasa de mijloc de la țară, sălile de așteptare ale medicilor, birourile modeste de avocatură. Notarul public din Jabuticabais cumpărase două, îi spusese Cândido. Unul ca să-l atârne în biroul lui, altul ca să i-l dea cadou de nuntă unei nepoate. Din când în când cineva comanda un portret la preț dublu, ceea ce-l făcea pe Cândido fericit, dar lui Tomás nu-i schimba cu nimic dispoziția. Starea lui de spirit rămânea la fel de uniformă ca o după-amiază secetoasă.

În tablourile care înfățișau priveliști din natură, exista întotdeauna un drum care ducea spre nicăieri. Dispărea după un copac sau după o curbă sau

în josul unei pante. Iar în colțul din dreapta, jos, era semnătura cuiva care își semna tablourile numai pentru că clienții cereau să fie semnate. Mai demult, când avea douăzeci de ani, Tomás refuza să polueze vreuna dintre picturile lui cu o semnătură care distrugea compoziția în ansamblul ei, precum tusea cuiva în mijlocul unui concert sau luminile dintr-un cinematograf înainte să se sfârșească filmul. Acum făcea tot ce voiau clienții lui, iar pentru acești clienți semnătura lui dădea autenticitate tabloului, chiar dacă era numele unui artist necunoscut. Își semna numele cu vopsea neagră, cu un scris care semăna cu acela al unui copil.

Tomás își aprinse o țigară, iar spirala de fum se ridică în sus ca un șarpe vrăjit. Pentru un moment i se păru că fumul sculpta imaginea unei siluete feminine, dar după puțin timp se împrăștie în aer. Sătul de-atâta somn, câinele se sculă în picioare, se scărpină cu laba din spate după ureche și rămase cu laba în aer pentru un moment. Se uită în depărtare și percepu ceva care-i scăpa bărbatului. Își întoarse capul, văzu ușa deschisă în spatele lui și avu o premoniție canină. Apoi se duse la câțiva metri în față ca să se întindă acolo unde iarba era mai înaltă și, poate, mai răcoroasă.

Pentru Tomás, nimic nu mai era cu adevărat nou. Cuvintele erau rare, o consecință a faptului că își petrecea majoritatea timpului cu o bucătăreasă căreia nu-i plăcea să vorbească și comunica mai mult prin zâmbete și monosilabe. Vorbea mai mult doar când se ducea, regulat, în Jabuticabais, cel mai apropiat oraș, unde își făcea cele câteva cumpărături. Și mai erau vizitele prietenei sale, Clarice, și vizitele lui la prietena sa, Clarice, când discuțiile dintre ei arătau că, de fapt, nu mai era nimic nou.

Cursa lui era încheiată, iar Tomás putea acum să stea în umbră, în fața liniei lui de *finish*, care se întâmpla să coincidă cu linia de plecare, ca și cum nu s-ar fi mișcat deloc, ci ar fi făcut un cerc uriaș de 360 de grade. Așa că singurul lucru care-i mai rămăsese era să observe rotația pământului și aproape imperceptibila schimbare a anotimpurilor. În această realitate, Clarice se potrivea fără pretenții, fără să facă dezordine, fără să provoace nici o tulburare care ar fi cerut răspunsuri, la fel de tăcută ca tot ce-l înconjura. Dacă spirala fumului sculpta o siluetă de femeie, această siluetă nu era a lui Clarice. Dar, așa cum Tomás trebuia să recunoască, silueta ar fi putut să o evoce pe cealaltă femeie. O femeie pe care avea să o vadă a doua zi. O femeie pe care memoria lui o îmbrăca întotdeauna în alb.

*

Cu mulți ani înainte, acea femeie era încă, simplu, Maria Inês. Tocmai terminase de plantat un copac al banilor[1] împreună cu vărul său de-al doilea, care era încă, simplu, João Miguel.

– Nu crește, s-a plâns João Miguel.

Maria Inês a ridicat din umeri și a spus:

– N-ai răbdare. Crezi că e așa simplu? Că plantăm semințele și încep să crească imediat? Trebuie să așteptăm mult timp.

– Cât de mult?

– Depinde. Zile, săptămâni.

– Așa mult?

Ea n-a răspuns. A netezit pământul cu o tandrețe maternă, apoi și-a întors privirea ca să urmărească un fluture care a zburat peste spațiul îngust până la carieră, unde s-a avântat cu îndrăzneală în prăpastie.

– Acum fii atent, să nu-i spui tatei că am fost aici. E interzis, a spus Maria Inês.

– Interzis?

– Da. N-avem voie să venim aici. E foarte periculos.

Asta l-a speriat pe João Miguel, dar în același timp era ceva evident că un copac al banilor, ca acela pe care el și verișoara lui tocmai îl plantaseră, trebuia să crească într-un loc secret.

Celor doi copii le luase aproape o oră să urce dealul, după ce traversaseră pajiștea și păduricea (care semăna cu un smoc de păr rămas pe un creștet aproape pleșuv), umplându-se de căpușe, ca să ajungă la marginea carierei, unde familii întregi de șopârle se încălzeau la soare.

De acolo, aplecați peste stânca cea mai înaltă, vedeau lumea întreagă, sau ceea ce Mariei Inês, care avea nouă ani, i se părea a fi întreaga lume. Într-o parte, râul, o panglică subțire de aur, animalele pe pășune ca niște miniaturi, casa și țarcul, jucării colorate de plastic. De partea cealaltă, golul accentuat de prăpastia abruptă. Dedesubt, în casa abandonată a fermei Ipês, rătăceau stafiile, melcii rotunzi se cățărau pe pereți, buruienile creșteau pe acoperiș. Vopseaua de pe tocurile ferestrelor se cojea încetul cu încetul. Zi după zi, totul îmbătrânea și devenea și mai plin de secrete. Mai dureros.

– Ți-am spus vreodată despre ferma Ipês? l-a întrebat pe João Miguel.

El a mințit, spunând că nu, pentru că voia să mai audă încă o dată povestea.

Ea a început:

– Se spune că proprietarul fermei a înnebunit fiindcă și-a prins soția cu un alt bărbat. S-a dus la bucătărie, a luat un cuțit mare. Oamenii spun că era beat. Poate că era nebun. A luat cuțitul și și-a omorât soția! Poți să-ți închipui asta? A înjunghiat-o de șaptesprezece ori. Celălalt bărbat a reușit să scape și a chemat poliția.

Maria Inês s-a oprit, a încercat tăcerea pe vârful limbii ei și i-a simțit gustul dulce-acrișor, ca de bomboană cu tamarin.

Apoi a continuat, ca o povestitoare pricepută ce era, spunând cum populația puțină și pașnică din Jabuticabais s-a înfuriat cumplit, cum s-a ridicat ca o maree, a invadat stația de poliție și l-a linșat pe asasin chiar în mijlocul străzii, cu bastoane și pietre, iar apoi i-a dat foc. Fiica lui, sărmana copilă care a moștenit pământurile fermei, a fost forțată să se maturizeze devreme, ca un fruct în seră. Numele ei era Lindaflor. Unii spuneau că era blondă ca un înger, alții jurau că avea părul roșu ca flacăra și pielea albă sau că avea tenul închis la culoare, ca oamenii din partea locului, și părul drept, cu firul gros. După unii, era vicleană ca mama ei, după alții, era violentă ca taică-său, alții spuneau că era blândă și smintită. Informațiile despre unde trăia erau la fel de variate. Era cu mătușa și unchiul ei în Friburgo, un oraș din apropiere. Cu verii ei în Rio de Janeiro. Se mutase în străinătate. Maria Inês nu putea lămuri nimic din toate astea, pentru că, firește, subiectul era interzis.

Toate lucrurile interzise o atrăgeau în aceeași măsură în care o inhibau pe Clarice, sora ei mai mare, care mai avea puțin și împlinea treisprezece ani și era la fel de supusă ca un câine dresat; Clarice nu se ducea niciodată aproape de carieră și niciodată nu punea întrebări despre tragedia de la ferma Ipês.

– Vrei să știi ce-o să fac cu partea mea de bani în ziua în care o să crească și o să fie plin de fructe-monede? l-a întrebat Maria Inês pe vărul ei de-al doilea. O să călătoresc. Cu vaporul, în Europa.

João Miguel a spus:

– Tatăl meu călătorește mult. Chiar în Europa, cu vaporul și cu avionul.

Era o aparentă detașare în remarca lui.

Plantarea unui copac al banilor folosind o monedă ca sămânță fusese ideea ei, firește – a inventivei Maria Inês, fata cea îndrăzneață, cea curioasă. Ori de câte ori João Miguel își amintea de tatăl lui și devenea la fel de întunecat ca o zi de luni ploioasă, ea era cuprinsă de dorința de a-l proteja pe sărmanul ei văr abandonat.

Tatăl lui călătorea mult. În Europa, în Italia, unde se născuse. În avion. Cu iubita lui. În timp ce soția lui se ofilea într-o clinică pentru pacienții cu boli mentale. Desigur că era interzis să știi aceste detalii, dar Maria Inês avea metodele ei pentru a trage cu urechea la conversațiile adulților.

Cu iubita lui. Iar singurul lui fiu, lăsat în urmă, pentru o vacanță de trei luni la ferma vărului său, în *sertão*[2].

*

Bietul João Miguel, spunea Maria Inês, iar în cuvintele ei erau o treime sinceritate, o treime ironie și o treime indiferență. Degetele ei atinseră

uşor încheietura vărului ei de-al doilea, care-i era şi soţ, încheietura pe care el şi-o scrântise într-un meci de tenis în această duminică dimineaţă, la treizeci şi cinci de ani după dimineaţa în care urcaseră pe deal şi se duseseră lângă cariera interzisă pentru a planta un arbore al banilor.

După mângâierea aceasta, la fel de uşoară ca atingerea aripilor unei insecte, Maria Inês îşi puse ochelarii de citit şi îşi afundă fără chef faţa în paginile ziarului.

Spuse că ediţiile de duminică sunt stupide şi nu au niciodată nimic de spus.

Iar João Miguel îi răspunse că exact asta era şi ideea. Ediţii de duminică pentru cititori de duminică.

Maria Inês continuă să dea paginile, oprindu-se ici şi colo. Frunzări prin revista subţire plină de bârfe despre actorii americani, modă şi sfaturi cosmetice. Un interviu. O reclamă pentru asigurări. O rubrică găunoasă, lipsită de orice entuziasm. Se opri din nou ca să-şi bea ultima înghiţitură de cafea, tare şi neagră, ca în Italia, unde învăţase să bea cafeaua aşa. Îşi puse ceaşca albă la loc pe farfurioara albă care stătea pe o măsuţă cu blat de cristal şi o bază de marmură albă.

Era o căldură care parcă fierbea în aer, iar culoarea dimineţii era de un albastru incredibil. Prea intens, un albastru ca de vopsea în ulei, amestecat pe paleta unui pictor.

Pe străzile din Rio de Janeiro, femei grase, fără nici o jenă, defilau cu coapsele lor pline de celulită ivindu-se din pantalonii scurţi, iar tricourile largi şi scurte le descopereau braţele groase şi burţile umflate sub sânii revărsaţi. Doamne rafinate, cu sprâncene subţiri, mergeau pe trotuare cu bretelele de la sutien apărând de sub bluze. Pe frunţile lor, pe tâmple şi deasupra buzelor date cu ruj roşu, sudoarea rezista batistelor de in. Bărbaţii îşi scoteau cămăşile, dând la iveală burţi bronzate, sedentare. Aproape toţi erau prea bronzaţi, cu feţele roşii, femeile aveau urme de la costumele de baie, subţiri şi albe, împodobindu-le spatele, aveau pielea jupuită, buzele umflate.

Căldura era peste tot şi nu prea era de nici un folos să caute alinarea înşelătoare a mării, pentru că soarele ardea chiar şi atunci când apa sărată şi rece încerca să-i convingă că acolo era mai bine. Dimpotrivă, apa făcea arsurile solare şi mai rele. Căldura era în nisip, în trotuare, în vitrinele magazinelor, în asfalt, în copaci, peste tot, în aer, în ziduri, în câinii cu gurile deschise, cu limbile de pe care picura salivă, în fructele de *papaya* de pe masă, profilate ca o nuanţă în plus pe albastrul trădător al cerului.

În camera de zi spaţioasă a Mariei Inês şi a lui João Miguel Azzopardi, exista, totuşi, un anestezic cunoscut sub numele de aparat de aer condiţionat de mare capacitate. Apartamentul din partea de sus a cartierului

Leblon era un acvariu, iar în apele lui înghețate pluteau câțiva pești tainici, cei mai mulți dintre ei lipsiți de nume.

Totul era alb. Canapea albă, pereți albi. Idei albe. O mare cantitate de marmură albă. Ceva aluminiu, în cele două scaune. Ceva lemn de culoare foarte deschisă, în rafturi.

Banii folosiți pentru cumpărarea acestor lucruri nu crescuseră în copacul banilor pe care-l plantaseră odată, ci rezultaseră din faptul că Azzopardo tatăl îi lăsase afacerea sa lui Azzopardo junior, João Miguel.

În acel an, ca în fiecare an, bătrânul avea să-și primească oaspeții în vila din Toscana în care se născuse și unde se dusese să locuiască după pensionare, după ce împlinise șaptezeci de ani. Plin de vitalitate, de dorința de a bea Chianti și de a avea iubite din ce în ce mai tinere.

Avionul lui João Miguel pleca în seara aceea. Eduarda hotărâse să meargă cu mama ei să o viziteze pe mătușa sa, Clarice, în *sertão*, unde turiștii nu pun piciorul niciodată.

Potrivit protocolului, Maria Inês ar fi trebuit să-l însoțească pe João Miguel. Cu trupul ei înalt, cu imperfecțiunile ascunse de haine bine alese, cu chipul ei care învățase să zâmbească așa cum trebuie, cu prezența ei parfumată, niciodată copleșitoare, niciodată excesiv de modestă, ca un nou limbaj învățat atât de bine, încât aproape că stinsese amintirea vechiului limbaj.

Totuși, încă ascuns înăuntrul ei, era limbajul aspru al fetei *zvăpăiate*, care alesese să meargă la fermă în loc să se ducă la vila lui *papa* Azzopardi. Viața ei, în loc de a lui. Secretele ei, la fel de bine. Propriul ei exil voluntar.

Împături ziarul de patru ori, își scoase ochelarii de citit și îi spuse lui João Miguel să-și pună comprese cu gheață și să ia niște pastile anti-inflamatoare.

João Miguel făcu un gest vag cu capul. Nu considera opiniile medicale ale Mariei Inês vrednice de încredere, în ciuda diplomei ei. Ea știa asta, așa că dădu din umeri și spuse:

– Dacă începe să te doară, sună-l pe Vargas. El e specialistul. Găsești numărul în agenda mea de telefon.

Se ridică și traversă încăperă.

– Mă duc la baie, spuse ea, lăsând o dâră de parfum în aer în timp ce picioarele ei goale atingeau podeaua rece.

În baie nu era aer condiționat și era greu să nu transpiri acolo. Maria Inês se uită la grădina miniaturală ornamentală care creștea pe partea din afară a cabinei de duș. O grădină miniaturală înăuntrul băii, cu plante mici cu frunze înfoiate și flori delicate. Dacă Eduarda ar fi încă o copilă, ar putea să se joace acolo cu păpușile.

Maria Inês începu să se dezbrace în fața oglinzii. Cu un gest iute, își scoase cămașa de noapte și încă o dată se trezi față în față cu adevărul acela intim, de zi cu zi – trupul ei. Șoldurile îi erau o idee prea largi și abdomenul ei era departe de a fi plat ca o scândură. Sânii ei, care alăptaseră un copil, încă mai arătau ca niște sâni de adolescentă, mici și fragili. Avea o cicatrice de la o apendicită acută pe care o făcuse în urmă cu cinci ani. Când își scoase chiloții, se văzură urmele operației de cezariană, o mică cicatrice curbată, de vreo zece centimetri.

Ochii ei negri se apropiară de imaginea ei reflectată și își smulse câteva fire din sprâncenele ei altădată groase, acum atât de bine desenate. Se gândi la João Miguel și la încheietura lui răsucită, apoi încercă să uite. Nu era o idee bună să se tot gândească la decizii luate cu atât de mult timp în urmă. João Miguel și Maria Inês păreau a fi amândoi împăcați. Anii clădiseră sedimente și neteziseră orice nesăbuință.

Maria Inês nu mai simți nici o durere când penseta apucă firul de păr din sprânceană și îl smulse din rădăcină, pielea ei se obișnuise cu asta.

Își înmuie picioarele în cada de baie, întâi pe unul, apoi pe celălalt. Valul se ridică până îi atinse gâtul, iar apa îi dădu o senzație plăcută, neutră. Era rece, ceea ce era bine, din moment ce în baie, în oraș, în acest anotimp, era greu să nu transpiri.

Avea ceafa spriinită pe marginea căzii. Maria Inês închise ochii și trase aer adânc în piept, iar pentru un scurt moment se gândi că lucrul din mintea ei ar putea fi posibil.

*

Clarice se uită fără nici un interes la camioneta nouă pe care Ilton Xavier (Ilton Xavier *al ei*) o cumpărase cu câteva săptămâni în urmă și care acum mergea pe drumul de pământ, lăsând în urmă un nor de praf ca o părere de rău. Ilton Xavier încetase să mai fie al ei cu mult timp în urmă, dar unele obiceiuri vechi rămâneau, precum adjectivul posesiv pe care-l folosea fără să se gândească, Ilton Xavier *al meu.* Nu era o greșeală majoră.

Stătea sprijinită pe pervazul ferestrei din camera de zi, uitându-se cum trecea viața într-o după-amiază liniștită, cu înțelepciunea aceea pe care o dobândise după ce împlinise patruzeci și opt de ani – *timpul stă liniștit, dar ființele trec*. A scris asta într-un carnet, ca pe o confesiune, fără să o deranjeze faptul că scrisul gândurilor într-un carnet era, sau cel puțin fusese, obiceiul surorii ei. Nu conta. După toți acești ani și după toată povestea asta, totul era relativ. Chiar și confesiunile puse pe hârtie într-un carnet erau, la urma urmei, cam prostești.

Patruzeci și opt. Și niște cicatrice ieșite în relief pe încheieturile

mâinilor. Clarice privi pământul (nu era prea mult) care îi aparținuse tatălui ei, Afonso Olímpio, și pe care îl vânduse fără regrete, păstrând doar terenul izolat cu casa în care locuia. Văzu vechea casă a ajutorului de fermier unde locuia acum Tomás, fostul iubit al surorii ei – pământurile lipsite de orice viață. Naturi moarte foarte moarte. Picturi abstracte care nu însemnau nimic și nu aveau intenția să reprezinte nimic. Portrete neînsuflețite. Tomás părea să urmărească mediocritatea cu aceeași perseverență cu care, cu decenii în urmă, urmărise un presupus *talent superior* destinat să fie recunoscut de omenire. Întorsese toate acestea pe dos ca să supraviețuiască faptului că pierduse o femeie. Și absența a ceea ce ea extrăsese din ființa lui și luase cu ea.

Clarice mai văzu gardurile acoperite cu plante agățătoare și, mai departe, alte garduri din lemn, recent vopsite în alb. Văzu vitele stând nemișcate pe pajiște. Majoritatea se îngrămădiseră la umbra unui mango, mișcându-și ușor maxilarele și alungând insectele cu cozile. Apoi se întoarse cu spatele la fereastră și văzu fotografia mamei sale, Otacília.

Clarice își pipăi încă o dată cu degetele cicatricele gemene lăsate de cutterul Olfa pe fiecare încheietură. De obicei, le ascundea purtând un ceas și brățări în rarele ocazii când ieșea în public.

Nu avea nevoie de acestea acum; era desculță și purta un tricou alb, cu câteva numere mai mari, murdărit de lut, iar părul des îi era strâns într-un coc. Acum era Clarice cea lipsită de orice pretenții. Nu avea verighetă pe degetul inelar al mâinii stângi. Cea pe care o avusese mai înainte (cu mult înainte) cu numele Ilton Xavier gravat înăuntrul ei, fusese vândută în urmă cu câțiva ani.

Mobila din casă supraviețuise forței distructive a timpului. Tapițeria de culoarea mușchiului a fotoliului mare era roasă în câteva locuri, așa cum era și memoria lui Clarice în timp ce rătăcea în trecut, în zilele în care putea să se așeze acolo după masa de prânz, în după-amiezile fierbinți și uscate, și să ațipească fără nici o grijă. În fața șemineului mai erau câțiva bușteni printre care păianjenii își țeseau pânzele. Vătraiul era complet ruginit. Covorul era decolorat, dar curat. Iar fotografia Otacíliei se îngălbenise doar puțin. Stătea agățată de același cui dintotdeauna, iar Clarice nu avea nici un drept să o dea la o parte, nu avea nici un drept să facă ceva în privința amintirii mamei sale, nu avea nici un drept, pentru că Otacília fusese aproape o străină pentru ea.

Pe măsuța de cafea, lângă vechea scrumieră, era o carte. *Moarte la Veneția* a lui Tomás Mann. O carte care fusese întotdeauna interzisă de Otacília și de Afonso Olímpio, care acum desacraliza orice mai rămăsese din voința lor.

Ca pentru a îndrepta această greșeală, în micuța cameră de rugăciune cu ușa de lemn deschisă, încă mai era o icoană a Fecioarei Maria cu pruncul

Isus în poală. Într-o vază de saponit (cumpărată din Ouro Preto, un oraș din statul în care se născuse Afonso Olímpio, Minas Gerais) erau niște flori uscate care răspândeau în aer mirosul lucrurilor obișnuite de fiecare zi.

Trei dintre cele patru camere erau nefolosite. O dată pe săptămână, ferestrele erau deschise și soarele mângâia blând podeaua. Cele trei camere erau măturate, praful era șters, mobila era lustruită, iar șopârlele și păianjenii se ascundeau prin crăpături, așteptând ca toată activitatea aceea să înceteze.

În a patra cameră locuia Clarice, aceeași cameră pe care o ocupa de o veșnicie și din care nu reușise niciodată să scape. De ce să nu recunoască? Acum, când părinții ei nu mai erau decât o pereche de nume pe două pietre de mormânt în cimitirul mic din Jabuticabais, când cea mai mare parte a pământurilor fusese vândută, iar suflarea caldă a abandonului intrase în fiecare crăpătură a anexelor casei – țarcul gol, hambarul gol, magaziile, garajul pentru tractor, motorul inutil al tractorului și carcasa ruginită – Clarice putea să recunoască faptul că nu făcuse niciodată nici măcar un singur pas pentru a pleca din casa aceea. A-și depăși teama nu însemna mișcare. Era mai mult ca o pagină albă pe care nici un cuvânt nu voia să fie scris.

Cu un oftat adânc, lăsă după-amiaza să treacă și urmări primii lilieci din seara aceea în timp ce-și luau zborul prin copaci, țipând stins.

Se prefăcea că citește *Moarte la Veneția* în timp ce mici fulgere se aprindeau în aer, un preludiu al ploii. În cariera uriașă din vârful dealului, un fluture uriaș își deschise aripile multicolore și se lăsă să cadă în prăpastie.

Moarte la Veneția ar fi fost o carte interzisă. Dar acum Clarice îl putea însoți pe Gustav von Aschenbach ieșind la plimbare din casa lui de pe Prinzregentenstrasse, München, la începutul lunii mai dintr-un an nedeterminat (19…,) chiar din primul rând al cărții. Nu mai trebuia să-i facă pe plac Otacíliei ca să-i câștige dragostea.

Pe când era o copilă, ar fi vrut să poată citi gândurile, ca să-i poată anticipa fiecare dorință și vrere a Otacíliei. Dar nimic nu părea să-i facă plăcere mamei ei, nici supunerea și hărnicia lui Clarice, nici vioiciunea neascultătoare a Mariei Inês, nici amabilitatea lui Afonso Olímpio, cu frumosul lui accent limpede din Minas Gerais și aroma pipei pe care o fuma în liniște, după-amiaza târziu. Câțiva ani fuseseră de ajuns pentru a o întuneca pe Otacília, pentru a-i înceța ochii de culoarea acvamarinului, pentru a o transforma într-o noapte rece, lipsită de somn.

Clarice închise cartea pe care pretindea că o citește, fără să se deranjeze să pună un semn paginii, pentru că avea să o ia din nou de la început, din nou Gustav von Aschenbach pe Prinzregentenstrasse (în 19…). Își ridică ochii spre fotografia Otacíliei, care o înfățișa îmbrăcată în rochie de mireasă, și văzu o insectă mică târându-se pe suprafața fotografiei, încet,

parcă obosită.

*

Nu exista nici o reproducere a picturii lui Whistler în cele câteva cărți pe care le mai avea Tomás. *Fata în alb* sau *Simfonie în alb nr. 1*. Cu atâtea rătăciri pe marginile vieții, era firesc ca posesiunile materiale să fi fost lăsate în urmă ici și colo, ca fragmentele de piele moartă lepădate de un șarpe. Tomás vânduse tot ce îi rămăsese pentru a cumpăra această bucată de pământ în care căsuța dărăpănată parcă cerea scuze pentru existența ei, în care bibilicile își repetau la nesfârșit litania, în care bucătăreasa Jorgina făcea cafea prea slabă și prea dulce, unde un câine fără nume și fără stăpân visa și își înfuleca întotdeauna mâncarea ca și cum ar fi fost înfometat de moarte, iar după aceea se întindea pe jos cu burta umflată. Aproape toate cărțile lui dispăruseră, împreună cu cea mai mare parte dintre ambițiile lui.

Aștepta. Ca și Clarice, care era vecina lui și a cărei casă o putea zări în lumina amurgului, printre brazi și bătrânii eucalipți.

Câinele păru a-și fi încheiat ziua și se târî pe podea ca să continue să doarmă pe covorul din camera de zi. O mulțime de stele apărură pe cerul de ianuarie. De aici se putea vedea Calea Lactee ca o bandă poroasă, plutind într-o noapte atât de diferită de nopțile din oraș, unde stelele păleau, cu strălucirea întrecută de a altor lumini. Poate că n-avea să plouă, la urma urmei, chiar dacă după-amiaza se terminase în așteptarea ploii.

Tomás auzea și simțea mirosul a ceva care se prăjea în bucătărie. La picioarele lui, o molie pe jumătate moartă își încetase lupta zadarnică, în timp ce o procesiune funerară de furnici negre, înfometate, o târau pe podea.

Pe vremea îndepărtată când el avea douăzeci de ani, totul era atât de diferit. Și, totuși, nu ar fi greșit dacă am spune că toate evenimentele de mai târziu erau deja acolo.

Într-o zi, poliția a năvălit în micul lor apartament din Flamengo, pe care părinții lui îl cumpăraseră cu doar două luni înainte. Căutând cărți *subversive*. Nu mai rămăsese nici una; le rupseseră și le aruncaseră în vasul de toaletă, trăgând apa după ele. Într-o noapte terifiantă, Tomás a urmărit decolând avionul în care erau trimiși în exil părinții lui. Într-o dimineață, Tomás s-a trezit că avea douăzeci de ani și era singur pe lume. Singur, în toate sensurile. Avea cel puțin douăzeci de opțiuni înainte, și de aceea a zâmbit când a zărit-o pe fata care stătea pe balconul apartamentului din blocul de vizavi. Era îmbrăcată în alb și avea părul desfăcut. Un păr lung, des și închis la culoare, ondulat. N-ar fi putut fi altfel: era fata din tabloul lui Whistler.

Tomás avea carnete de desen ambițioase răspândite peste tot prin apartamentul din Flamengo. Picta pe pânze din ce în ce mai mari. Aerul era

plin de miros de vopsele în ulei și de vopsele acrilice.

Creioane, pasteluri, cărbune, mici containere de guașă și cerneală de India, pensule erau răspândite pe toată suprafața mesei din sufragerie. Înainte, acesta era nu numai locul în care-și luau masa, ci și spațiul în care își purtau discuțiile înflăcărate și clandestine despre Partidul Comunist. Tatăl lui era ziarist. Mama lui era studentă la Drept și președinta consiliului academic al Universității Catolice. Aveau nume de cod luate din Vechiul Testament – ea era Esther, el era Solomon.

În visele lui Tomás, erau o serie de muzee pe care nu le vizitase niciodată, galerii de artă sofisticate, bienale, expoziții, panorame, retrospective prin care curiozității lui îi plăcea să rătăcească. Dar talentul lui, confuz, lupta cu el însuși, uneori aproape neproductiv, altădată din cale-afară de productiv, dezorganizat și capricios. Ca și cum toate posibilitățile voiau să i se prezinte în același timp, iar momentul prezent era cel de pe urmă. În același timp, ca și cum nimic n-ar fi fost atât de urgent încât să fie mai presus decât somnul lui de duminică dimineața sau letargia pe care i-o dădea soarele încălzindu-i pielea.

Fără limite, fără ordine, fără continente, talentul lui Tomás se răspândea și adesea își pierdea direcția sau se ascundea în orice colțișor al apartamentului ca o insectă pierdută în întuneric. Momentele de disciplină se reduceau la cele câteva lecții particulare pe care le dădea, o alternativă la căutarea unei slujbe (pe care, oricum, era puțin probabil să o primească, fiind o *persona non grata*, din pricina părinților lui).

O descoperise pe fata din blocul de vizavi aproape din întâmplare. O singură privire i-a fost de ajuns ca să-l facă să se gândească la pictorul care adesea combinase culoarea și muzica în titlurile tablourilor lui. Știa câteva din cărți. *Nocturnă în negru și auriu, Nocturnă în albastru și verde, Armonie în violet și galben. Simfonie în alb.* Văzând-o pe fata aceea, Tomás se gândise imediat să picteze un tablou după Whistler, inspirat din *Simfonie în alb.* Soarta lui era să se îndrăgostească nebunește.

Următoarele decenii i-au revelat toate greșelile lui regretabile. Nu mai avea nici o carte cu reproducerea acelei picturi. Unde ar fi putut să o vadă și să retrăiască acea senzație nefericită de neputință. Spusese prea puține cuvinte, făcuse prea puțin. Dar poate că toate acestea, ca și Whistler, ca și visurile lui de viitor glorioase, erau acum uitate.

Acum, totuși, Tomás își amintea, chiar dacă memoria lui era atât de tocită și putea să vadă prin ea ca printr-o buzată de pânză roasă până la urzeală. Nu putea să nu-și amintească. La vârsta de douăzeci de ani, se îmbăta cu rom și Coca-Cola și dormea câte zece, douăsprezece ore în șir. Acum trebuia să se mulțumească doar cu insomniile.

*

Din motive diferite, aştepta şi Clarice. Era trecut de ora nouă când îşi puse pe ea o pereche de blugi, îşi încălţă papucii şi o luă pe cărarea aproape cu totul întunecată care ducea spre casa lui Tomás.

Cu mulţi ani înainte, casa în care locuia acum făcuse parte din proprietăţile lui Afonso Olímpio şi ale Otacíliei: un adăpost pentru ajutorul de fermier, rustic, prea neînsemnat ca să merite vreo atenţie estetică, cu pereţii goi şi o verandă cu aceeaşi podea roşie de ciment care era şi în micuţa cameră de zi, în dormitor şi în bucătărie. Bucătăria, care era spaţioasă în comparaţie cu restul camerelor, era mai înainte camera în care se mânca, în care se primeau vizitatorii şi în care oamenii se apărau de serile reci de iarnă la gura sobei cu plită. Înainte, casa nu avea electricitate, ci era iluminată cu lumânări şi lămpi cu gaz, unde insectele îşi aflau sfârşitul, arse. Astăzi, becuri goale atârnau de tavan, cu firele electrice la vedere, fără abajururi sau candelabre.

– Eşti ocupat? întrebă Clarice, împingând uşa care era deja pe jumătate deschisă.

Se purta cu Tomás într-un fel lipsit de orice pretenţii. Încheieturile ei cu cicatrice ca nişte buze subţiri şi strânse erau la vedere, nu-i era ruşine de ele. Câteva şuviţe de păr buclat îi cădeau peste urechi, desprinse din cocul care nu era prea strâns. Nu purta cercei. Nu avea şi nu avusese niciodată pielea albă, ca Maria Inês, chiar dacă treceau luni de zile fără să stea la soare.

– Nu pictezi? repetă întrebarea, chiar după ce Tomás scutură din cap.

– Astăzi nu, spuse el, iar ea înţelese.

Cu o oarecare sfială, îl întrebă:

– Nu ai ceva de băut? O bere, sau chiar o băutură mai tare?

– Credeam că te-ai lăsat, spuse el, deşi în vocea lui nu era nici urmă de reproş.

– E adevărat că m-am lăsat. Dar astăzi, ştii…

Tomás dădu din cap că înţelegea, dar răspunse:

– Nu, a trecut ceva vreme de când n-am mai fost în oraş, iar ieri mi-am terminat ultima sticlă de votcă.

Clarice împinse puţin cu piciorul colţul covorului şi spuse:

– Asta e, cu atât mai rău pentru mine.

– Pot să-ţi dau nişte cafea sau putem să culegem nişte portocale ca să facem suc.

– Nişte suc de portocale cu votcă ar fi fost grozav, zise Clarice, zâmbind. Un cocktail. Asta-mi aminteşte de petrecerile de pe timpuri.

Un bec făcea eforturi slabe să ilumineze veranda. Toată casa era cufundată în întuneric, dar Tomás şi Clarice erau obişnuiţi cu întunericul. Câinele îi urmă până la uşă. Dar nu merse mai departe. Nu dădu ocol cuştilor

pentru iepuri și cotețului rudimentar, cu acoperiș de paie, nu sări cele câteva trepte murdare ca să ajungă în mica livadă în care creșteau câțiva portocali, un lămâi, un arbust *acerola*, un *papaya* și atotprezentul arbore de *guava*. În întuneric, copacii păreau niște spirite pe jumătate adormite, legănându-se în adierea ușoară a vântului, sau poate din propria lor voință. Licuricii sclipeau printre crengile copacilor, iar pe cer, departe, stelele nenumărate.

Clarice și Tomás culeseră șase portocale coapte. Pe când era încă o copilă, cu mult înainte de Rio de Janeiro, înainte de Ilton Xavier, când căsuța ajutorului de fermier nici măcar nu visa prezența lui Tomás, Clarice și sora ei se cățărau în arborii de *guava* și se îndopau cu fructele coapte în care adesea erau și viermi.

– Te-ai gândit vreodată câți viermi am mâncat fără măcar să ne dăm seama? a întrebat-o într-o zi Maria Inês.

Clarice a făcut o strâmbătură de dezgust și a negat cu vehemență această posibilitate:

– Întotdeauna suntem foarte atente.

– Niciodată nu suntem destul de atente. Poate că am înghițit deja bucăți din viermii din fructe. Poate un cap sau o coadă. Și dacă am înghițit un cap? Viermii din *guava* au creier? Am mâncat creieri de viermi din *guava*, Clarice.

Mariei Inês îi făcea o plăcere morbidă orice putea să supere, să șocheze, să sperie sau să provoace repulsie. Când vărul ei João Miguel venea în vacanța de vară, întotdeauna îl întâmpina cu o broască sau cu o insectă în mână, dar asta părea a fi o expresie a dragostei lui față de el, pentru că era adevărat că avea grijă de vărul ei și, deși era mai mică, îl apăra de oricine și de orice cu curajul ei aproape arogant.

Clarice nu știa nimic despre tabloul lui Whistler. Nici măcar nu știa că există. Se prefăcea că bea votcă în timp ce sorbea din sucul de portocale. Stătea pe podea în camera de zi a lui Tomás, cu spatele sprijinit de canapeaua la care Cândido renunțase în urmă cu câțiva ani, pentru că era mult prea veche.

Amintindu-și de Cândido, Clarice întrebă:

– Ce mai face tipul care-ți cumpără tablourile, proprietarul galeriei?

– Încă este interesat de sculpturile tale, răspunse Tomás, arătând cu capul spre un bust de femeie pe care Clarice îl sculptase în marmură, așezat pe un raft suspendat pe perete. Trunchiul femeii se răsucea într-o parte, puțin pe spate, iar umerii erau depărtați. Nu existau picioare, nici brațe, nici cap. Pe suprafața intenționat neșlefuită se vedeau urmele de daltă. Ca și cum piesa aceea mică era destinată să fie incompletă. Pe jumătate sculptură, pe jumătate piatră cu formă ciudată. Poate că era un autoportret care, stând pe marginea

invizibilului, amintea de ceva primejdios.

Clarice se uită la picioarele ei desculțe: neîngrijite, mici. Cu detașare, studie sculptura pe care i-o dăruise lui Tomás.

Pentru a spune adevărul, nici unul dintre ei nu se gândea la arta lui. Subiectul principal era ea, Maria Inês. Întotdeauna ea. Acum urma să vină a doua zi. Maria Inês era întotdeauna la o distanță nu mai mare de una sau cel mult două asocieri simple de idei, dar numele ei nu era pomenit niciodată. Apăsa asupra lor mai greu decât o absență.

1 Arbore tropical (*Pachira aquatica)* despre care se crede că i-ar aduce noroc și bogăție celui care îl deține.

2 Termenul generic *sertão* se referă la regiunea semi-aridă din nord-estul Braziliei.

Trio pentru corn, violină și pian

În primele ore ale dimineții când Maria Inês fusese aruncată în această viață, Dumnezeul părinților ei plânsese liniștit peste pământ. Poate de aceea, de când era o fetiță, întotdeauna îi plăcuseră ploile blânde, ca și cum aceste lacrimi fuseseră gravate în memoria sa la fel cum culoarea închisă a ochilor și cea a părului erau înscrise în codul ei genetic.

Fusese botezată după străbătușa ei din partea tatălui, care murise nebună, dar părinții ei, Otacília și Afonso Olímpio, nu credeau că numele avea să-i poarte nenoroc. În familia lui Afonso Olímpio exista obiceiul ca numele să fie repetate. Numele lui, de pildă: Afonso, după tatăl lui. Olímpio, după unchiul lui. Fratele lui, care încă mai trăia în Minas Gerais, fusese botezat Mariano Olímpio după un alt unchi, al cărui nume venise de la o străbunică numită Mariana care fusese înregistrată ca fiind pe jumătate sfântă. Dacă este posibil să fie cineva sfânt doar pe jumătate.

Capul Mariei Inês era lunguieț ca o țigară, dar asta nu o îngrijorase pe mama ei. Și Clarice se născuse cu câteva defecte minore, care se îndreptaseră în primele luni de viață.

Otacília și Afonso Olímpio nu mai erau atât de tineri, trecuseră deja de vârsta la care se considera că este potrivit să ai copii la vremea aceea, dar se căsătoriseră târziu.

Otacília avea douăzeci și opt de ani, iar mama ei, când avea această vârstă, născuse deja cinci copii. Cumnatul ei a făcut fotografia pe care a binecuvântat-o preotul: Otacília, cu voal și cununiță, îmbrăcată într-o rochie din satin și dantelă, imortalizată în cea mai fericită și cea mai ireală zi a vieții sale. Otacília a vrut ca fotografia să fie atârnată pe perete în locul cel mai vizibil din camera de zi a casei ridicate de soțul ei, clădirea unei mici ferme care se afla nu departe de casa ei părintească. Aceasta era în apropiere de Jabuticabais, orășelul de la marginea lumii. Un orășel care nici măcar nu figura pe hartă. Fotografia înrămată fusese agățată deasupra șemineului.

Luate fiecare în parte, trăsăturile Otacíliei erau frumoase. Natura îi dăruise ochi de culoarea acvamarinului, buze pline, un păr negru mătăsos, o

talie fină şi mâini ferme, dar rezultatul acestui amestec era nesatisfăcător. Surorile ei îi invidiau ochii albaştri, dar îi treceau asta cu vederea, pentru că frumuseţea lor nu putea fi contestată, pe când nu se putea spune acelaşi lucru şi despre Otacília.

Pe de altă parte, Afonso Olímpio inspira suspiciune:

– Ai observat că e cam…

– Nu ţi se pare că e puţin…

– Nu sunt sigură, s-ar putea să greşesc, dar mi se pare că ar fi…

– Cu sânge de *mulatru*.

– I-ai văzut părul?

Otacília întrerupea aceste discuţii, spunând că Afonso Olímpio este alb, doar că are pielea mai închisă din cauza soarelui.

În biserica mică din Jabuticabais s-au auzit jurămintele ei şi ale lui Afonso într-o dimineaţă proaspăt spălată de ploaie. Ferma din apropiere respira liniştită, aşteptându-i, complet inocentă.

*

Desigur că mariajul lor nu a fost niciodată ceea ce îşi imaginase Otacília. Dar subiectul era mai mult decât interzis, era ceva ce n-ar fi putut discuta cu surorile ei, acele frumuseţi care nu aveau ochii de culoarea acvamarinului. Îşi închipuia că noaptea, între cearşafuri, după ce îşi spuneau rugăciunea şi îşi desfăceau părul, surorile lor se bucurau de împerecherile cu soţii lor. Se întreba dacă mama ei. Dacă servitoarele. Dacă verişoarele. Dacă alte femei. Dacă prostituatele (interzise cu desăvârşire). Şi din toate gândurile astea nu mai rămânea pentru ea decât junghiul amar al lipsei de speranţă, pentru că, la sfârşit, după ce formula în minte toate ipotezele, era nevoită să înfrunte întrebarea: *Ar fi altceva cu alţi bărbaţi?*

Era măritată de şapte ani şi avea doi copii mici, iar într-o zi s-a uitat în oglindă: avea două fiice, riduri care se adunaseră pe furiş în acei ani lungi, într-o conspiraţie lentă, şi un soţ care nu se potrivea cu visurile ei. A face dragoste pentru ea era un act la fel de mecanic cum era curăţatul cartofilor sau cârpitul unei perechi de ciorapi. Niciodată, în şapte ani, Afonso Olímpio nu-i dăduse nici un pic de romantism. Nici un orgasm.

Cele două fiice ale ei erau destinate să crească şi să facă dragoste. Acest lucru le făcea să crească în ochii ei până la un nivel insuportabil.

*

Maria Inês deschise ochii şi se întinse să-şi ia prosopul. Mariajul ei nu fusese niciodată ceea ce îşi imaginase ea, dar era vina ei pentru că şi-l imaginase fără să se întrebe dacă ea avea să se potrivească în fantezia aceea.

În acelaşi fel în care un sertar din dulapul ei îi adăpostea vechile însemnări, scrisorile, tăieturile din ziare (interviurile lui Bernardo Águas), tot astfel, o parte a inimii ei conţinea rămăşiţe ale vieţii sale. Într-o zi, o familie, o fetiţă numită Maria Inês. Într-o zi, copilăria şi un copac al banilor. Într-o zi, băiatul João Miguel, tânărul João Miguel, văr de-al doilea şi complice. Într-o zi, dragoste şi îndrăgostiţi. Şi câteva schiţe şi o reproducere după un tablou al lui Whistler. Nimic din toate acestea nu exista cu adevărat. Toate se dizolvaseră ca un cub de gheaţă plutind în căldura aspră a verilor din acel oraş. Nu Jabuticabais, ci celălalt oraş, marele oraş.

Adevărul era făcut din scurte împunsături ale suferinţei. Precum atunci când stăteau în cafeneaua Florian, în Veneţia, ea şi soţul ei, João Miguel, care vorbea italiana atât de bine. Era un poliglot, spre deosebire de Maria Inês, care de-abia se descurca în engleză. Maria Inês se ridicase şi plecase să cumpere nişte cărţi poştale ilustrate de undeva din apropiere, nu stătuse mai mult de zece minute. Cafeneaua Florian din piaţa San Marco, cafeneaua în care le plăcea să vină lui Proust şi lui Wagner. João Miguel stătuse zece minute fără Maria Inês la masa aceea. Mai târziu, singură în camera de hotel, înţelesese că viciile şi virtuţile erau întotdeauna doar o diferenţă de perspectivă, şi că nu era neobişnuit ca acestea să-şi schimbe locurile ca într-un dans.

Îşi zvântă cu prosopul părul scurt. Nu era o idee bună să se gândească la cafeneaua Florian. Ea şi soţul ei se înţelegeau bine. Echilibrul era păstrat prin zâmbete, prin lipsa de sex, prin politeţe şi sărutări scurte; trăiau în încăperi cu aer condiţionat, fără animale de companie, împărţind acelaşi pat, iar nopţile pijamaua lui şi cămaşa ei de noapte nu mai erau scoase niciodată.

Hotărât lucru, nu era o idee bună să se gândească la cafeneaua Florian. Dar tânărul veneţian numit Paolo îşi găsi calea în gândurile Mariei Inês ca o bruscă durere de cap. Ea traversa piaţa San Marco printr-o mulţime de porumbei, aducând un teanc de cărţi poştale. La masa din cafeneaua Florian, tânărul Paolo se aşezase alături de João Miguel. În mâinile Mariei Inês, o fotografie, înconjurată de un chenar alb şi care avea scris Veneţia deasupra, înfăţişa un canal cu apă de un verde-închis, o clădire cu ferestre maure şi un copac cu ramuri dezgolite înclinat spre un zid în ruine. *Veneţia*, scria acolo. O împunsătură ascuţită a suferinţei – nimic mai mult.

Maria Inês îşi amintea: a doua zi îi trimisese cartea poştală cu ferestre maure şi un copac cu ramuri dezgolite lui Clarice, scrisă pe spate, cum se cuvenea, cu cuvinte cordiale. Ca de obicei, adevărul nu era spus, nici măcar insinuat. Adevărul despre suferinţă şi despre un tânăr şi frumos veneţian numit Paolo.

*

Se hotărâse să facă acea călătorie la fermă cu zece zile în urmă. O decizie îndrăzneață, care încălca destule dintre regulile pe care ea însăși le formulase și le adoptase. Nu avea să meargă împreună cu João Miguel la domeniile bătrânului Azzopardi, *papa* Guilio. Asta era un prilej de bucurie și de tristețe în același timp, precum Carnavalul sau Miercurea Cenușii. Era ca și cum ți-ai da seama că hainele de carnaval rămăseseră prea strâmte, sau că erau vechi, mototolite, uzate.

Răspunsul lui João Miguel la această îndrăzneală fusese cea mai completă indiferență. Maria Inês îl auzise la telefon în seara de 24 decembrie, spunând:

– Cred că deocamdată putem să ne continuăm lecțiile de joi. Era la telefon cu instructorul de tenis.

Un fior a trecut prin brațele Mariei Inês. Un tânăr și frumos venețian în cafeneaua Florian.

În ajunul Crăciunului, fiica ei, Eduarda, stătea pe canapeaua albă și asculta o muzică pe care Maria Inês n-o cunoștea. Versurile spuneau: *Astăzi este o mică pată neagră în soare*. Eduarda fredona melodia. Tocmai împlinise nouăsprezece ani. În ajunul Crăciunului a auzit, în timp ce João Miguel era încă la telefon, decizia mamei ei:

– Imediat după Anul Nou, mă duc la fermă.

Imediat, Eduarda a anunțat:

– Vin și eu.

Și i-a fost imposibil să-și spună în sinea ei că nu văzuse o ușoară urmă de alertă pe fața mamei ei, un scurt moment.

La fermă, era o carieră interzisă, o casă veche, o anumită fermă Ipês în care un bărbat înnebunit de gelozie comisese o crimă. Era și un copac al banilor care nu crescuse niciodată.

Mai era ceva: o fetiță de nouă ani. O ușă pe jumătate deschisă. Un sân palid, care fusese zărit din neatenție cu coada ochiului. O mână masculină pe acel sân, o mână de culoare mai închisă.

Ferma fusese odată centrul vieții și al visurilor Mariei Inês. După aceea, începuse să-i provoace coșmaruri. Trecuseră zece ani de când nu mai pusese piciorul acolo. De zece ani nu o mai văzuse pe Clarice.

– Vrea cineva niște vin?

João Miguel era frumos, bine îmbrăcat. Cu părul lui des și cenușiu și ochii negri care, cu mult timp în urmă, atât de mult timp, sclipeau de nerăbdare în timp ce plantau copacul banilor.

Soția lui l-a întrebat dacă instructorul de tenis n-ar vrea să vină la ei la masă în ajunul Crăciunului. El a răspuns că instructorul de tenis avea să fie, firește, cu familia lui. Iar Maria Inês a acceptat paharul pe care i-l oferise soțul

ei.

Familia care avea să vină la cina de Crăciun era compusă din nişte veri şi o jumătate de duzină de unchi şi mătuşi. Pe cadourile de sub pomul de Crăciun era scris numele fiecăruia.

Maria Inês şi-a examinat unghiile, vopsite într-o nuanţă la modă, apoi şi-a netezit rochia care o făcea să arate ca o piesă de mobilier, potrivită cu toate celelalte din casă.

Eduarda a privit-o repetând toate acele gesturi care erau ca un rozariu în mâinile unui ateu. S-a ridicat şi a schimbat muzica, punând unul dintre CD-urile mamei ei. *Brahms, Trio pentru corn, violină şi pian. Opus 40.* S-a uitat din nou la mama ei, care dintr-odată părea pe cale să izbucnească.

Ce o făcuse să decidă că avea să meargă cu mama ei la fermă? Nu ştia. Poate că voia doar să fie prezentă. Ca un cadou.

Apoi mătuşile şi unchii ei au început să vină, cu zâmbetele lor amabile sau plictisite. Femeile erau împopoţonate şi machiate prea tare. Simţeai că temperatura camerei creştea numai când te uitai la ele, în ciuda aparatului de aer condiţionat de mare capacitate.

Unele dintre femei aveau feţele întinse de operaţii estetice. Şi cel puţin una dintre ele avea o pereche de sâni de silicon îndesaţi în piept. O fată cu un aer cam trist stătea într-un colţ. Era acolo o femeie isterică (avea vocea precum cea a dădacei din serialul de la televizor, s-a gândit Eduarda), care tot gâdila o fetiţă pe care o ţinea în poală, sau îşi freca nasul şi gura de ea, atunci când nu o arunca în aer, făcând-o să ameţească de frică. Era şi un bărbat enervant care se lăuda cu nişte *safari*-uri moderne în Africa. Era şi un intelectual cam plicticos, care a reuşit totuşi să-i atragă atenţia Eduardei cu o glumă bună. Era o tânără cu un cercel în nas şi capul ras. Cu haine cumpărate din magazine de *second-hand* şi tenişi fluorescenţi. Era un rocker fără barbă, cu părul lung şi un tricou cu Guns N'Roses acoperindu-i pieptul scobit şi braţele subţiri, care studia chitara şi visa să cânte solo-ul din *Stairway to Heaven*.

Sorbeau din băuturile scumpe şi vorbeau despre chestiuni care-şi pierduseră de mult orice urmă de interes. Erau ca nişte peşti care fuseseră prinşi ici şi colo, la întâmplare, şi puşi în acelaşi acvariu.

Maria Inês a băut unu, două, trei, şapte, opt pahare de vin. Vinul a ucis furnicile care îi mişunau prin creier.

Crăciunul ei fusese atât de albastru (*gelée exfoliante*) şi alb şi argintiu. Ea şi soţul ei schimbaseră zâmbete inofensive. După ce vinul începuse să toarne plumb în gândurile ei, Maria Inês s-a împleticit prin camera de zi într-un vals solitar şi stângaci şi a aterizat într-un fotoliu mare din bibliotecă. Acolo, în penumbră, un văr (sau era un unchi? Cum îl chema?) se uita la

cotoarele cărților de pe rafturi, în timp ce în paharul pe care-l avea în mână șampania scotea la suprafață mici bule.

– Un alt disident, a zis când a văzut-o pe Maria Inês.

Ea a zâmbit și a spus:

– Am băut prea mult.

Vărul (unchiul?) oftă și spuse:

– Și eu ar trebui să fac la fel. Nu vreau să te jignesc. Cred că ești o persoană foarte simpatică, dar petrecerile astea de sfârșit de an…

Mariei Inês i-a venit să-i spună că nimeni nu era obligat să vină. Dar, din solidaritate, a dat din cap și i-a terminat fraza.

– Sunt al naibii de plicticoase.

El s-a întors să se uite la cărți. Apoi a spus, plin de autocompătimire:

– Știi că eu și Luciana ne-am despărțit.

Ea a făcut un efort uriaș să-și amintească: Luciana, o roșcată drăguță. Crăciunul trecut.

– N-am știut. De ce?

– Mâine se împlinește o lună. Fetele sunt la ea.

Fețele albe ale gemenelor roșcate, încă mici, cu codițe și cu agrafe la fel, i-au apărut vag în minte. Acum își amintea că João Miguel spusese ceva despre asta, dar ea nu fusese atentă.

Unchiul (vărul?) s-a așezat la picioarele Mariei Inês.

– E ceva ce trebuie să-ți spun, a zis oftând. Nu sunt sigur că ai vrea să auzi asta.

Ea s-a uitat la el cu o față adormită și cu o expresie care părea să confirme ceea ce era evident, *N-am nici o idee despre ce vrei să spui, și n-am de unde să știu dacă vreau sau nu vreau să aud.* Și a continuat să învârtă paradoxul acela în mintea ei: dacă aș ști ce vrei să spui, poate că aș recunoaște că nu sunt gata să aud asta, dar degeaba, pentru că deja am auzit. A râs, dar s-a oprit imediat, pentru că el era foarte serios.

– Cred că Luciana și soțul tău au o relație. Tocmai mi-am dat seama de asta. Se pare că au fost împreună.

Maria Inês a luat o înghițitură din paharul ei, o înghițitură rece și albă și s-a uitat la podeaua albă de marmură pe jumătate acoperită cu un covor cu un desen geometric, pe care cineva lăsase să cadă o țigară aprinsă, într-un loc unde acum era urma unui cerc negru.

– E posibil. Nu știu nimic despre asta, dar e posibil, a zis ea, apoi l-a întrebat dacă era implicat în industria filmului și dacă credea că filmul *Patru zile din septembrie* avea vreo șansă să câștige un Oscar.

Au venit să-i spună Mariei Inês că era la telefon o rudă din Manaus. S-a scuzat față de văr și s-a dus să răspundă din dormitor.

– Crăciun fericit și vouă!

Apoi s-a aruncat pe pat. Era obosită fără nici un motiv real. Era obosită fără nici un drept să fie obosită, și, din acest motiv, și mai obosită.

Eduarda a venit la ușă s-o vadă pe mama ei, mare-mică, și ea și-a amintit jocul pe care-l recita când era fetiță: un om înalt-scund, gras-slab stă jos-în picioare pe o bancă de lemn-piatră, spunând fără cuvinte că un surd a auzit un mut zicând că un orb a văzut un schilod alergând ca vântul. Și de aici sărea la un alt joc, acela plin de imagini magice care spuneau că patru frați stau într-o casă și de ploaie nu le pasă, capra sare masa, iada sare casa, animal cu chip de om țopăie din pom în pom, farfurie umblătoare, cu cap, coadă și picioare, luminoasă și ochioasă, strajă nopții la fereastră, nu e bou, dar coarne are, duce-o casă în spinare.

Trei tigri tragici. Șobolanul și mantia domniei Romei.

– Mamă.

Eduarda s-a așezat pe marginea patului și s-a uitat la unghiile vopsite ale Mariei Inês, după care și-a privit propriile unghii roase din carne.

– Mama mea avea ochii albaștri, a zis ea.

Eduarda a dat din cap. Eduarda nu o cunoscuse pe Otacília, care murise înainte ca ea să se nască.

Maria Inês s-a uitat la fiica ei. Amândouă se gândeau la fermă și la Clarice, sora și mătușa Clarice.

– Ești sigură că n-ai prefera să pleci cu tatăl tău?

– Sunt sigură, a răspuns Eduarda.

Maria Inês își închise din nou ochii negri. Trase aer adânc în piept și se gândi încă o dată că lucrul acela din mintea ei ar putea fi posibil.

Un om înalt-scund, gras-slab stă jos-în picioare pe o bancă de lemn-piatră.

– Cine e bărbatul acela, rudă cu tatăl tău, care lucrează în industria filmului? Cel pe jumătate chel.

– Un tip numit Artur. Îi e văr de-al doilea.

– Ca și mine.

Au zâmbit.

– A început să-mi spună tot ce are pe suflet.

– E despărțit de soția lui.

Eduarda nu avea nevoie să-i sugereze cineva că tatăl ei avea o relație cu fosta soție a lui Artur. Nu avea nevoie să fie ghicitoare sau vizionară pentru a vedea că părinții ei nu se mai sărutau. Mama ei avea un iubit care trăia foarte departe și cu care se vedea rar, o dată pe an, sau așa ceva, un fost coleg de la școala de medicină. Tatăl ei se întâlnea cu fosta soție a lui Artur.

Dar Eduarda nu știa, de pildă, despre tânărul venețian. *Stând jos-în*

picioare pe o bancă de lemn-piatră din cafeneaua Florian, iar porumbeii din piața San Marco mișunau pe pavaj. Canalele care duhneau miroseau frumos. Duhoarea dulce, ca mirosul balegii de vacă de la fermă. Veneția, un vis, un coșmar.

– Am băut prea mult. Când pleacă toată lumea?

– E încă devreme, mamă. Nici măcar n-am servit cina. Vrei să-ți aduc niște cafea?

Maria Inês a dat din cap și a spus:

– Vreau niște cafea tare, cafea și o Coca-Cola, te rog.

Auzise că acea combinație îi ajuta pe șoferii de camion să rămână treji. Unii, precum Clarice, preferau cocaina. În altă viață, înaine de clinică.

În timp ce Eduarda s-a dus la bucătărie, Maria Inês s-a rostogolit pe partea ei de pat și s-a uitat la fotografiile montate într-o ramă așezată pe noptiera ei. Erau mai multe fotografii care formau un mozaic. Eduarda fetiță, jucându-se în dunele de nisip de la Cabo Frio, la marginea mării. Eduarda și prietenele ei cele mai bune, îmbrăcate în uniforme pentru prima lor zi de școală, cu cărări impecabile în părul pieptănat, haine noi, tenișI albi ca zăpada și zâmbete timide. *Doamna* Clarice în 1970, îmbrăcată în rochie de mireasă. Maria Inês și Clarice, când aveau șapte și, respectiv, unsprezece ani, înainte ca natura să se dea peste cap, iar anotimpurile să nu mai pară firești.

Maria Inês s-a gândit că fiica ei era aproape frumoasă. Avea membre lungi, trăsături expresive, cuvinte calme și idei fluide. Avea ochi de un albastru-deschis, dar nu de culoarea acvamarinului ca ai Otacíliei. Eduarda era lipsită de complicații, grațioasă, o persoană cu gesturi simple.

Se întoarse în dormitor aducând o tavă cu un vas cu cafea aburindă. O ceașcă și o farfurioară. Fără zahăr. Și o cutie de Coca-Cola roșie, neagră și argintie.

– Uite, mamă.

Totul se învârtea în jurul Mariei Inês, iar faptul că a închis ochii a accentuat această senzație, pentru că patul a început să se afunde în nisipuri mișcătoare și să se legene ca o barcă pe o mare agitată.

– Când plecăm? a întrebat-o Eduarda.

– Concediul meu de la spital începe pe 2 ianuarie. O să așteptăm să plece tatăl tău. Noi putem pleca a doua zi.

– Cât o să stăm?

– Cât vrem. O zi, două, zece zile, o lună.

– Sau tot restul zilelor noastre?

– Ți-ar plăcea asta?

– Poate.

– Mai e cineva pe care aș vrea să-l văd din nou, în afară de sora mea.

Eduarda a dat din cap și nu a mai riscat să pună nici o întrebare. Maria Inês băuse prea mult și ar fi putut să spună mai mult decât ar fi vrut ea să audă. Eduarda ținea să existe o oarecare distanță, o distanță sănătoasă, între mamă și fiică. Fiecare cu propriile ei secrete.

– Mai vrei puțină cafea?

Maria Inês a mai băut puțină cafea. Apoi s-a dat jos din pat de parcă i-ar fi fost făcută o operație, iar mișcările i-au dat impresia că tot trupul o durea. Și-a netezit rochia și a deschis ochii mari privindu-se în oglindă, și din pricina acestui gest și-a amintit de Scufița Roșie, ce ochi mari ai, bunico.

S-a întors în camera de zi, iar João Miguel i-a șoptit:

– Lumea a început să se întrebe unde ești.

Maria Inês i-a mângâiat ușor încheietura răsucită, atât de ușor, încât el de-abia i-a simțit atingerea.

– Sper că o să-ți treacă repede, a spus, apoi s-a dus spre CD-player ca să pună din nou trioul. Corn, violină și pian. Rockerul fără barbă și cu părul lung, îmbrăcat în tricoul cu Guns N'Roses, i-a aruncat o privire de sinceră dezaprobare.

*

La spitalul de stat unde lucra Maria Inês erau oameni care nu văzuseră niciodată o rachetă de tenis, care nu aveau nici cea mai mică idee despre existența canalelor din Veneția și care ar fi râs de s-ar fi prăpădit dacă ar fi văzut prețurile din anumite meniuri. Atât de mult pentru o friptură? Probabil că râdeți de mine, doamnă doctor.

Acolo, Maria Inês era Doamna Doctor. Deși trecuseră aproape douăzeci de ani, încă îi era greu să răspundă la formula aceea de adresare, care niciodată nu-i măgulise vanitatea. Nu era un medic prea bun, dar îi plăceau oamenii care veneau la ea. Era dermatolog. Fungus, acnee, scabie, psoriazis, boala lui Hansen, cancer de piele.

Șeful ei o clasificase odată ca fiind o burgheză tipică, cineva care făcea puțină muncă voluntară între ceaiul de după-amiază și o ședință de manichiură, ca și cum ar da monede cerșetorilor de la intersecții fără a-și coborî prea mult geamul mașinii, desigur, ca să nu riște să fie jefuită. Același șef fusese eliberat din îndatoririle lui după o lună, când semnătura lui apăruse pe facturile pentru materiale chirurgicale, ceva care se întâmpla în mod obișnuit, dar, din nefericire, ajunsese în presă. Șeful ei fusese transferat în alt sector.

Otacília și Afonso Olímpio erau morți când Maria Inês și-a primit diploma de la Universidade Federal în 1979. Printre ceilalți absolvenți cu inele de smarald adevărat sau fals pe degete era și un tânăr numit Bernardo

Águas, care avea o voce frumoasă de bariton și până la urmă a abandonat medicina pentru o carieră de cântăreț. Maria Inês ajungea în brațele lui din când în când, poate o dată sau de două ori pe an. Ori de câte ori era în Rio, Bernardo Águas o suna și obișnuiau să bea gin cu tonic în vreun bar de pe marginea oceanului, să asculte muzică în mașină; își încheiau după-amiaza în apartamentul pe care el îl păstrase în Rio, făcând sex într-un mod lipsit de orice entuziasm, care nu avea nimic de-a face cu dragostea și foarte puțin de-a face cu prietenia. Era ca un exercițiu care le permitea fiecăruia dintre ei un anumit avantaj, sau iluzia unui avantaj.

Maria Inês îl asocia pe Bernardo Águas cu după-amiezile învăluite în picăturile sărate ale valurilor, cu chefurile moderate de gin cu tonic și cu acele cântece renascentiste și baroce pe care el le interpreta atât de bine: Monteverdi, John Dowland, Marc-Antoine Charpentier, Purcell, Gesualdo, Lully, cântece care nu păreau a se potrivi cu trupul lui greoi, cu barba cenușie, cu părul strâns la spate într-o coadă, *à la* Don Juan. Dr. Jekyll și dl Hyde. Maria Inês se simțea sedusă de amândoi, sau poate și mai mult de asprimea acestei relații, de superficialitatea ei melancolică, de cuvintele ei dulci, prefăcute.

Știa că Bernardo Águas mai avea iubite de ocazie în Rio, în alte orașe, că îi plăcea să aibă un harem răspândit prin lume. Nu încerca să ascundă acest fapt și chiar îi spusese odată:

– Te-ai gândit vreodată cum ar fi dacă aș cumpăra o hartă a lumii și aș începe să marchez pe ea toate locurile unde am avut o iubită?

Și începuse să le enumere: Rio, São Paulo, Curitiba, Londra, Louvain, Paris, Milano…

Nemernicule, se gândise Maria Inês, dar îl sărutase. Alături de el devenea o piuneză colorată înfiptă într-o hartă. Iar faptul de a nu avea nici un nume era, uneori, confortabil.

În primele ore ale zilei de 25 decembrie, când familia schimba cadouri colorate și după mai multe combinații de Coca-Cola cu cafea alternate cu vin, Maria Inês s-a dus la culcare și l-a visat pe Bernardo Águas: un vis erotic, neimportant. Niciodată nu-l visase pe Tomás.

*

A doua zi dimineață, când se treziră, pe João Miguel nu-l durea capul atât de tare ca pe Maria Inês. Dar și el își fabricase propriile vise și era încă învăluit în ele. Se așeză pe un scaun și se uită la crinii de plastic ciudați, în mod vădit artificiali cu tulpinile lor albe, puși într-un buchet într-o vază răsucită. Căldura dimineții era lipicioasă și letargică. João Miguel observă asta undeva în spatele minții, dar nici măcar aerul condiționat excesiv nu reuși să-i

tulbure dispoziția.

Viața era atât de plină de culoare și de interesantă, ca o farfurie cu mâncare indiană sau o tură într-un *roller-coaster*, sau ca o bucată de catifea brodată cu mărgele și fluturi. Sau precum brațele Lucianei cea recent despărțită de soțul ei, brațele ei care miroseau a pudră de talc, cu firișoare de păr fine, aurii. Ar fi putut să se întindă și să atingă umărul pe jumătate descoperit al Mariei Inês, sau ar fi putut lăsa lucrurile așa cum erau. Optă pentru cea de-a doua variantă și se duse în camera de zi ca să-și continue visul.

Într-un apartament din apropiere, un copil primise un cadou de la un Moș Crăciun bogat, o jucărie electronică zgomotoasă care se auzea slab în depărtare. Dar era destul de tare încât să-l deranjeze pe João Miguel și să-l scoată cu brutalitate din visarea lui cu ochii deschiși. În fața sistemului audio era CD-ul cu triouul lui Brahms, pe care îl puse să cânte.

Eduarda veni în camera de zi și se așeză pe podea aproape de el, comentând cu o falsă nerăbdare:

– În casa asta nu auzim decât aceeași muzică de ieri încoace.

Începu să mănânce niște curmale, smochine și caise uscate care rămăseseră după petrecere.

– Ești sigură că nu vrei să vii? întrebă el. În călătorie, cu mine. Mai e timp să-ți iau un bilet, dacă te răzgândești.

Eduarda zise:

– Sunt sigură. Vreau să o vizitez pe mătușa Clarice.

Și îi aruncă o privire care-l înfrunta. Voia să fie foarte clar că o prefera pe mătușa Clarice în locul bunicului Azzopardi. Să-l ofenseze. Fără nici un motiv.

João Miguel ridică din sprâncene și dădu din umeri.

– Te duci la tenis mâine? întrebă ea.

– Nu cred, răspunse el. Tot mă mai doare încheietura.

Eduarda își vârî în gură câteva caise. Adora culoarea aceea. Simțea ca niște înțepături acrișoare pe limbă. Purta o bluză scurtă care-i lăsa la vedere buricul în care avea înfipt un inel micuț de argint. João Miguel întinse mâna spre platoul cu fructe uscate și luă o curmală.

*

După-amiaza este răcoroasă și plăcută. Chiparoșii miros minunat și sunt plini de semințele acelea mici și verzi pe care le colecționează cu atâta plăcere copiii. Este chiar în momentul acela precis, subtil în care soarele a dispărut după deal, dar nu i-a pierit încă toată lumina.

A avea vârsta de nouă ani înseamnă a spune: promisiune. Viața este o

înșiruire vastă de momente precise, un telescop așezat sub cerul vast al nopții sau un microscop care examinează o picătură de apă.

O, chiparoșii miros atât de frumos! Iar trupul acela de copilă, cât de fluid și de ușor aleargă! *Totul este important.* Totul are o funcție, chiar și micile semințe de chiparos: mai târziu, copiii le vor preschimba în unități monetare alternative și vor negocia între ei.

– Cât costă prăjitura din noroi cu glazură de margarete mărunțite?

– Cinci semințe de chiparos.

Un zâmbet, două zâmbete, trei zâmbete. Un tigru, doi tigri, trei tigri tragici. Aceasta este o perioadă în care timpul *are un miros*. Ar putea fi chiar posibil să se fabrice un *parfum al timpului.* Desigur, această fetiță de nouă ani s-a gândit deja la asta.

Aleargă, singură și fericită – cea mai autentică fericire, aceea care nu are nevoie să fie recunoscută – printre chiparoși. Fiecare chiparos are un trup și o față, fiecare are un suflet, ea nu are nici o îndoială în privința asta. De aceea le cere voie să le ia semințele verzi. Cerul este atât de ușor și, când se uită la el, îi dezvăluie o noțiune precisă a infinitului. Dar infinitul poate muri într-o secundă.

Sau: infinitul poate muri într-o secundă care va îngheța și va trăi veșnic, opusul infinitului. Un moment care înșfacă de ceafă copilăria, o imobilizează la pământ într-o strânsoare și îi strivește plămânii fragili până când o sufocă. Un moment care smulge fetusul din uter și îi întrerupe viața, usucă rădăcinile chiparoșilor și strivește sub talpă prăjiturile din noroi cu glazură de margarete mărunțite.

Holul casei miroase a podele date cu ceară. Merge pe vârful picioarelor, se gândește că, făcând asta, deja se antrenează pentru a deveni balerină, vrea să ajungă balerină când va fi mare și are o păpușă (un cadou de la nașa ei) cu un tutu, pantofi de balet, o plasă pentru păr și o tiară cu mici pietre albe despre care fetița crede că sunt diamante adevărate. Așa ar trebui să fie, nașa ei e foarte bogată. Și ea e bogată, la fel de bogată ca nașa ei.

Ușa dormitorului este pe jumătate deschisă. De obicei, ușa dormitorului nu este pe jumătate deschisă. Ceva se mișcă înăuntru, un monstru care are doar un ochi, căruia îi curg balele și mârâie și își scrâșnește fălcile teribile. Monstrul care devorează copilării. Prin ușa pe jumătate deschisă se vede o scenă care ar putea fi frumoasă: o umflătură palidă, pe care fetița de nouă ani încă nu a văzut-o pe propriul ei trup. Un sân, tot numai curbe, fără nici o linie agresivă, și un umăr atât de rotund, un braț atât de moale, un abdomen neted ca hârtia. Se uită, fascinată, la mâna de bărbat care se apropie și atinge acea piesă delicată de anatomie, degetele rigide care pipăie baza sânului, apoi alunecă de-a lungul văii vertiginoase până ating

sfârcul și îl ține pentru un moment între arătător și degetul mare. Ca și cum ar întoarce mecanismul unui ceas.

Ea vede. Pe urmă, semințele de chiparos îi cad din mâini. Vrea să închidă ochii și să se întoarcă în timp. În acel moment soarele începe să-și retragă lumina, dar noaptea care se lasă este diferită de toate celelalte nopți: este o noapte care s-a născut moartă. Semințele se rostogolesc pe podeaua proaspăt ceruită, iar o lacrimă de durere și de frică se rostogolește pe fața fetiței care pleacă, tot pe vârful picioarelor. De data aceasta, nu pentru că vrea să fie balerină. Ci pentru că nu vrea să fie auzită, nu vrea ca ei să știe că ea știe.

Semințele de chiparos zac împrăștiate pe podea.

Trandafiri de un roșu aprins

Când primul fluture din dimineața aceea și-a deschis aripile și și-a luat zborul peste carieră, unde fiicelor ei le era interzis să meargă, Otacília se trezise de o bună bucată de vreme. Se uita cum apăreau zorii noii zile și cum dispăreau treptat umbrele care acopereau valea ca un covor.

La orele trei-patru dimineața, lumea se preschimba în ceva asemănător unui interval, lucruri care fie nu existau, fie încetaseră să existe. A fi treaz, a merge prin casă și pe verandă însemna să fii temporar întrerupt, să fii martor al vieții întoarse pe dos. O dată cu soarele, vraja fusese ruptă, încetul cu încetul, lumea se ridicase și își deschisese ochii, iar ea, Otacília, plânsese.

În acea dimineață de vară, caldă și umedă, începuse să i se formeze în minte o hotărâre, o decizie de pace care trebuia să fie luată de mult timp. Cu toate acestea, nu avea cum să știe dacă avea să fie o decizie bună.

În jur de șapte și jumătate, Afonso Olímpio s-a trezit și s-a dus la masă, pe care servitoarea pusese deja laptele proaspăt muls în dimineața aceea, cafeaua și zahărul, pâinea de porumb, untul, brânza și gemul de *papaya*. Printre multele zgomote ale dimineții, se auzeau limpede ciripiturile distincte ale mierlelor și ale păsărilor-tiran.

I-a spus bună dimineața Otacíliei, care stătea aplecată peste fereastră, ținând în mână o ceașcă de cafea în care turnase pe ascuns puțin coniac.

Ea i-a răspuns:

– Bună dimineața.

El și-a trosnit toate degetele mâinii, cu o singură mișcare fluidă, și a oftat adânc în timp ce studia pe îndelete masa cu micul dejun.

– Astăzi o să vindem, cu siguranță, cei treizeci de saci de fasole care au mai rămas, a spus el mulțumit.

Încă mai semăna atât de mult cu acel Afonso Olímpio care o descoperise pe Otacília, singură și lipsită de speranță, în casa părinților ei, același bărbat cu care se căsătorise în cea mai fericită și mai ireală zi din viața ei. Un bărbat din Minas Gerais cu felul de a fi al celor din Mina Gerais, cu

puține cuvinte și gesturi precise.

Era foarte ușor să crezi în Afonso Olímpio și în mediocritatea lui și în după-amiezile lui liniștite de duminică, în care stătea cu o carte în poală și cu pipa în gură. În cinci zile sau în cinci ani de trai împreună, impresia generală pe care i-o inspirase era că nu avea nimic de ascuns. Și că era într-un fel mediocru și limitat. Afonso Olímpio părea să fie făcut doar din aparențe și era, fără îndoială, esențialmente bun, în felul acela în care numai oamenii mediocri pot fi buni.

Era scund și slab. Nu arăta cine știe ce. Tot ce puteai spune despre el ca trăsătură distinctivă era că fuma tutun cu o aromă dulce.

– Mâine trebuie să mă duc la doctor, i-a amintit Otacília, iar el a dat din cap.

Avea s-o ducă el cu mașina care ieșea rar din garaj (la fiecare două zile îi pornea motorul ca să nu moară bateria) și avea s-o conducă la doctor, ținând-o de braț. Dar nimeni nu trebuia să știe, în special fetele. Toate codurile aceastea trebuiau păstrate, chiar dacă la un alt nivel totul era doar o paradă. Otacília a tras aer adânc în piept, și-a ajustat tonul și a spus, calmă:

– Am hotărât să o trimit pe Clarice la Rio de Janeiro. La studii.

Afonso Olímpio a terminat de mestecat bucata de pâine de porumb pe care tocmai și-o vârâse în gură. Apoi a luat o înghițitură din cafea și s-a șters la colțul gurii cu șervetul. Nu s-a uitat la soția lui, aproape niciodată nu o privea în ochi. A tușit. Era o tuse politicoasă, reținută; și-a acoperit gura cu o mână, în timp ce ținea cu cealaltă ceașca de cafea. Afară, mierlele și păsările-tiran continuau să cânte netulburate, cu ferocitate.

– De ce trebuie să faci asta? a întrebat, și era calm ca întotdeauna, cu vocea joasă și catifelată.

Otacília a făcut un gest vag cu mâinile și a spus:

– Pentru viitorul ei. Nu poate studia aici. În Rio de Janeiro poate să meargă la liceu, să învețe franceză sau să studieze muzică.

– Nu știu dacă e o idee bună, a zis el.

– Ea și cum mine am vorbit despre asta, a mințit Otacília. Am vorbit deja cu mătușa mea Berenice, care poate s-o țină la ea, a mințit ea din nou.

– Nu ți-ai pierdut timpul, a spus el.

Otacília a tăcut. Și-a împreunat mâinile, ca pentru rugăciune.

– Deci ai vorbit deja cu fiica ta despre asta, a repetat Afonso Olímpio, iar Otacília a dat din cap.

Uitaseră să întoarcă ceasul de la bunicul, iar pendulul atârna tăcut și leneș. Otacíliei îi era teamă. Într-un anumit sens, și lui Afonso Olímpio îi era teamă. Păsările-tiran și mierlele cântau afară cu vocile lor limpezi, cristaline.

Cu câteva vorbe de politețe, ea a părăsit camera și s-a dus la ușa

dormitorului lui Clarice, răsucind clanța. Ușa nu era încuiată niciodată pentru că în casa aceea fetelor li se interzisese să se încuie în camerele lor. N-a găsit-o în pat. A mers mai departe pe coridor și a deschis ușa de la camera Mariei Inês, iar acolo erau cele două fete adormite în același pat, una cu capul la picioarele celeilalte ca să aibă mai mult loc.

Maria Inês dormea cu gura deschisă și cu capul întors spre pernă. Pe noptieră erau un pahar cu apă acoperit cu o farfurioară (Maria Inês se temea că ar putea să înghită un țânțar înecat în timpul nopții) și păpușa-balerină care era cea mai mare comoară a ei. Pe podea, lângă pat, erau două perechi de papuci de cârpă; papucii cei mari erau galbeni, cei mici, albaștri cu alb. O buburuză se târa pe scrin, cu picioarele pline de praf. Maria Inês avea s-o ajute când avea să se trezească; o s-o curețe și o să-i dea drumul în grădină.

Otacília n-a strigat-o pe Clarice, n-a spus nimic, doar a închis ușa din nou.

În camera de zi, vedea profilul lui Afonso Olímpio așezat la masă. Era tăcut, iar pe fața lui impasibilă nu se vedea nici o expresie. Ea s-a așezat la masă și a mâncat o jumătate de felie de pâine de porumb cu unt, chiar dacă nu-i era foame, pur și simplu pentru că asta mânca în fiecare dimineață.

Întorseseră deja ceasul când Clarice a venit la micul dejun. Întotdeauna se trezea înaintea Mariei Inês, fără nici o excepție, și niciodată nu apărea ca sora ei, cu părul nepieptănat, în cămașă de noapte, mirosind a somn: Clarice venea întotdeauna îmbrăcată complet, cu părul strâns, cu pantofii în picioare.

– Bună dimineața, a spus ea cu vocea ei moale și s-a așezat, și-a pus în ceașcă lapte, cafea și zahăr și și-a tăiat o felie de pâine de porumb.

Afonso Olímpio a zis:

– Mama ta mi-a spus că ați vorbit să mergi la studii în Rio. Și că ai fost de acord.

Ea s-a uitat în ceașca de cafea cu lapte, prefăcându-se că adună cu linguriță smântâna de deasupra. Un tremur i-a trecut prin brațe și a ajuns la mâini, dând-o de gol. A dat din cap în semn de aprobare.

Chiar atunci a venit Maria Inês, frecându-se cu pumnii la ochi, nu pe de-a-ntregul trează. Iar Otacília a vrut să pună sfârșit jocului, să termine cu asta, așa că a spus, înainte de bună dimineața, ca și cum totul era, practic, decis:

– Ia ghicește veștile bune, Maria Inês. Sora ta merge la studii în Rio de Janeiro.

Monstrul care bântuia prin casă a scos un mormăit gutural și adânc pe care tatăl, mama și cele două fiice l-au auzit, dar pentru fiecare monstrul avea o altă față, iar vocea lui avea un ton secret și distinct pentru fiecare.

Otacília n-a mai vorbit despre acest subiect în restul zilei, şi nimeni n-a ştiut că după-amiaza târziu i s-a înşeuat un cal şi s-a dus singură în Jabuticabais să o sune pe Berenice, mătuşa ei necăsătorită din marele oraş, ca să-i ceară o favoare care nu putea fi refuzată.

*

Săpau cu mâinile în pământ ca să adune lut umed de la marginea râului. Lui Clarice îi plăcea senzaţia pe care i-o dădeau micile seminţe când îi intrau pe sub unghii. Avea trei prieteni: Damião, un băiat negru, mărunt, de zece ani, care tot timpul se lua la ceartă cu Maria Inês. Lina, neagră şi frumoasă, care nu era conştientă că trupul ei începuse să se dezvolte şi să atragă privirile lungi ale bărbaţilor. Şi Casimiro, blond ca un înger baroc, cu o burtă mereu umflată de paraziţi intestinali. Lina mergea la şcoală, dar rămăsese atât de în urmă cu învăţătura, încât de-abia ştia să citească. Damião şi Casimiro nu mergeau la şcoală, pentru că îşi ajutau părinţii la muncile agricole.

Erau prietenii ei, dar Clarice nu le-a spus nimic despre povestea pe care nici măcar ea nu o înţelegea prea bine: Rio de Janeiro. Să studieze. Ce să studieze? Să locuiască unde? Cu cine? Ştia doar de ce.

Lina, Damião şi Casimiro o ajutau să adune lut de pe malul râului, lut pe care mai târziu avea să-l folosească în sculpturi care dădeau formă viselor ei, străduindu-se să creeze lucruri demne de credinţele ei. Era desculţă şi simţea sub tălpile cu pielea îngroşată pietricelele de pe marginea râului. Picioarele lui Damião erau pline de insecte parazite.

– Vino acasă la noi mai târziu, Damião, spune-le să mă cheme. O să-ţi scot insectele astea.

Copilul a deschis larg ochii lui incredibil de negri, plini de recunoştinţă. Clarice făcea adesea asta, înţepa cu un ac sterilizat în foc nodulul în care se cuibărise insecta parazită, sub piele. Apoi storcea puroiul şi aplica o compresă cu iod. Damião se pricopsea întotdeauna cu insectele astea. Tot timpul era încălţat cu nişte papuci uzaţi. Singurele încălţări cu şireturi pe care le avea erau o pereche de pantofi foarte vechi, prea mari, cu vârfurile ridicate, pe care îi aruncase un proprietar de pământuri; pe aceştia îi păstra ca să se ducă duminica la biserică încălţat în ei.

Părul Linei era în ultimul hal. Nu-şi dădea seama că acum avea sâni ca de femeie în toată firea. Purta o bluză albă foarte strâmtă, peste măsură de uzată. Părea a fi mai copilăroasă decât băiatul Damião. Clarice auzise o dată o conversaţie în care fusese exprimată părerea: Lina era puţin retardată. Linei îi plăcea mult să-i împletească părul lui Clarice şi îi plăcea s-o ţină pe Maria Inês în poală, ca pe un copil mic.

– Într-o zi o să am o fetiță, a zis ea, și o să-i pun numele Maria Inês Clarice.

Tatăl Linei era tot timpul beat, se prăbușea din picioare pe marginea drumului. Pe mama ei, care își câștiga zilele spălând și călcând, întotdeauna o vedeai cu o legătură de rufe pe care o ținea într-un echilibru miraculos pe cap.

– Stai acolo pe piatra aia și nu te mișca, Lina.

– De ce?

– O să-ți fac o statuetă.

În timp ce Clarice modela lutul, Casimiro mânca puțin din acel lut, când nu se uita nimeni la el. Era o zi strălucitoare și limpede, muștele bâzâiau profilate pe albastrul dureros de clar al cerului, iar libelulele zburau aproape de suprafața apei. Două dintre ele păreau că s-au lipit una de alta.

– Ia uite la ele, a arătat cu degetul Damião, și tuturor li s-a părut amuzantă acuplarea insectelor, în afară de Clarice.

– De câini îți vine să râzi și mai tare, i-a asigurat Casimiro, iar Lina a zis:

– Ei, nu, ar trebui să vedeți cum fac caii.

– N-am văzut oameni făcând așa ceva, a oftat Damião.

Dar Clarice i-a întrerupt, spunându-le:

– Terminați cu vorbele astea imediat!

Toți au tăcut. Ea a regretat tonul aspru al vocii ei și a adăugat:

– Fac o sculptură și voi nu mă lăsați să fiu atentă, cu discuțiile astea prostești.

Dar cuvintele ei erau deja învăluite în tristețe. Un nor mic, cu margini destrămate, a trecut pe cer, iar vulturii au început să zboare în cercuri deasupra dealului. Pe pământ, lângă Clarice, a apărut o căpușă imensă, pe care a strivit-o cu piciorul. Apoi a încercat să se concentreze asupra mâinilor ei, asupra trupului Linei pe care sculptura ar fi trebuit să-l înfățișeze așa cum era, o fetiță cu forme de femeie.

În acel moment, micul nor cu margini destrămate care rătăcea pe cer s-a așezat în fața soarelui și s-a făcut întuneric. Ochii sculpturii care o înfățișa pe Lina au fost modelați ciudat, înfundați în orbite, pentru că Clarice a încercat să termine statueta în camera ei, la lumina lumânării.

*

După o săptămână, Otacília a chemat-o în mijlocul nopții. Era trecut de două.

– Vreau să-ți arăt luna, Clarice. Tocmai a răsărit.

S-au dus amândouă în curte desculțe, în tăcere. O lună plină și galbenă se înălța în spatele pădurii de pini, transformând copacii în niște

schelete enorme, negre. Aerul era nemișcat și fierbinte. Mama și fiica nu se țineau de mână. Se auzea strigătul unei bufnițe, liliecii țipau și zburau repede printre copaci, iar un șir negru de furnici traversa poteca între un tufiș și mușuroiul lor umflat.

– N-o să ne mai vedem prea des, a spus Otacília, și Clarice știa că se referea la Rio.

Între ele nu existau confesiuni, nici mângâieri. Clarice fusese surprinsă de hotărârea mamei ei de a o trimite de acasă. Pentru că, dacă totul era atât de bine îngropat, dacă totul era atât de secret…

– În afară de asta, sunt bolnavă, a adăugat Otacília, încălcând o altă regulă.

– Ce ai?

– Doctorii nu știu încă. Nu trebuie să-ți faci griji din cauza asta, trebuie să-ți vezi de ale tale, a spus Otacília și a adăugat: Să nu-i spui Mariei Inês.

Nu se uitau una la alta.

– Cu cine o să stau?

– Cu mătușa ta Berenice. Are un apartament în Flamengo, aproape de plajă.

Clarice și-a mușcat buzele.

– Mariei Inês o să-i fie dor de mine, a spus.

– Nu fi prostuță. Maria Inês are prieteni aici, iar vărul ei João Miguel vine în fiecare vacanță. Și puteți să vă scrieți.

– Poate vine și ea pe la mine, din când în când.

Otacília a oftat, părea slăbită, o frunză uscată de-abia ținându-se pe creangă, o frunză pe care cea mai mică adiere de vânt ar putea să o smulgă și să o lase să cadă în voia sorții.

– Poate, a răspuns ea.

Clarice nu-și lua ochii de la lună.

– Americanii or să trimită oameni acolo, a spus ea, arătând spre lună, dar imediat își lăsă mâna în jos, pentru că prietenul ei Casimiro îi spusese că, dacă arăți spre lună, o să-ți crească un neg pe deget.

Otacília a clătinat din cap și a spus:

– Nu or să reușească niciodată.

Clarice și-a încrucișat degetele, gândindu-se: *Trebuie să reușească.* Să fii lansat în spațiu, să părăsești planeta, să pășești pe un sol neatins de nimeni. Ar fi ca și cum te-ai naște din nou. Și-a amintit că era ziua ei de naștere, că împlinea cincisprezece ani, vârsta la care fetele dădeau petreceri de aniversare în timpul cărora zâmbeau fără încetare, îmbrăcate în rochii roz și ample, și dansau *Dunărea albastră* cu tații lor mândri de ele. Ea nu voia nici o

petrecere.

– Ce boală ai, mamă?

– Ți-am spus deja să nu te gândești la asta.

Clarice voia să o îmbrățișeze. Voia să-i mângâie părul. Monstrul care nu dormea a scos un geamăt de durere și a călcat pe niște semințe de chiparos care căzuseră pe podeaua din hol – acelea care fuseseră măturate cu mult timp în urmă, desigur, și nimeni nu bănuise ce fusese plantat o dată cu acele semințe moarte. Dar Clarice nu știa cum pot fi măturate acele semințe din memoria ei.

Otacília a spus:

– În câțiva ani, când o să fie un pic mai mare, ar putea să meargă și Maria Inês să studieze în Rio de Janeiro. Cine știe? Hai să intrăm în casă.

Clarice s-a supus și s-a gândit la plecarea la oraș în timpul acelei nopți de insomnie, în care a auzit fără încetare monstrul zgâriind la ușa camerei ei. Și dintr-odată și-a dorit să plece, în ciuda a tot, în pofida Mariei Inês, a bolii Otacíliei, a lui Casimiro și a Linei și a lui Damião: să plece. Dacă ar fi fost americancă, s-ar fi gândit să plece pe Lună. Să respire în universul imens și să simtă în sfârșit că nimic nu mai avea importanță, că totul se dezintegra precum noaptea încet învinsă de zori, că totul se usca precum o băltoacă în soare.

*

Vântul își schimba direcția, și asta însemna ploaie. Maria Inês și vărul ei de-al doilea, João Miguel, atârnau un leagăn făcut dintr-o frânghie și un cauciuc de mașină de creanga cea mai de jos a unui arbore de mango. Clarice îi vedea de la fereastra camerei ei în timp ce, singură în cameră, își punea hainele și lucrurile pe pat. João Miguel și Maria Inês păreau atât de mici, *erau* atât de mici. Maria Inês avea părul împletit în două codițe lungi și vântul i le-a transformat pentru un moment în doi șerpi fermecați. Aerul nu mirosea bine.

Clarice făcuse o baie după Otacília și observase o șuviță din părul mamei ei care căzuse aproape de gaura de scurgere, o șuviță groasă. Apa o modelase într-un cerc perfect. Pentru că era cald, Clarice voise să se îmbăieze cu apă rece, dar apa venea dintr-un izvor subteran și era *cu adevărat* rece, prea rece, de i se învinețiseră buzele. S-a îmbrăcat complet în baie, și-a atins antebrațele înghețate și și-a dat seama că chipul reflectat în mica oglindă îi zâmbea. Viespile începuseră să-și clădească un nou cuib pe fereastră.

Terminase de ales lucrurile pe care le lua cu ea. Era într-un fel bucuroasă, ca și cum ar fi recuperat o promisiune, o certitudine că realitatea se materializa în *acest* fel, nu în altul. Găsise o rochie de care uitase complet, era prea scurtă pentru ea acum. Ar fi putut să i-o dea Mariei Inês. Și o pereche de pantofi, prea mici. Vântul făcea să se izbească de tocul ei o fereastră undeva,

în casă. Apoi Clarice și-a găsit rochia albă, nouă-nouță, pe care nu o pusese niciodată pentru că i se părea că nu-i stă bine în ea. Maria Inês putea s-o păstreze până avea să se facă mai mare și, cine știe, poate că într-o zi avea să-și exerseze pașii de balet în ea.

În seara aceea avea să aibă loc o petrecere de rămas bun (care era și o sărbătorire discretă a faptului că Clarice împlinise de curând cincisprezece ani), iar părinții ei invitaseră o jumătate de duzină de rude care locuiau în Jabuticabais, și de asemenea pe vecinul lor și pe soția lui, împreună cu fiul lor, un băiat subțire numit Ilton Xavier, care avea o mustață ridicolă de adolescent și căruia îi plăcea să pretindă că observa picioarele și fundurile tuturor femeilor. Mai târziu avea să devină soțul lui Clarice, apoi fostul soț al lui Clarice. Iar mai târziu, mult mai târziu, avea să cumpere o camionetă scumpă.

Clarice avea câteva cărți. *Pollyanna. Pollyanna crește mare. Fetițe model.* Lucruri de acest fel. Intenționa să i le lase Mariei Inês, deși știa că sora ei n-avea să le citească. Clarice și-a umplut cele două valize și și-a împachetat actele în hârtie maro de ambalaj. Asta era. Ar fi vrut să ia mai puține lucruri, foarte puține, să lase în urma ei toată pielea năpârlită, dacă se putea. Dar Otacília îi poruncise să-și umple valizele.

Lina era în bucătărie. Venise să ajute la făcut prăjiturile. Iar Otacília, care se ocupa cu pregătirile, lucra așezată pe o bancă, arătând micșorată și slabă. Clarice a venit să vadă dacă putea da o mână de ajutor și a descoperit bucătăria transformată într-o fabrică în care se amestecau arome puternice și erau expuse o mulțime de culori. Zahărul caramelizat fierbea într-o cratiță mare și adâncă. Trei vase frumoase pentru compot erau pe masă, unul încă gol, altele două pline, primul cu compot verde de *papaya* încă necoapte, celălalt cu compot portocaliu de dovleac și nucă de cocos. Lina alegea *guava* și le curăța de coajă; își legase părul la spate cu o eșarfă care fusese a Otacíliei pe vremuri. Încă se mai vedeau pe ea, decolorați, trandafirii care fuseseră odată de un roșu aprins.

– Ai terminat sculptura? a întrebat-o pe Clarice, și a adăugat, cu spontaneitate: O să mi-o faci cadou înainte să pleci?

Clarice ascunsese sculptura în grajd, pe un dulap care era folosit doar pentru a păstra obiecte vechi, lucruri nefolositoare, unelte vechi care nu aveau să mai fie reparate niciodată.

– Sigur, o să ți-o fac cadou. Dar ești mai frumoasă decât statueta aia.

Lina a râs.

– Mâine dimineață devreme o să vin să ne luăm rămas bun, și îmi dai sculptura atunci.

– S-a făcut. Și vreau să înveți mai mult, ca să-mi scrii.

Lina s-a strâmbat, fără tragere de inimă, dar a fost de acord.

– Bine, o să învăţ.

– Promiţi?

Iar ea a dat din cap, cu gura plină de coji de *guava*.

Întunericul s-a lăsat murdar, plin de praf, cu gânduri vagi plutind în aer. Când Ilton Xavier a sosit cu un buchet de flori, îmbrăcat elegant, un seducător precoce, Lina mânca o farfurie de orez cu fasole şi carne de porc în bucătărie. După ce a luat ultima înghiţitură din mâncare, a început să plângă.

– Nu plânge, a zic Clarice. O să fim prietene totdeauna. O să vin la nunta ta şi o să mă pui naşa fiicei tale.

Lina a băut puţină cafea, apoi a spus la revedere, cu ochii încă înroşiţi de plâns.

– O să vin mâine. Dimineaţa, devreme.

– Iar eu o să-ţi dau sculptura.

Lina s-a spălat pe mâini şi pe gură la chiuveta de afară, cu baza de ciment care fusese datată şi semnată de zidar, ca şi cum şi aceasta ar fi fost o sculptură. Apoi a plecat, iar Clarice s-a uitat după ea cum se îndepărta în hainele ei albe, cu eşarfa purtând amintirea trandafirilor de un roşu aprins.

În timpul cinei, totul a părut primejdios de relaxat. Ca întotdeauna. Zâmbetele, cuvintele, privirile. Otacília zâmbea, impenetrabilă, febrilă. Afonso Olímpio zâmbea, un zâmbet reţinut, care provoca teamă. Pendula zâmbea sub un strat nou de ceară de lustruit mobila şi marca secundele ca un metronom.

Au mâncat, au băut, au vorbit. Un unchi din Jabuticabais a spus o glumă pe care Otacília a socotit-o nepotrivită şi a ascultat-o încruntându-se. Unchiul a schimbat subiectul şi a început să vorbească despre preţul cărnii de vită când se cumpără animalul cu totul.

Nu departe de acolo era Lina, pe drum, în miezul nopţii lipsite de lună.

Iar Ilton Xavier a inventat o frază încriptată pentru Clarice. Voia să-i cucerească inima, poate chiar să-i fure un sărut după care ar fi putut prezice viitorul.

Iar Maria Inês, fără să ştie numele complicat al palindromului, i-a spus un palindrom lui João Miguel:

– Ele fac cafele!

– Ce vrei să spui cu asta?

– E acelaşi lucru dacă-l spui de-a-ndoaselea.

Lina era pe drum spre casă, mirosea a transpiraţie şi simţea o tristeţe ciudată care îi strângea inima. *Avea* să înveţe să scrie şi să citească bine. *Avea* să scrie acele scrisori.

João Miguel a luat o bucată de hârtie ca să scrie propoziţia şi a văzut

că, de fapt, era același lucru scris invers. *Ele fac cafele. ele fac cafelE.* Fiecărui copil i s-a dat voie să bea un pahar de punci. Cafea nu au primit, pentru că altfel nu aveau să mai doarmă.

Bărbatul a ieșit din tufișuri, din spatele unui pâlc de chiparoși. O aștepta. Știa o mulțime de lucruri, chiar dacă nu era din partea locului. Știa o mulțime de lucruri și o aștepta pe ea, pe Lina, și a apărut ca o fantomă din spatele unui pâlc de chiparoși. Noaptea întunecoasă îl făcea negru și uniform, chiar și pălăria sau ochii lui – în două dimensiuni, ca și cum n-ar fi fost o persoană, ci mai degrabă o schiță pe o foaie de hârtie.

Lina nu a țipat, pentru că primul lui gest, rapid și calculat, a fost să-i acopere gura cu o mână care era prea puternică, exagerat de puternică. Nimeni nu avea nevoie de atâta forță pentru a acoperi gura Linei, pentru a o domina și a o împiedica să țipe.

A durat o jumătate de oră și a însemnat foarte puțin. Practic, nimic. Doar după aceea ploaia a început să cadă, imparțială și fără milă.

*

A doua zi dimineață, se auzeau șoapte:

– Întotdeauna mi-am închipuit că fetei ăsteia o să i se întâmple o asemenea nenorocire.

– Nu avea nici un pic de minte.

– Poate că ea și-a atras nenorocirea asta. Ai văzut cum se îmbrăca?

– Provocatoare.

– Fără rușine.

Otacília și Afonso Olímpio au declarat moartea Linei subiect interzis, i-au pus pe Maria Inês și pe João Miguel să intre în casă și i-au poruncit să pornească motorul șoferului de taxi care o aștepta pe Clarice (ca s-o ducă la stația de autobuz din Jabuticabais, de unde avea să ia autobuzul până la Nova Friburgo, și de acolo la Rio de Janeiro).

Un abur ciudat, ireal se ridica din pământul încă umed. Clarice s-a întors cu fața la părinții ei, cu statueta care o înfățișa pe Lina în brațe. S-au uitat lung unii la alții. Era atâta confuzie în jurul lor, încât părea că e o zi de carnaval cu sunete de claxon înalte, petrecăreți mascați, ghirlande și confeti. Un carnaval întors pe dos. Iar Lina era doar o coincidență.

Maria Inês s-a certat cu João Miguel, care nu voia să o lase în pace:

– Hei, lasă-mă un minut singură!

Și a luat-o la fugă, cu codițele ei lungi și negre fluturându-i pe spate. A alergat în urma mașinii care pleca, ducând-o pe Clarice spre Rio de Janeiro. Iar printre fiorii electrici care o străbăteau, a găsit loc să improvizeze o rugăciune pentru sora ei.

Clarice s-a urcat în mașina cu motorul pornit în mijlocul unei mulțimi de oameni care veneau și plecau, pe cai, în mașini, cu fețele îndurerate sau plângând de-a dreptul. Undeva zăcea Lina care nu mai era Lina, care fusese jefuită de orice o făcuse să fie Lina, iar Clarice și-a strâns pleoapele și a fost năpădită de o amintire violentă care nu avea nimic de-a face cu Lina.

S-a *sfârșit*. Dar ce însemna *sfârșit*? Copilăria ei avea să facă o întoarcere, în memoria ei, și să revină la normal? Mierlele și păsările-tiran continuau să cânte. Mașina înainta încet, iar șoferul a spus ceva despre crimă. Lui Clarice totul i s-a părut confuz, nu putea să distingă nici un cuvânt în acea amestecătură amorfă de sunete.

I s-a făcut greață și i-a cerut șoferului să se oprească un minut. Nu se gândea la Lina. A deschis ușa și a vomitat pe drumul de pământ, același drum de pământ pe care prietena ei fusese violată și ucisă, acestea erau cuvintele interzise. Acolo, pe pământul noroios, era eșarfa Linei, eșarfa pe care odată se vedeau foarte clar trandafirii de un roșu-aprins. Clarice s-a uitat în urmă și a văzut silueta subțire și scundă a tatălui ei în depărtare.

„Si ch'io vorrei morire…"

Întotdeauna ea, întotdeauna Maria Inês. Care fusese, în mod magic, capabilă să se tatueze, să se însemneze așa cum sunt însemnate vitele cu fierul roșu, pe viața lui Tomás. Și pe viața lui Clarice. Un curcubeu strălucitor în cer, după ploaie. Imaginea pe care o lasă soarele pe retină după ce ai închis ochii. Fumul care plutește în aer după ce ai suflat într-un chibrit, aroma rămasă după ce bețișorul parfumat a fost ars. O eșarfă decolorată.

În seara aceea fierbinte de la fermă, cu o zi înainte de sosirea Mariei Inês după atâția ani, Clarice îi spuse lui Tomás, în timp ce sculpta cu briceagul o bucată de lemn:

– Am avut o prietenă odată. O chema Abrilina. Dar noi îi spuneam doar Lina.

Tomás mângâie blana câinelui care stătea întins pe jos lângă el.

– A murit acum mai bine de treizeci de ani, adăugă Clarice, și îi spuse povestea Linei, care era doar o coincidență, o moarte simplă, de fiecare zi, repede uitată.

La acea petrecere de rămas bun care sărbătorea și aniversarea lui Clarice, Maria Inês îi aruncase o privire pătrunzătoare, cu ochii în flăcări. O privire pe care Clarice nu a uitat-o niciodată.

Întotdeauna ea, întotdeauna Maria Inês. Într-un fel pieziș, imun la distanță, la timp și la orice încercare de a o ține la distanță. Maria Inês era oglinda care deforma, capabilă să reveleze ceea ce era mai rău. Clarice și Tomás n-ar fi putut să o uite vreodată, nici să-i mulțumească îndeajuns.

*

Clarice a ajuns în Rio de Janeiro în 1965 și a bătut la ușa mătușii Berenice având în mâini cele două valize și pachetul învelit în hârtie maro de ambalaj. Mătușa Berenice nu a întrebat-o nimic, ci doar i-a arătat dormitorul care îi fusese pregătit și o aștepta.

Era o cameră cu ferestre care, în loc să se deschidă spre imaginea Mariei Inês dându-se în leagănul din grădină, cu codițele fluturând pe spate,

se deschidea spre o stradă asfaltată și spre niște blocuri, iar la stânga spre un șir de copaci din parcul Aterro, în spatele cărora era marea. Avea să locuiască în acest dormitor de la oraș cinci ani, și de acolo avea să meargă direct în bisericuța din Jabuticabais unde o așteptau Ilton Xavier și o mulțime de oameni care se înghionteau să o vadă pe ea, Mireasa.

În seara plecării, în timpul cinei, Ilton Xavier îi smulsese lui Clarice promisiunea că avea să-i scrie. Îi mai furase și un sărut rapid, în coridorul care separa camera de zi de dormitoare, lipind-o de peretele cu tencuială aspră de ipsos.

Acum o dureau stomacul și capul. I-a spus asta mătușii ei și propria ei voce a făcut-o să tresară, ca și cum ar fi tăcut ani întregi.

– Ai ceva să-mi dai pentru durerile astea, te rog?

– Du-te să te întinzi, scoate-ți hainele astea în care te-ai încălzit și pune-ți ceva mai confortabil. Îți aduc niște medicamente și ceva de mâncare.

– Mi-ar ajunge un pahar de lapte.

Dar mătușa, care auzea doar ce voia ea, i-a adus o tavă cu supă, pâine, unt, limonadă și budincă. Și a vorbit cu vocea ei catifelată, în timp ce Clarice mânca, despre ce aveau să facă în săptămâna următoare. Erau atâtea locuri frumoase de văzut în Rio de Janeiro. Și tineri chipeși, de asemenea.

– O să te înscriem la o școală bună. Și ce să mai facem? Să găsim un profesor de pian? De franceză? Sunt atâtea lucruri pe care le poți face când ai cincisprezece ani.

Mătușa Berenice a închis draperiile și a plecat, spunându-i:

– Acum trebuie să te odihnești.

Clarice s-a întins pe patul care avea o saltea moale și cearșafuri curate. Chiar acolo, în acel moment, fără să-și dea seama, a început ceea ce avea s-o țină ocupată într-un mod febril, ani întregi: să uite cine era Clarice.

Să uite. Să își râcâie sufletul cu o lamă cu tăișul fin, un scalpel chirurgical, și *să uite*. Când Clarice își mângâia firișoarele de păr de pe braț, contactul acesta durea. Printre draperiile închise, o lumină slabă în nuanțe de sepia, îmbătrânită, făcea ca toate lucrurile din cameră să aibă aceeași culoare.

S-a dat jos din pat. Într-una dintre valize avea o cantitate mică de lut umed, învelită în plastic și apoi într-o foaie de ziar. A despachetat cu grijă lutul, a netezit ziarul, l-a împăturit de două ori și l-a întins pe jos. Să uite. Poate Clarice ar fi putut sculpta asta, dar nimic nu prindea formă. Nu pentru că nu avea idei, dar era ca și cum acestea nu aveau față sau formă. Între timp, lumina zilei, încet-încet, a părăsit camera.

*

Ochii Mariei Inês nu mai erau în flăcări. Își aplică rimel pe gene și își

perie repede părul care nu avea nevoie să fie pieptănat. Trase apa la toaletă și urmări lichidul albastru și parfumat cum se combina cu apa într-un mic vârtej. Apoi se uită ca să vadă dacă își fardase ochii cum trebuia și își șterse puțin rimel care rămăsese în colțul pleoapei stângi. Îi plăcea să-și machieze ochii în așa fel încât să pară adânci, într-un tunel de gene lungi acoperite cu rimel, cu pleoapele date cu fard maro și o linie subțire de contur negru. Își ascunse cearcănele de la ochi cu anticearcăn. Un strop de fond de ten. În rest, fața ei nu era machiată.

Verifică dacă își luase cheile. Erau acolo, în geanta ei, puse într-un portofel pentru chei din piele cu o plăcuță de metal care avea gravată pe ea niște inițiale alese la întâmplare. Ce stupid, un portofel pentru chei cu inițiale care nici măcar nu sunt ale mele, se gândi Maria Inês și își imagină o plăcuță inscripționată cu M. I. A. Cât de stupid, de asemenea.

Era timpul să plece. Valizele lui João Miguel erau deja în mașină, se oferise să-l conducă la aeroport. Tăcută, Eduarda apăru în camera de zi, încălțată cu o pereche de pantofi de sport, era evident că avea să vină la aeroport, deși cu câteva ore mai înainte declarase cu indiferență că nu venea.

– Tata încă nu e gata, spuse ea.

Desigur că nu era gata, pentru că își programase o lecție de tenis după-amiaza târziu (încheietura nu-l mai durea acum) și întârziase la club, bând *tequila* la barul de lângă piscină. Acum acest lucru nu o mai deranja pe Maria Inês. Se părea că lucrurile o luau deja într-o nouă direcție.

Nu o deranjase, dar, după o jumătate de oră, în timp ce conducea, puse să cânte o anumită înregistrare a unui madrigal de Claudio Monteverdi, cu participarea unui anumit bariton pe nume Bernardo Águas.

Si ch'io vorrei morire
Ora ch'io baccio, amore
La bella bocca del mio amato core

Merseră cu mașina de-a lungul Lagoa Rodrigo de Freitas, laguna din sudul orașului Rio, acum în întuneric, în mijlocul căreia se ridica un pom de Crăciun imens, iluminat de sus până jos. Tot orașul era inundat de șirurile de beculețe electrice făcute în Taiwan – copacii, magazinele, fațadele clădirilor, straturile de flori, ferestrele, totul strălucea. Intrară în tunel și ieșiră în cartierul São Cristóvão, apoi o luară pe autostrada expres Linha Vermelha, unde limita de viteză era de nouăzeci de kilometri pe oră, dar toate mașinile mergeau cu nouăzeci și cinci, o sută zece sau chiar o sută treizeci de kilometri pe oră. În câteva minute urmau să ajungă într-un loc care era exact opusul lagunei, un desiș de mangrove care duhnea și în care locuințe mizere se iveau de după pancartele cu reclame la telefoane mobile. Trecură pe lângă Spitalul

Universitar. Şi, în sfârşit, apărură Ilha do Governador şi aeroportul internaţional.

Maria Inês simţi un fior care nu însemna prea mult când îşi aminti cum îl întâmpinase o dată pe Bernardo Águas la aeroport. Venise în Brazilia doar pentru o săptămână. De la aeroport, merseseră direct la un motel cu camere de închiriat cu ora de pe Avenida Brazil.

Nu era prea plăcut să-şi amintească asta, dar nici neplăcut nu era. Maria Inês căuta un loc de parcat, iar muzica nu mai cânta în maşină. Dar ea continua să cânte *Si ch'io vorrei morire,* cu o pronunţie stricată. Era un madrigal, iar celelalte voci lipseau. Dar nu conta. Ea nu era cine ştie ce cântăreaţă.

Îşi pipăi portofelul cu chei din geantă şi se gândi din nou la plăcuţa de metal. Pasagerii de la clasa întâi începuseră să se îmbarce. O mulţime de pasageri de la clasa de turişti aveau să se înghesuie în curând ca să pună stăpânire pe compartimentele de bagaje. Aici, João Miguel era un pasager la clasa întâi. În afară, avea să arate un paşaport brazilian care întotdeauna le inspira neîncredere funcţionarilor de la vamă din ţările dezvoltate.

Mariei Inês îi păru bine că nu se îmbarca. Era mulţumită că n-avea să-l vadă din nou pe bătrânul Azzopardi. Că nu trebuia să bea Chianti la masa din vila cea fumoasă. Că n-avea să fie falsa soţie, care pe vremuri nu fusese atât de falsă, a înstăritului João Miguel, care nu fusese pe vremuri atât de înstărit.

Îşi luară rămas-bun cu o îmbrăţişare care ar fi putut însemna atât de mult, iartă-mă, uită-mă, nu te iert. Am făcut o greşeală. Noi am făcut greşeli. Nu spune nimic, te rog, da? *Putem să o luăm la capăt din nou.* Ar fi bine să te grăbeşti. Să conduci cu atenţie la întoarcere. O să te sun. Sună-mă. Nu te deranja. Pleacă şi haide să terminăm cu asta.

Acasă, în Leblon, Maria Inês îi spuse Eduardei noapte bună şi se duse să-şi facă bagajele.

Încă o dată, supravieţuise petrecerii de Anul Nou, când apartamentul ei alb devenise şi mai alb pentru că toţi se îmbrăcaseră în hainele albe despre care tradiţia spunea că aduceau noroc, celebrând o fericire obligatorie. Manichiurista ei îi dăduse unghiile cu oje albă.

Poate că în anul următor nu avea să mai fie acolo şi nimeni nu avea să observe. Unde avea să fie în următorul an, pe 31 decembrie?

Fluturele multicolor bătu din aripile-i uşoare în timp ce zbura, atât de mic, deasupra carierei interzise, atingând un arbore al banilor care nu încolţise niciodată. În seara aceea, Maria Inês crezu încă o dată că lucrul din mintea ei ar putea fi posibil.

Aruncă o geantă pe pat şi începu să deschidă încet sertarele dulapului ei, aproape curioasă, ca şi cum n-ar fi fost deloc sigură ce avea să găsească

acolo.

*

Vara era și anotimpul țânțarilor. Țânțari obișnuiți, înceți și proști, ușor de ucis, și țânțari de nisip, foarte mici și negri, care bâzâiau în jurul urechilor. Tomás și Clarice aprinseră o spirală contra țânțarilor ca să-i alunge. Tomás încă mai avea în mână paharul gol, iar privirea lui Clarice se opri acolo, asupra mâinilor lui.

Spirala ardea foarte încet. Pentru prima dată, Tomás îi spuse lui Clarice, precum cineva care ar mărturisi un act nebunesc, un furt din magazin sau un secret care i-ar atrage batjocura celorlalți:

– Prima dată când am văzut-o pe sora ta, m-am gândit la o anumită pictură.

Clarice se uită la el cu o curiozitate moderată.

El spuse:

– Un tablou al lui Whistler, intitulat *Fata în alb* sau *Simfonie în alb nr. 1*.

Cuvinte sacre. Demne de un sanctuar individual, ridicat pentru lauda unui zeu care avea doar un singur credincios fanatic, pe el însuși, gândi Tomás. Acel mit murea atunci când pășea dincolo de limitele viselor sale, care acum erau ca și mumificate, blestemate, dormind sub pământ.

Acestea, aparent, nici măcar nu o interesară pe Clarice, ale cărei vorbe sunară oarecum trivial:

– Ai o reproducere pe aici, pe undeva?

El știa pictura pe dinafară. Fundalul era un fel de draperie grea, albă. Covorul din blană (părea a fi un lup sau un urs, cu gura deschisă, dinții albi și botul ridicat) sub picioarele invizibile ale fetei. Un buchet de flori albe căzut acolo, pe covor. Și fata cu o expresie gânditoare, cu fața văzându-se distinct, încadrată de părul negru. Palidă, mâinile aproape la fel de albe ca rochia ei lungă. Buzele doar ușor colorate. O floare albă, delicată, în mâna ei stângă.

Nu păstrase nici o reproducere a picturii, îi spuse, iar Clarice se întoarse la ocupația ei de mai înainte, încercând să facă să cânte marginea paharului gol (fără succes: nu era cristal, ci sticlă groasă).

Clarice și Tomás se întâlniseră cu mai bine de douăzeci de ani în urmă, la priveghiul lui Afonso Olímpio, și el fusese surprins să vadă că nici ea, nici Maria Inês nu plângeau la căpătâiul tatălui lor. De fapt, păreau a fi extrase din situația aceea, ca și cum erau în transă. Asta se întâmpla cu puțin timp înainte ca Clarice să-i ceară, în sfârșit, lui Ilton Xavier să divorțeze și chiar înainte ca Maria Inês să accepte prima cerere în căsătorie formală făcută de vărul ei de-al doilea, João Miguel Azzopardi. O cerere în căsătorie care a

venit mai repede decât aceea a lui Tomás, iar tânărul artist a trebuit să-și înmormânteze pasiunea ca un câine alungat care îngroapă un os în grădină.

Tomás spuse:

– Mi-am pierdut capacitatea…

Clarice se uită la el curioasă.

– Acea flexibilitate, continuă el, pe care o aveam când eram cu Maria Inês.

Practicase yoga pe vremuri și învățase cum să se răsucească în poziții admirabile. Acum era doar un mecanism ruginit.

– Dacă asta este într-adevăr o capacitate, sugeră Clarice. Poate că e vorba mai degrabă de voință, știi, toate astea, a te îndrăgosti, a nu te îndrăgosti. A renunța.

– Cred că voința aproape întotdeauna trebuie să cedeze în fața capacității, îi aminti Tomás.

Câinele urlă înfundat. Clarice îl înghionti cu piciorul ca să-l trezească din coșmar și spuse:

– Poate că e tocmai invers.

Toată după-amiaza stătuse să plouă. Auziră, în sfârșit, cum cădeau primele picături.

Versiunile oficiale

În Rio de Janeiro era foarte multă umezeală. Acesta a fost primul lucru pe care l-a observat Clarice în legătură cu traiul la oraș (în mitul fals țesut de fanteziile ei).

I-a spus mătușii Berenice, în timpul primei lor plimbări pe străzile din Flamengo:

– Uneori oceanul miroase foarte puternic, nu-i așa?

Mătușa Berenice a zâmbit, a tras aer adânc în piept și a închis ochii.

– Da, nu-i minunat?

Clarice nu a vrut s-o contrazică.

– Cred că eu nu sunt încă obișnuită cu asta.

Sub rochia ușoară și complet demodată pe care o purta, simțea cum i se adunau picăturile de sudoare la subsuori și între sâni. Au mers spre Largo do Machado, unde mătușa Berenice a cumpărat boabe de porumb ca să hrănească porumbeii, apoi au mâncat înghețată, iar pe drumul spre casă au trebuit să-și grăbească pașii pentru că, după cum credea mătușa Berenice, un bețiv începuse să le urmărească. La colțul străzii Almirante Tamandaré au reușit să-l lase în urmă.

Deodată, Clarice a râs. Toate acestea i se păreau foarte amuzante, o explozie de copilărie o cuprinsese pe neașteptate. Se uita la clădirile înalte și i se părea că sunt frumoase, la fel oamenii și mașinile. Îi plăcea chiar și zumzăitul continuu care domnea peste tot – opusul liniștii de la fermă – care putea, totuși, să se transforme în liniște atunci când te obișnuiai cu el. Clarice râdea, iar mătușa Berenice, când o privea, râdea și ea.

Clarice avea acum un mic studio numai al ei. Mătușa Berenice separase o parte a încăperii în care se spălau rufele, rezultând astfel o cămăruță în care Clarice putea să-și facă sculpturile, și golise un raft întreg din camera neocupată a servitoarei pentru ca ea să aibă un loc în care să le pună la uscat și să le păstreze.

Uneori Clarice o ajuta pe mătușa Berenice la bucătărie, ca în acea după-amiază în care în sfârșit învățase rețeta pentru făcut prăjiturile

casadinhos. 3 cești de făină. 2 cești de zahăr. 6 gălbenușuri. 3 albușuri. 1 linguriță de praf de copt. Se gândise la Lina mult la început, dar după aceea nu se mai gândea atât de mult. *Bateți albușurile până se întăresc, adăugați gălbenușurile și zahărul, bateți bine, adăugați făina în care ați presărat praful de copt.*

Erau zile în care vânturile dinspre mare băteau tare prin camerele apartamentului din Flamengo; Clarice nu mai văzuse așa ceva la fermă. Nu era ceva neobișnuit ca ferestrele să fie năclăite de aerul sărat. Și tot ce era din fier ruginea mult mai repede.

Turnați amestecul în forme de prăjituri unse cu unt și puneți-le la copt. Când s-au copt, puneți umplutură peste o prăjitură și acoperiți-o cu alta (folosiți ca umplutură jeleu sau cremă de lapte). Faceți o glazură amestecând 200 de grame de zahăr cu apă până când formează o cremă groasă și acoperiți prăjiturile duble cu glazură. Puneți deoparte ca să se întărească glazura.

În martie au venit ploile grele care înnegreau străzile asfaltate și îi făcea pe trecători să-și grăbească pașii. Lui Clarice îi plăcea să urmărească paradele de umbrele care treceau pe trotuarele străzilor Catete și Laranjerais, dar i se păreau foarte supărătoare băltoacele care se formau pe podelele magazinelor, în holurile clădirilor și pe dalele bisericilor.

Duminicile se duceau la biserică, uneori la biserica Glória, care era mai aproape, uneori la biserica Outeiro, care era construită pe culmea unei coline ce dădea spre mare.

Clarice încă mai avea aceleași vise noaptea. Avea să continue să le viseze în timpul lungilor ani care treceau foarte încet (în viitor avea să reformuleze ideea: *în timpul lungilor ani în care eu am trecut foarte încet – pentru că timpul stă nemișcat, dar ființele trec*). A crescut, și-a sărbătorit aniversările, și-a făcut prietene, nu prea multe. Și a avut un iubit în 1966. Numele lui era Almir și nimeni din familie, în afară de mătușa Berenice, nu a știut vreodată de existența lui.

În primul an a vizitat ferma de două ori și nu a fost surprinsă să vadă că nimeni nu mai vorbea despre Lina. Atunci când ea venea, casa se umplea de oameni, printre care se afla întotdeauna Ilton Xavier.

Când el și Clarice s-au întâlnit din nou, în iulie, el a întrebat-o:

– Ei, îți amintești?

Luna era doar o felie subțire acum, un semn al exclamării pe cer, în timp ce ei stăteau pe veranda din față, bând ciocolată caldă, atât de aproape de vocile adulților care se auzeau din camera de zi.

Ilton Xavier a luat-o pe Clarice de mână, iar ea a șoptit un cuvânt de reproș.

– Atunci, unde?

Dar în acel moment unchiul din Jabuticabais (care spusese odată o glumă pe care Otacília o considerase nepotrivită) a apărut pe verandă cărând un telescop și înconjurat de o mulțime de copii, între care era și Maria Inês.

– E o noapte minunată pentru a privi stelele, a zis el.

(Au pus telescopul pe o moviliță, la câțiva pași în fața verandei, iar Maria Inês a descoperit cu mirare că o singură stea vizibilă cu ochiul liber se putea multiplica în zeci de alte stele. Și să descopere că Saturn avea inele adevărate.)

Clarice și Ilton Xavier își scriau, iar scrisorile îi făceau să creadă că între ei se formaseră legături, le creau impresia intimității sculptate încetul cu încetul și acoperite de ciment. Scrisorile creau și hrăneau fantezii. În ele erau caligrafie și poeme, uneori copiate și precizând sursa, alteori imature și sincere, scrise pe nerăsuflate, alteori erau picături de parfum și petale de flori presate, câte o fotografie, câte o tăietură dintr-o revistă.

– Să ai o relație prin corespondență e un lucru foarte bun, a zis o dată mătușa Berenice, cu o urmă de melancolie picurându-i din voce.

Apoi a glumit:

– De fapt, să ai o relație este întotdeauna un lucru bun!

Înainte să-și dea seama de asta Clarice, ea și Ilton Xavier au devenit oficial o pereche de îndrăgostiți. Și la scurtă vreme după aceea au început să vorbească despre logodnă, ceea ce părea a fi un rezultat al cursului firesc al lucrurilor.

*

Între timp, între verile petrecute în compania vărului ei João Miguel și acei ani lungi în care absența surorii ei o făcuse să fie nefericită și în același timp mai liniștită, Maria Inês creștea.

La fel, copacii și tufișurile din jurul casei și copacii din pădurile unde nu se aventura nimeni. Doar pajiștea pe care păștеau vitele rămânea așa cum era, ca un cap cu părul tuns periuță. Arborele de mango în care ea și João Miguel atârnaseră un leagăn făcut dintr-o frânghie și un cauciuc vechi de mașină a ajuns la maturitate. Mușchiul a început să-i crească pe ramuri. O plantă din familia bromeliaceelor și-a găsit locul pe creanga unui arbore *ipê* purpuriu și a înflorit, o singură floare roșie. Tufele de bougainvillea de lângă ușa bucătăriei au devenit o încâlceală de crengi răsucite și de flori violent colorate. Limba-soacrei și filodendronii cu frunze despicate se înmulțeau de-a lungul șanțului săpat pe lângă casă, în timp ce în livadă arborii de *jaboticaba* își proiectau umbrele pe pământ, iar arborii subțiri de *papaya* explodau de fructe. Un arbore de *carambola* răsărise din pământ fără știrea nimănui, iar

acum fructe galbene, ca de ceară, atârnau de crengile lui.

Doar copacul banilor pe care îl plantaseră Maria Inês și João Miguel nu se hotărâse niciodată să răsară – dar verii nu se mai gândeau la asta, firește. Aveau alte priorități acum.

Erau multe lucruri pe care João Miguel nu avea să le știe niciodată. Dar observase că Maria Inês nu era bine venită în propria ei casă, o situație pe care anii care treceau păreau să o șlefuiască și s-o ascută, să o facă mai explicită, fără nici o urmă de conștientizare a ei.

Și ea voia să plece. Nu era ușor, totuși, de dedus ce fel de lucruri arbitrau Otacília și Afonso Olímpio. De fapt, Maria Inês îi exaspera pe amândoi cu falsa ei supunere, cu grija ei prefăcută. Cărți ascunse în mânecă. Maria Inês întotdeauna se amesteca unde nu trebuia, spunea lucruri pe care n-ar fi trebuit să le spună (ca atunci când preotul din Jabuticabais a venit să le dea binecuvântarea anuală, iar ea a întrebat, după ce i-a sărutat mâna subțire și rece: „Nu ați fost niciodată cu o femeie, cu o femeie adevărată, niciodată?”), apărând în momente nepotrivite și auzind prea mult, citind pe furiș. Îi plăcea să galopeze pe cal (a căzut de pe cal de trei ori, o dată rupându-și o mână) și să se scalde în râu sub ploaia rece, după-amiaza târziu, când cerul era acoperit. Îi plăcea să ia în mână broaște și buburuze.

Mariei Inês încă îi plăcea să se ducă la cariera interzisă. Singură, de cele mai multe ori. Vara, cu João Miguel.

– Uită-te la ferma Ipês, îi arăta ea.

– Iar începi cu povestea asta.

Și ea se oprea, dar strigătele femeii moarte păreau să-i răsune în urechi, iar ochii strălucitori ai bărbatului (două bile de marmură neagră) și gura lui care făceau spume îi apăreau în închipuire. Și mai era și figura îngrozită a amantului, goliciunea lui neputincioasă, penisul atârnând jalnic între picioare, pantalonii și pantofii aruncați pe podeaua dormitorului și mâinile lui încă pline de mirosul ei. Sudoarea rece de pe fruntea lui.

João Miguel și Maria Inês începeau să aibă în comun mai mult decât numele lor duble. Ca și cum ar fi putut prevedea viitorul, un fel de complicitate, chiar dacă între viitorul prevăzut și viitorul adevărat era o mică nepotrivire.

Totul trebuia să-și urmeze cursul, totuși, și Maria Inês a crescut fără să ceară voie nimănui. La vârsta de cincisprezece ani, era deja promisiunea distinctă a unei femei.

Au primit vești despre mama lui João Miguel într-o seară rece, o seară dintre cele care sunt pline de așteptări și păstrează secrete sub limbă. Sau monede pe ochi, pentru luntraș. O noapte asemănătoare riturilor de trecere. Cineva a apărut călare pe cal ca să aducă veștile. Și apoi totul a rămas

neschimbat și singurul comentariu pe care l-a auzit Maria Inês din partea mamei sale a fost:

– Sărmana de ea, acum poate să se odihnească în pace.

Iar Afonso Olímpio a spus că Clarice ar putea să se ducă la înmormântare din partea familiei.

Maria Inês a ieșit din casă. Era singură – în mod normal João Miguel și-ar fi petrecut vacanța din iulie acolo, dar în acest an ceva îl reținuse în Rio de Janeiro. Poate un fel de vagă premoniție.

În casă, ceasul bunicului ticăia, formând un discret ritm multiplu împreună cu scârțâitul ruginit al balansoarului în care Afonso Olímpio citea o carte legată în piele, cu un cotor imprimat cu litere aurite: *Amadis de Gaula. Adaptare de Afonso Lopes Vieira.* În aceeași încăpere, nici prea aproape, nici prea departe de soțul ei, Otacília broda un costumaș pentru bebelușul verișoarei ei care urma să se nască în curând. Afară lumea șoptea, și avea multe, multe voci.

Maria Inês a făcut un foc din câțiva bușteni, într-un loc ferit de privirile altora. Apoi a luat câteva foi de ziare vechi și a început să facă din ele forme ca niște baloane, numite *galinhas pretas* – găini negre – cărora le dădea foc, iar acestea se ridicau negre și umflate și strălucind în întuneric și cădeau ceva mai departe, purtate de vânt. Una dintre aceste *galinhas* a fost dusă și mai departe, lângă pădurea de bambus, chiar acolo unde începea pajiștea de lângă casă. Focul a început încet, dar totul era favorabil, vântul, seceta, iar în câteva clipe s-au întins în pădurea de bambus flăcări vesele, portocalii, care trosneau și o hipnotizau pe Maria Inês. A stat acolo unde era așezată, privind focul.

Când Afonso Olímpio și Otacília au fost treziți din îndeletnicirile lor în care erau absorbiți și în care găseau o falsă liniște, un bambus foarte înalt deja căzuse pe pajiște, în flăcări.

Au reușit să stingă focul abia în zori – zece oameni care au cărat apă fără încetare – și tot ce a mai rămas din pajiște a fost o fâșie lungă și neagră pe care iarba avea să crească din nou doar peste mult timp.

Probabil că în acea dimineață Otacília s-a întors spre soțul ei și i-a spus, fără să-l privească:

– Știi că le face dinadins. Toate lucrurile astea.

Dar Afonso Olímpio nu a răspuns. Otacília a spus:

– E timpul să o trimitem în altă parte.

Lucrurile au rămas așa pentru o vreme. Își țineau respirația și cădeau în somn. Lunile care au urmat în iarna acelui an au fost lungi și mult mai triste. João Miguel începuse să meargă împreună cu tatăl lui în călătorii pentru că aceasta era parte din antrenamentul pe care trebuia să-l facă și pe care l-a

acceptat fără prea multe proteste. Desigur, în viitorul lui era un avocat, un avocat cu un apartament alb în partea de sus a cartierului Leblon, căruia îi plăcea să meargă la Veneția și să joace tenis pentru motive dincolo de cele aparente.

Șase luni. Un an. Iar în jurul Mariei Inês era o singurătate dezgustătoare care îi tăia respirația.

*

Când Maria Inês și vărul ei s-au întâlnit din nou, el își lăsase o mustață ridicolă pe care, din fericire, și-a ras-o nu după mult timp. Și părea mult mai matur.

Erau în biserica din Jabuticabais, în timp ce Ilton Xavier, într-un frumos costum negru cu o garoafă la butonieră, cu un ac cu perlă înfipt în nodul foarte bine strâns al cravatei gri, o aștepta la altar, tremurând ca o frunză, pe mireasa lui, Clarice.

Maria Inês l-a întrebat pe João Miguel ce mai face.

– Bine. Am foarte mult de învățat.

Ea știa de ce avea de învățat atât de mult, știa că se pregătea să intre la Facultatea de Drept. Era îmbrăcat într-un costum pe care îl purta cu mai multă naturalețe decât și-ar fi imaginat Maria Inês. Ea purta o rochie oribilă, de un verde-deschis, care se oprea într-un mod abrupt și lipsit de subtilitate la nivelul genunchilor, cu mâneci lungi ce o făceau să pară că are umerii căzuți.

Era răcoare în după-amiaza aceea de octombrie. Pereții micii biserici din Jabuticabais erau albaștri cu ornamente care fuseseră odinioară aurii. Într-un colț cursese apă printr-o gaură în acoperiș, și o porțiune mică din tavan se pătase acolo de mucegai negru. Ferestrele aveau vitralii nepretențioase, mozaicuri simple în care apăreau când un porumbel, când un soare cu raze, când o cruce. Pe partea opusă, modelele se repetau în culori diferite.

Toate șirurile de bănci din lemn închis la culoare, uzate, erau decorate cu margarete albe și câte un crin, din loc în loc. Pe altar era un aranjament mare de flori galbene și albe. Femeile prezente la ceremonie erau cu toate exagerat de elegante.

Clarice era și ea exagerat de elegantă. Rochia ei de mireasă arăta ca un costum de carnaval, o glumă. Dar ea zâmbea, serioasă sub straturile de ruj, fard de obraz și de pleoape, sub cununița ei din flori artificiale, cu colierul de rubine care aparținea familiei lui Ilton Xavier, în rochia ei de dantelă, în pantofii cu tocuri care o strângeau îngrozitor.

A luat parte la ceremonie ca și cum ar fi fost nunta altcuiva. A primit calmă verigheta din mâinile neliniștite ale lui Ilton Xavier și a încercat să-și amintească, pas cu pas, cum ajunsese acolo. N-a reușit. Părinții și socrii ei,

domnișoarele și cavalerii de onoare erau toți la periferia câmpului ei vizual, pete de roșu, albastru, galben și negru. A încercat să-și abată gândurile fiind atentă la ei, în timp ce se uita în ochii preotului fără să-l vadă. Nu a auzit nici măcar un cuvânt al predicii. Dar a auzit organistul și violonistul cântând o piesă din Bach – fals, e adevărat, dar ce importanță avea? După aceea una dintre mătușile lui Ilton Xavier, o femeie cu părul roșu strâns într-un coc la spate și cercei grei care-i deformaseră lobii urechilor, a cântat *Ave Maria* a lui Gounod.

Acest lucru a făcut-o pe Clarice fericită. Și era încă fericită atunci când preotul i-a dat voie lui Ilton Xavier să sărute mireasa (deși s-ar fi putut și fără asta), iar ea și-a imaginat că da, poate că acum totul avea să fie diferit. A închis ochii pentru sărut, așa cum văzuse că fac fetele în filme. Dar în momentul în care a simțit contactul buzelor relativ familiare ale lui Ilton Xavier pe buzele ei, a întredeschis ochii. Prima dată a văzut vitraliile micii bisericii, apoi a observat că era plină de lume, apoi s-a uitat la Otacília și la Afonso Olímpio și i s-a părut că erau neobișnuit de mari. A închis ochii din nou, de data aceasta strâns.

Când ți-e teamă, care este cea mai înțeleaptă atitudine? Cea mai convenabilă? Cea mai eficientă? Să închizi ochii sau să-i deschizi? Să renunți, să pierzi controlul, să te întorci cu spatele? Să fugi? Sau să înfrunți, să înșfaci, să examinezi, să controlezi ceea ce te înspăimântă?

Clarice a părăsit altarul și a mers de-a lungul covorului cenușiu, uzat, dintre șirurile de bănci. Oamenii erau îngrămădiți pe ambele părți, oriunde se uita; se simțea ca o ambarcațiune care despică valurile.

Clarice trecea prin biserică așa cum un cuțit trece prin unt. Se tăia în două, deliberat. Voia să se recunoască în această diviziune; înainte și după aceea. Iar Christosul ei era alături de ea, el, Ilton Xavier, mântuitorul. Care o iubea pentru că ea nu avea secrete.

În noaptea aceea, după petrecerea de nuntă, Otacília și Maria Inês stăteau în bucătărie. N-a fost nici o surpriză pentru Maria Inês când mama ei i-a spus:

– Acum a venit vremea să vorbim despre tine.

Să vorbească despre Maria Inês. Ca și cum ar fi fost posibil să vorbești despre Maria Inês.

Ea a spus:

– Aș vrea să merg și eu să studiez în Rio de Janeiro. Crezi că mătușa Berenice o să vrea să mă primească la ea, acum că a plecat Clarice?

(Mătușa Berenice venise la nuntă, desigur. Cu hainele și obiceiurile ei de la oraș. Cu idiosincraziile ei de fată bătrână. Cu alergia ei la înțepăturile de insecte. Adusese în valiză un cadou sofisticat pe care spera că nimeni nu avea

să-l uite vreodată: își imagina că Clarice și soțul ei, după zeci de ani, aveau să le arate serviciul de tacâmuri de argint Cristofle nepoților lor, spunându-le că acesta era un cadou de la draga mătușă Berenice, Dumnezeu s-o odihnească.)

Otacília a vorbit fără să se uite la Maria Inês în timp ce fata își lua un pahar de apă filtrată (nu aveau nevoie de filtru, pentru că apa de băut venea direct de la un izvor subteran. Era doar un exces de zel aplicat unei situații nepotrivite, cu un obiectiv eronat, cu rezultate care erau inutile).

– Cred că mătușa Berenice o să te primească la ea, a zis Otacília.

Maria Inês a sugerat:

– Poate ar trebui să mă duc acolo în noiembrie.

Otacília a scuturat din cap și a spus:

– În decembrie ar fi mai bine.

Nu a explicat de ce. Maria Inês nu a vrut să întrebe. Nu-i plăcea să aibă nimeni un avantaj asupra ei, nu-i plăcea să pună întrebări și nici să ceară ceva. Otacília voia ca Maria Inês s-o întrebe de ce în decembrie, dar întrebarea nu a fost rostită. Pentru un moment mama și fiica au stat uitându-se una la alta, între frigider și chiuvetă, iar între ele era un arc elastic de tensiune, ca un braț care se lupta.

– În decembrie, atunci, a spus Maria Inês, iar vocea ei avea tonul unui acord formal.

Glasul ei părea că răsună în biroul unui avocat, cu ștampile și notari. Apoi a vrut să o întrebe pe Otacília cum se simțea, dar s-a mulțumit să se uite la mama ei cum pleca, mică, slabă, bolnavă, amorțită, inutilă. Adevărata Otacília avea acum să înfrunte singurătatea companiei lui Afonso Olímpio. Soțul pe care și-l alesese la vârsta de douăzeci și opt de ani, în ziua cea mai fericită și cea mai ireală a vieții ei.

După câteva minute a intrat João Miguel, fără haină, fără cravată, cu primii doi nasturi de la cămașă descheiați.

– Deci?

Era o întrebare care nu întreba nimic. Maria Inês își rodea unghiile și privea o mică șopârlă care lăsa o dâră inegală pe tavan.

– Mi se pare că mama ta nu se simte bine. Ar trebui să se ducă la un doctor din Rio, a spus João Miguel, îngrijorat cu adevărat.

Maria Inês a aprobat, cu un dezinteres aspru.

Apoi a luat un taburet, s-a dus în cămară și a adus de acolo o sticlă de lichior pe jumătate plină.

A comentat, victorioasă:

– Ei își închipuie că nu știu unde țin ascunsă sticla asta.

A umplut o ceașcă. Lichior de portocale făcut în casă.

– Vrei și tu puțin?

João Miguel a spus că nu, băuse destul la nuntă. Nimeni nu controla cât bea el. Era aproape bărbat.

După ce și-a golit ceașca de lichior, Maria Inês a spus:

– O să plec în decembrie.

– La Rio?

– Da, la Rio.

– Dar nu mai e mult până atunci! Asta-i grozav!

João Miguel a început să vorbească despre locurile în care aveau să meargă, filmele pe care aveau să le vadă, plajele unde vor sta la soare, cluburile în care se vor duce să danseze și cofetăriile în care vor încerca înghețată de fistic sau de alune (bunătățile din marele oraș).

Desigur, Tomás nu era în planurile lui. Nici alte lucruri care aveau să se întâmple în viața Mariei Inês, în propria-i viață și în viața pe care aveau s-o înceapă împreună în câțiva ani, ca soț și soție. Realități furtive, câteodată la fel de vesele ca pancartele pentru sărbătoarea Sfântului Ioan din iunie, altădată la fel de triste ca o pasăre în ploaie, realități care pentru o vreme alinau, iar apoi călcau în picioare, care făceau rău, măcinau ca rugina. Acestea stăteau acolo ca un înger somnoros și bosumflat.

*

Mariajul lui Clarice a durat șase ani care au trecut încet. Totuși, în acea seară de octombrie, în noaptea nunții ei, ea tremura la perspectiva în care încă mai credea. Și-a dat cu puțin parfum și și-a pus o cămașă de noapte roz cu broderie de dantelă. Și-a studiat unghiile, amuzată să le vadă date cu ojă de culoarea vinului și lungi ca ale unei vedete de cinema. Când Ilton Xavier a venit și s-a întins lângă ea, începând încet să pună stăpânire pe teritoriul care-i fusese dat în proprietate de stat și de Sfânta Biserică Romano-Catolică și Apostolică, Clarice a știut că deasupra ei plana un fel de sentință. O simțea ca pe o boală incurabilă, definitivă, ireversibilă.

După ce Ilton Xavier (blândul, îndrăgostitul Ilton Xavier) și-a terminat prestația nu prea ambițioasă și s-a ghemuit să doarmă ca un copil, în poziția fetusului, îmbrățișându-și perna, ea a tras cearșaful și pătura și l-a acoperit până la umeri.

Era o noapte rece și Ilton Xavier a închis ochii și s-a prefăcut că doarme, dar se gândea la o întrebare pe care nu avusese curajul să i-o pună – oare fusese un *alt* bărbat în viața ei? Nici el nu era prea experimentat. Dar aflase, din cărți și din discuțiile între bărbați, cum ar fi trebuit să fie prima dată cu o fată virgină. Cu Clarice nu fusese cum ar fi trebuit să fie. Dar până la urmă s-a hotărât să uite de acest subiect. Era singura alegere posibilă pentru Ilton Xavier, *să uite de acest subiect* și să trăiască-fericit-cu-soția-lui-adorată.

A uitat de acest subiect și a fost fericit-cu-soția-lui-adorată până în ziua în care ea l-a părăsit pe neașteptate.

Clarice și-a pus din nou pe ea cămașa de noapte nupțială și apoi un pulover bleumarin. Și-a pus șosetele de lână împletite de mână și a ieșit din dormitor.

Casa părinților lui Ilton Xavier nu semăna deloc cu casa părinților ei. Era, în primul rând, mult mai veche, avea peste un secol. Fusese construită de sclavi pentru un stăpân îmbogățit din banii obținuți din plantațiile de cafea. Acel stăpân își lăsate urma pașilor săi hotărâți pe podelele din lemn, iar chipul îi rămăsese în câteva dintre portretele îngălbenite încadrate în rame ovale. Francisco Miranda, 1875, citise Clarice pe unul dintre portrete. Și casa era mult mai mare, cu zece dormitoare, nu doar patru. Avea o capelă mică în care erau statueta Fecioarei cu pruncul Isus în brațe, statueta sfântului Iosif și cea a sfântului Iuda Tadeu și un mic altar de rugăciune învelit în catifea verde veche. Erau nenumărate camere în care lui Clarice i se părea că s-ar putea rătăci. Într-una, care era numită Camera de citit (toate aveau nume: Camera de citit, Camera de muzică, Camera pentru micul dejun, Camera pentru jocuri, Sufrageria, Camera de zi), erau un vultur și un pui de aligator împăiați pe care i-ar fi plăcut să-i arunce sau măcar să-i ascundă într-un dulap, pe raftul cel mai de sus. Erau trofee și medalii. Și erau atât de multe fețe în vechile fotografii, încât s-a gândit că nici dacă ar fi locuit dintotdeauna acolo nu ar fi reușit să asocieze acele chipuri cu numele lor.

A deschis puțin fereastra înaltă din Camera de citit, iar încăperea a fost tăiată în două de lumina lăptoasă a lunii. Mica pendulă arăta trei și zece. Ora aceea din noapte care este aproape întotdeauna pierdută în somn. Clarice s-a aplecat peste pervaz și a văzut că valea era scăldată în lumina frumoasă a lunii pline uriașe, galbenă ca untul. Râul curgea nu departe de casă. Nu-l vedea, dar auzea murmurul distinct al apei. Dincolo de râu era o pajiște întinsă, apoi drumul și mai departe dealul care părea viu în lumina lunii, un animal pândind; iar după deal, casa părinților ei.

Poți pleca, dar nu poți să te îndepărtezi prea tare.

Clarice a trecut și prin camerele celelalte, apoi s-a dus la bucătărie să se uite la pisici. Erau multe, ghemuite laolaltă lângă soba cu lemne care încă mai era caldă – precum trupul unui amant în noapte.

Precum trupul lui Ilton Xavier, inocent de fericit în starea lui de inerție. S-a dus înapoi în dormitor, cu pașii neauziți în șosetele de lână.

Ilton Xavier s-a întors în pat și și-a descoperit pe jumătate trupul; piciorul stâng, organele genitale, pântecul erau expuse fără rușine. Încă o dată, Clarice a netezit cearșafurile și și-a acoperit soțul până la umeri. Apoi a observat că până și în întuneric părul lui era surprinzător de blond, o

moștenire de la strămoșii lui europeni (colonia elvețiană din Nova Friburgo). Ilton Xavier învățase să vorbească germana acasă și o învățase pe Clarice numerele de la unu la zece și câteva substantive: *die Blume. Die Schwarzkirsche* pentru arborele de *jabuticaba*. *Der Wald. Der Stern. Die Liebe.*

Die Liebe. Iubirea. Clarice s-a întins pe pat, peste cuvertură, fără să-și scoată șosetele și puloverul. Din spatele pleoapelor închise, a așteptat ca prima rază de soare să apară și primul cocoș să cânte sub fereastră.

Simfonie în alb

Pe vremea aceea, în apartamentul din Flamenco era un haos aproape atrăgător. Mirosul de vopsele învingea chiar și mirosul de mâncare din foarte puținele zile în care Tomás se apuca, aproape întotdeauna fără succes, să-și testeze talentele de bucătar. De cele mai multe ori mânca în oraș câte un sendviș sau lua oferta zilei într-un local foarte ieftin. Era întotdeauna fără bani, firește.

Cerul era înnorat în dimineața în care Tomás s-a trezit și și-a dat seama că avea douăzeci de ani. Perspectivele lui erau cu atât mai grandioase, cu cât erau nerecunoscute, și încă nu-și dăduse seama că trebuia să-și îmblânzească și să-și cizeleze talentul. Să-l facă să devină o împlinire, o marcă recognoscibilă în lume, nu doar visuri și aspirații.

Îmbrăcat într-o cămașă veche care era uniforma lui de lucru, cu gulerul destrămat și pătată peste tot, se uita la picturile lui, la schițe, la studii, la desene, la materiale. Se gândea la James Abbot McNeil Whistler și la unul dintre tablourile lui, pictat în 1862, portretul unei fete cu trăsături palide, așezată în fața unui fundal alb, îmbrăcată cu o rochie albă, și care acum se întruchipase în tânăra care se sprijinea de balconul apartamentului din clădirea de vizavi. Arta era imposibil de separat de pasiune, Tomás avea carnete întregi de schițe pline cu desene trasate nestăvilit.

Iar ea, fata în alb, asculta muzică de balet. Ceaikovski, poate, s-a gândit el. Prin fereastră auzea o cascadă de fortissimo. Părul des și negru al fetei îi atârna greu pe umeri, dar trupul i se legăna ușor dintr-o parte într-alta.

Tomás a văzut-o pe fată, dar ea nu l-a văzut pe el. Fără nici un fel de sfială, ea a plecat de pe balcon și s-a întors în penumbra dormitorului ei, s-a aplecat în fața măsuței de toaletă și, cu o expresie pe jumătate comică, și-a privit fața în oglinda ovală. Apoi și-a ridicat cu degetele poalele rochiei albe care îi aparținuse surorii ei mai mari și a devenit balerină, făcând mișcări (ușor languroase) cu brațele și cu picioarele. Tomás o urmărea cu privirea – nu pentru că fata era deosebit de frumoasă, ci pentru că ea *era* acea pictură a lui Whistler.

Iar ea acum era în drum spre casă, într-o dimineață patetic de adevărată. Maria Inês, urma întunecată lăsată de un tablou care a fost dat jos de pe perete după ani de zile de stat acolo. Viața lui Tomás, care se sfârșise înainte de a începe.

Când avea douăzeci de ani, Tomás era obsedat să o deseneze pe fata din vecini, căreia îi plăcea să-și exerseze pașii de balet în fața oglinzii, încadrată de părul lung, des și negru. Să o schițeze, să o captureze, să o păstreze, să o iubească. A scos cea mai bună hârtie pe care o avea, cele mai bune creioane și batoane de cărbune și pasteluri și s-a lansat într-o aventură riscantă: să o cunoască pe Maria Inês. O aventură care n-avea să se termine niciodată.

Maria Inês avea șaptesprezece ani. Primea scrisorile lui Clarice din *sertão:* Ce ciudat cum am ajuns să ne schimbăm locurile. Tu în marele oraș, în camera pe care am ocupat-o eu în casa mătușii Berenice, iar eu înapoi aici, cu aceleași dealuri, aceleași chipuri. De fapt, cred că este mai bine așa.

Cele două surori nu schimbau prea multe scrisori, și acestea erau oricum insuficiente ca formă și frecvență. Din Rio de Janeiro, din marele oraș (unde erau aeroporturi și avioane care zburau la altitudini joase), Maria Inês scria că progresa cu studiile ei la liceu, cu lecțiile de pian și de franceză. Ceea ce nu era în întregime adevărat. Mai scria că îi plăcea să locuiască în apartamentul spațios din cartierul de la marginea oceanului. Îi plăcea oglinda mare de deasupra măsuței de toaletă din camera ei.

De la fermă, Clarice scria că mariajul ei mergea bine, că îi plăcea să trăiască împreună cu Ilton Xavier și părinții lui în casa veche de peste o sută de ani, cu pereți albi și ferestre albastre. Ceea ce nu era în întregime neadevărat. Avea o jumătate de pat numai a ei, un dulap și o masă de toaletă. Pământurile părinților lui Ilton Xavier se învecinau cu pământurile Otacíliei și ale lui Afonso Olímpio.

Poți pleca, dar nu poți să te îndepărtezi prea tare.

Maria Inês termina liceul și lua lecții de pian, deși nu avea nici un motiv. Detesta gamele și arpegiile. Cel puțin de trei ori pe săptămână, vărul ei João Miguel venea în vizită la ea și la mătușa Berenice. Uneori aducea flori sau ciocolată.

– E foarte interesat de tine, spunea uneori mătușa Berenice cu vocea ei caldă, o voce care devenise astfel în decenii întregi de vorbit cu câini, pisici, canari și alte animale de casă.

Maria Inês știa asta.

– Cred că ai dreptate, cred că *este* foarte interesat de mine.

– Cred că până la urmă o să te ceară în căsătorie, a comentat mătușa Berenice.

Maria Inês s-a mulțumit să zâmbească.

Dar nu-i luase mult timp să observe, totuși, că un anumit vecin din blocul de vizavi petrecea mult timp uitându-se pe fereastră, adesea cu un caiet de schițe în mână, desenând, după toate aparențele.

Se uita la ea? Poate că desena clădirea, ferestrele, fațada. Se spunea că era o clădire tipică pentru arhitectura Art Deco (prima dată Maria Inês pronunțase termenul ar-ti-de-co, cu accentul pe e, până când o corectase cineva, asta e în franceză, draga mea, și se pronunță ar-deco, cu accentul pe o!). Locuia împreună cu mătușa ei Berenice într-o clădire Art Deco din anii 1920.

Poate că băiatul din clădirea alăturată studia arhitectura. S-a tot gândit la asta, până în ziua în care el a decis să-i facă semn cu mâna, iar Maria Inês și-a fluturat și ea mâna spre el.

El a strigat:

– Bună, fată de la etajul cinci.

Iar ea a răspuns, amuzată, copilărește:

– Bună, băiatule de la etajul… șase?

El a dat din cap.

– Am făcut câteva schițe. Vrei să le vezi?

Maria Inês s-a gândit un moment și până la urmă a întrebat – ca și cum întrebarea i-ar fi furnizat, o dată cu răspunsul, un fel de certificat de bună purtare:

– Cum te cheamă?

– Tomás, a răspuns el.

Ea a dat din cap.

– Ne putem întâlni în hol.

– În blocul meu?

– Nu, în al meu.

Era deja clar, din primul moment, că în relația lor ea era cea care lua deciziile.

În holul clădirii Art Deco erau două oglinzi așezate față în față, care încercau să reproducă infinitul, și mai erau două bănci identice. Maria Inês a ales una dintre ele și s-a așezat să se uite la desenele lui Tomás. I-a văzut ochii cu mult înainte să observe că vârfurile unghiilor îi erau pătate de vopsele.

Schițele o înfățișau pe Maria Inês. Îmbrăcată în alb, în cele mai multe dintre ele.

– O să-mi dai și mie un desen?

– Pe oricare îl vrei.

Iar ea a spus repede:

– Bine, mulțumesc, vino la noi cândva, poți să o cunoști pe mătușa, a

fost o plăcere să ne cunoaștem, ne mai vedem.

I-a făcut cu mâna în timp ce se ducea spre lift. Tomás a mai văzut-o pentru un moment prinsă între două oglinzi.

Maria Inês a pus desenul pe perete, deasupra căpătâiului patului. Mătușa Berenice, cu hainele pline de păr de pisică, s-a apropiat să tragă cu ochiul și i-a scăpat un oftat adânc. Ce trist, s-a gândit ea, că trupul îmbătrânește, iar mintea rămâne tânără. Se simțea bătrână. Părea că nu mai sunt cuvinte pe care avea nevoie să le înțeleagă. Nimeni nu o mai întreba nimic, lumea ei era tăcută. Când începea să devină atât de melodramatică, pe mătușa Berenice o păștea primejdia să se simtă și mai bătrână, căzând într-un cerc vicios, dar poseda o capacitate neobișnuită de a întoarce spatele anumitor gânduri. S-a dus la fereastră și l-a văzut pe tânărul de la etajul șase al clădirii de vizavi. Părea chipeș, dar la vârsta asta toți par așa. Cu părul negru și ondulat. I-a făcut cu mâna, cu lipsa de sfială a unei mătuși bătrâne, iar brățările ei grele au clinchetit pe încheietura dolofană. Trupul ei s-a scuturat sub bluza de culoarea zahărului caramel.

*

Tomás își amintea perfect zâmbetul în basorelief al mătușii Berenice și gropițele din obrajii ei.

Timpul stă nemișcat, dar ființele trec.

Și brățările ei pline de mici amulete. Și gropițele ca de bebeluș din coatele ei. Își amintea strălucirea entuziastă din ochii ei atunci când a fost, în cele din urmă, primit în apartamentul. Și felul avid și amabil în care ea pretindea că *nu bănuiește nimic*.

*

Tomás și Maria Inês au început să se întâlnească după-amiaza numai ei doi. Ca și cum ar fi fost niște animale plecând într-o migrație cu numai doi indivizi. Se plimbau pe țărmul din Flamenco, vorbeau în expresii numai de ei știute, râdeau de oamenii care treceau pe lângă ei.

Tineri și nepăsători, erau grăbiți, dar pierdeau timpul. Realitatea lua configurații speciale, ale căror chei doar ei le dețineau.

Într-o după-amiază, buzele lor s-au întâlnit, nerăbdătoare și fără mirare. În această privință, tânărul artist i-a luat-o înainte vărului João Miguel, cu toate că acesta făcea demult parte din viața Mariei Inês (și, de asemenea, continua să o viziteze cu regularitate, totdeauna seara, îngrijit și parfumat, aducând trandafiri și ciocolată).

În apartamentul lui Tomás era, în afară de mirosul de vopsele, un pian dezacordat. În după-amiaza aceea, când el s-a dus la bucătărie să facă două

cești de cafea, Maria Inês s-a așezat la pian și și-a trecut ușor mâinile peste clapele albe. Apoi a început să cânte piesele simple pe care le învățase în cele câteva lecții de pian. Tomás s-a întors din bucătărie și era pe cale să spună că nu mai avea cafea, dar ea cânta la pian, așa că el s-a așezat cu picioarele încrucișate pe podea ca să asculte ceea ce cânta ea. Orice, bun sau rău, cântat bine sau prost, atâta vreme cât era ea acolo, trupul ei, degetele ei.

Muzica Mariei Inês, piese mici, pentru începători.

Ar fi posibil, ar trebui să fie posibil. Ce se petrecea în inima Mariei Inês avea să rămână opac și secret, dar o îmbrățișare se formase în arcul dorinței lui Tomás. Spatele și brațele arcuite, trupul ei legănându-se în timp ce cânta și capul ei mișcându-se la stânga și la dreapta, după mișcarea mâinilor pe clape.

Mai târziu ea avea să-i spună:

– Te rog, Tomás, să nu te îndrăgostești de mine.

Iar el avea să întrebe, zâmbind:

– De ce nu?

La care ea avea să răspundă:

– Pentru că eu nu sunt îndrăgostită de tine.

În acel moment, totuși, și chiar după ce ea îi spusese că nu era îndrăgostită de el, Tomás și-a spus: ar fi posibil. Ar trebui să fie posibil. Pentru că dragostea lui poate ar fi fost suficientă pentru amândoi, ca o porție generoasă de mâncare la restaurant. Destul ca să hrănească doi oameni, o porție dublă de dorință capabilă să poarte greutatea a două destine și chiar să le unească.

A-și imagina, de atunci înainte, viața fără Maria Inês era același lucru cu a trăi o viață pe dos. O viață lipsită de viață. Chiar în acel moment, în care ea cânta la pian, Tomás s-a îndrăgostit, și de atunci înainte pentru el nu a mai contat ceea ce spunea sau ceea ce făcea ea. Pentru că, uneori, dragostea se hrănește din propria ei improbabilitate. Pentru că, uneori, cealaltă persoană îți provoacă o amețeală care este prea mare, prea covârșitoare, și singura modalitate să o cuprinzi și să încerci să-i dai o formă este prin imensitatea dragostei – așa cum primul lucru pe care îl face un bețiv dimineața este să bea un pahar ca să-i treacă mahmureala din noaptea trecută.

Tomás a închis draperiile, dintr-o politicoasă precauțiune. Totul a fost lipsit de efort, blândețea după-amiezei de toamnă, prezența umedă a mării, șoaptele lor. Aveau impresia copleșitoare că totul fusese astfel între ei de la început. El era subțire, foarte subțire, dar Maria Inês s-a simțit bine atunci când și-a trecut degetele peste omoplații lui, așa cum mângâiase trunchiul dintr-o schiță neterminată, și n-a fost surprinsă. S-a auzit un tunet în cer – stătea să plouă.

Apoi el a spus:

– De mult timp mă gândesc la asta.

Și totul s-a petrecut așa cum trebuia, iar el a zâmbit și i s-a părut că zâmbetul lui se reflecta pe fața fetei.

*

Se trezi înainte de ora șapte, ceea ce nu era atât de neobișnuit. Surprinzător era că fiica ei era deja trează, și, mai mult decât atât, îmbăiată și îmbrăcată, cu o rochie ușoară de bumbac acoperindu-i trupul subțire, cu sandale de piele în picioarele care de obicei erau desculțe atunci când stătea în casă. La o privire mai atentă, se vedea că are un inel subțire de argint pe degetul mare de la un picior. Mirosea a apă de colonie pentru copii.

Apartamentul alb intra în hibernare. Nu era nici o servitoare care să umble prin el în căutarea paharelor murdare sau a pânzelor de păianjen, care să facă paturile, care să pună masa în sufragerie, să ia de pe jos floricelele de porumb căzute pe podea în fața televizorului. Aparatele din bucătărie erau toate mute, cu excepția cafetierei care aburea discret. João Miguel nu era acolo, era probabil adormit în scaunul lui din avion, la o mie de kilometri deasupra pământului.

Eduarda avea un rucsac peruvian împodobit cu figuri brodate înfățișând bărbați și femei cu pălării și animale care probabil erau lame. Un *recuerdo*, un suvenir dintr-o călătorie în Machu Picchu. Maria Inês avea o sacoșă de pânză cu aceleași inițiale care erau și pe portofelul ei pentru chei. Laolaltă, bagajele lor aveau un minimalism sănătos – desigur, nu era nevoie de nici un exces. Era mai bine să scoată, să îndepărteze, ca un sculptor în fața unui bloc de piatră. Era mai bine să fie mai puțin, să se micșoreze, să aibă mâinile libere.

Fără nici un motiv special, au luat-o pe șoseaua care mergea pe lângă plajă. Era ruta cea mai lungă, dar și cea mai frumoasă. Trotuarele de pe malul oceanului erau pline de pelerini care se duceau și veneau grăbiți, asudând și multicolori în costumele lor de sport și încălțămintea de jogging scumpă. Bicicletele treceau pe banda specială pentru biciclete, și mai erau și câțiva puști cu skateboarduri. Dădace în uniforme împingeau cărucioarele cu progeniturile rozalii ale angajatorilor lor care erau la birouri, bărbații în costume scumpe, femeile în pantofi cu tocuri înalte.

Se duceau și veneau, se duceau și veneau. Turiștii se puteau recunoaște de la distanță pentru că erau întotdeauna mai înalți și cu fețele mai roșii, uneori cu sprâncene ciudate, foarte blonde. Prostituatele se cunoșteau după fustele lor scurte și strâmte, pantofii cu tocuri cui și fețele lor de dinaintea serii, în timp ce stăteau bând o bere cu ultimul client la umbra

vreunui chioșc cu mâncare. Pentru ele, noaptea încă nu se sfârșise, ceea ce era un anacronism într-un fel brutal.

Când mașina lor a oprit la un semafor, a apărut o fetiță care cerșea bani, a lovit fereastra închisă cu palma, iar Maria Inês a clătinat din cap. Fetița a rămas acolo, cu ochii goi, iar Maria Inês a observat un grup care stătea pe marginea trotuarului: o mamă, doi copii și un bebeluș culcat care se juca mototolind o pungă de hârtie. Toți aveau pielea la fel de negricioasă, iar mama părea tânără. Apoi Maria Inês s-a uitat la bebeluș cu mai multă atenție – părea să aibă cinci-șase luni, poate mai puțin. Stătea întins pe o foaie de ziar și se întorcea când într-o parte, când într-alta. Bebelușul nu avea picioare, purta un scutec care nu stătea cum trebuie, pentru că scutecele nu sunt făcute pentru copiii care nu au picioare. În locul piciorului drept un ciot se mișca încet, iar pe partea cealaltă nu avea nici măcar atât.

– Acolo e fratele tău?

– Da.

– N-are picioare?

– Nu, și la o mână are cinci degete și la alta doar trei.

Bebelușul se juca mototolind o pungă de hârtie, întins pe o foaie de ziar pe trotuarul bulevardului.

Fetița a explicat:

– Mama s-a dus să facă pipi într-o zi și a apărut fratele meu, s-a născut prea devreme. De-aia are defectele astea.

Biciclete treceau pe banda pentru biciclete. Semaforul s-a făcut verde, iar în oglinda retrovizoare Maria Inês a văzut un Black Cherokee făcând un zigzag îndemânatic în încercarea de a călca un porumbel nepăsător care se hotărâse să aterizeze pe șosea, dar pasărea a reușit să-și ia zborul.

Fetița a cerșit:

– Doamnă, dați-mi niște bani.

Părul ei încâlcit era strâns la spate cu niște bentițe roșii. A mai spus:

– Doamnă, cumpărați-mi niște gumă.

Porumbelul care scăpase de atacul mașinii Grand Cherokee s-a așezat pe pervazul unei ferestre unde o femeie stătea aplecată aproape cu două treimi din trup în afară, în timp ce curăța geamurile. Apoi, mașinile au început să claxoneze, pentru că cei care le conduceau întârziaseră la serviciu sau pur și simplu pentru că erau isterici și le plăcea să claxoneze. Nimeni nu s-a mai uitat la bebeluș. Luminile semaforului s-au schimbat, iar mașinile au trecut, una după alta.

Maria Inês și Eduarda au ajuns la podul Rio-Niterói când traficul era ușor împotmolit în apropierea cabinelor de încasat banii pentru trecerea podului. Eduarda s-a ghemuit ca un fetus, întoarsă pe o parte în scaunul ei, cu

spatele la Maria Inês.

Pe măsură ce mașina înainta, după ce trecuse prima oră, pe fereastră au început să se vadă pajiști, cu vite nu prea frumoase. Din când în când, se vedea la marginea autostrăzii câte un stand cu o construcție precară, unde se vindeau plăcinte, suc de trestie de zahăr, pâine și cârnați. Banane uscate. Când treceau pe lângă vreun orășel, mașina se zgâlțâia trecând peste ridicăturile în asfalt menite să încetinească viteza care se înmulțeau, pentru că orașele creșteau de-a lungul autostrăzii – apoi aveau să mute autostrada și noi orașe aveau să crească de-a lungul noii autostrăzi, iar în câțiva ani ridicăturile împotriva vitezei aveau să apară și acolo. Camioane grele ca niște pachiderme treceau pe lângă mașina lor, pline cu lăzi de banane, saci cu ciment sau cuști cu găini vii.

Eduarda părea să fi adormit, trupul i se legăna în ritmul mașinii. Maria Inês asculta muzică. João Miguel zbura pe deasupra oceanului și visa, iar Maria Inês știa despre ce era vorba în visul lui și aproape că îl vedea, ca și cum ar fi văzut un film la cinematograf. Era despre Veneția.

Și ea (Maria Inês putea acum să pună lucrurile cap la cap) se gândea la Clarice și la Tomás. Nu-i mai cunoștea, și aceasta era ca și cum nu și-ar mai fi cunoscut o parte din sine însăși.

Dar acum potrivea piesele dintr-un mozaic. Era un loc anume pentru Veneția și pentru un tânăr numit Paolo. Pentru un instructor de tenis și o fostă soție (Luciana) a unui văr care lucra în industria filmului. Pentru João Miguel. Pentru bătrânul Azzopardi. Pentru sticlele lui de Chianti, pentru un bariton numit Bernardo Águas, pentru o fiică, pentru două cicatrice gemene făcute cu un cutter Olfa, pentru o operație de cezariană. Trebuia să pună toate acestea în ordine, să găsească locul potrivit pentru fiecare. Un loc pentru blestematul acela de fluture cu aripi colorate.

*

Minutele, orele, zilele și anii (de tinerețe, de yoga) pe care Tomás le petrecuse alături de Maria Inês miroseau a vanilie sau a iasomie sau a cale, orice era alb și frumos. Pe vremea aceea încă nu *știa*. Era ca Adam înainte de măr – înainte de adevăr.

Sau: de o serie de adevăruri. Făcute din aceeași substanță care acoperea pereții fermei Ipês, despre care Maria Inês îi spusese încă de la prima lor ieșire. Poți să-ți imaginezi? Crezi că o iubea pe femeie? Crezi că era nebun?

Tomás a încercat să îi ia mâinile Mariei Inês, povestea de la ferma Ipês i se părea foarte stânjenitoare. Dar ea s-a întors la aceeași poveste după câteva luni, în timp ce el desena un arabesc cu cerneală de India pe fesele ei

goale. (Crezi că atunci când i-au dat foc era mort? Sau poate că era doar *pe jumătate* mort? Să mori ars trebuie să fie cea mai îngrozitoare moarte. Mai rău decât să te îneci sau să fii împuşcat sau să mori într-un accident de maşină. Mai rău decât să mori de foame sau îngheţat sau…)

– Uită de asta, Maria Inês.

– Nu pot să uit.

Şi a tras spre ea o pernă – erau în patul părinţilor lui, care era din nou folosit şi aproape că părea mulţumit de asta, parfumat şi viu din nou.

– Este o carieră uriaşă la fermă, a continuat ea. Sus pe dealul din spatele casei părinţilor mei. Tatăl meu ne-a interzis să ne ducem acolo, pentru că de pe partea cealaltă e foarte uşor să cazi. Deşi până acum n-a căzut nimeni. Cariera se termină abrupt, ca şi cum ai urca pe o scară şi deodată nu mai sunt trepte. E foarte sus. De acolo poţi vedea ferma Ipês.

– Probabil că cineva locuieşte acolo acum.

Maria Inês a scuturat din cap în timp ce rodea colţul pernei. Şi a spus:

– Fiica lor a moştenit pământul, dar a lăsat totul şi a dispărut. Numele ei era Lindaflor. Sărmana de ea.

Colţul pernei era umezit de saliva ei. Tomás a început să-i spună că vorbise cu părinţii lui la telefon în noaptea precedentă, că erau bine, că le povestise despre ea, iar ei îi spuseseră că ningea în Santiago de Chile.

– Mi-ar plăcea să văd zăpadă, a zis el, copilăreşte, iar Maria Inês a sugerat:

– De ce nu te duci să-i vizitezi?

Asta l-a făcut pe Tomás să se întristeze. Douăzeci de ani este şi vârsta la care dimensiunea adevărată a lucrurilor este distorsionată. La care totul pare ca nişte reflexii în oglinzile deformante dintr-un parc de distracţii.

Maria Inês nu uitase cariera interzisă. La ferma Ipês, ţiglele acoperişului se înnegreau de timp, casa era precum scheletul unui animal mort şi înăuntru, peste dalele podelei, de-a lungul pereţilor cojiţi şi pătaţi, şuierau fantome. Părea să fi rămas o idee acolo, în acel pântece mut, lângă amintirea unei crime urmate de alta.

Şi în vreme ce trupul ei era alături de trupul lui Tomás, o Maria Inês mult mai profundă şi mai abisală continua să sângereze. Dar ea a zâmbit, întoarsă cu spatele, în timp ce el o lua în braţe. Tomás a observat că ceafa ei era uşor umezită de sudoare – acolo, în locul acela sacru în care cârlionţi mici creşteau ca mlădiţele unei plante.

Cafeneaua Florian

Zilele fericite ale Mariei Inês cu Tomás au durat o vreme, dar toată nefericirea era deja acolo, dând târcoale precum spațiile dintre cuvintele unui text. Ca un tigru la marginea periculoasă a viselor.

Ea a lipsit de la numeroase lecții de franceză și de pian pentru a se întâlni cu Tomás în apartamentul lui sau pentru a rătăci cu el prin oraș, ținându-se de mână, descoperind o adevărată mântuire în asfaltul și pietrișul ce înăbușeau pământul și vegetația, care fusese, practic, tot ceea ce ea știuse până atunci. Asfaltul era ferm sub picioarele ei și, în afară de asta, nici nu-i murdărea pantofii.

Tomás nu era cu totul clandestin, adesea apărea să facă vizite cuviincioase de duminică în casa mătușii Berenice. După aceea îi spunea Mariei Inês, când erau singuri:

– Uneori cred că mătușa ta știe ce se întâmplă între noi, a ghicit totul și doar se preface că nu știe; alteori cred că e doar naivă.

Iar Maria Inês clătina din cap, spunând cu acest gest: Nici una, nici alta.

Ea și mătușa Berenice nu vorbeau prea mult. Maria Inês nu era genul care să se destăinuie și nu-i plăcea să ceară sfatul nimănui. Și îi plăcea să facă sex fără să știe nimeni, în ciuda tuturor standardelor morale pe care i le impusese creșterea ei, împotriva tuturor standardelor morale cărora alte fete, chiar în Rio, li se supuneau pe vremea aceea.

Uneori Tomás. Altădată João Miguel. Natura relației ei cu vărul ei de-al doilea era diferită, dar poate că aceasta era mai profundă, ceea ce nu era chiar o contradicție. Flori și ciocolată și fără întâlniri secrete. Trupul voinic al lui João Miguel dădea impresia că era prea mare pentru el, ca și cum ar fi fost prea larg, o cămașă mai mare cu un număr. Cu sufletul lui plutind înăuntru, puternic-slab, slab-puternic. De aceea, n-avea să știe niciodată.

În același fel în care, cu ani înainte, locuind în aceeași cameră, Clarice își începuse misiunea ei personală, tot astfel a început și Maria Inês să lucreze la propriul ei plan: să-și clădească o viață solidă construită pe o temelie fermă,

tangibilă, vizibilă. Trebuia să procedeze cu atenție, pas cu pas, suficient de aproape și de departe de sine însăși.

Primul lucru pe care l-a decis a fost să intre la Școala de Medicină, chiar dacă era conștientă că n-avea să fie niciodată decât un medic mediocru, pentru că nu era interesată de medicină. Dar avea nevoie de terenul solid al acestei profesii. Era ceva mai lipsit de primejdii decât încercarea de a descoperi cine putea fi, în realitate, Maria Inês.

Cu puțin înainte de vacanța de Paște, Maria Inês a căpătat o răceală tocmai potrivită pentru a-i oferi o scuză să nu se ducă acasă, la fermă. Răceala a dispărut rapid și vineri seara João Miguel a apărut în vizită, cu un buchet de flori sălbatice. Mătușa Berenice i-a oferit un lichior roșu-rubiniu, iar în Duminica Paștelui i-a oferit același lichior lui Tomás, împreună cu niște prăjituri cu vanilie pe care tocmai le copsese și erau calde încă.

Maria Inês a mâncat prăjiturile înmuindu-le una câte una în cafea. Întotdeauna băuse cafea, de când era mică, la fermă, era doctoria pe care bucătăreasa o prescria pentru dureri de cap, crampe și multe alte neplăceri. După prăjituri, cafea și lichiorul care o făcuse să fie puțin ametită, în mod plăcut, Maria Inês s-a ridicat și a spus:

– Tomás și cu mine ne ducem cu niște prieteni la film.

El era obișnuit cu minciunile ei improvizate, așa că nici nu și-a ridicat ochii din paharul de cristal scump, cu un cerc roșu rămas pe fund.

Mătușa Berenice a zâmbit și i-au apărut două gropițe în obraji. Mâna ei dreaptă mângâia o bătrână pisică siameză și arăta ca și cum ar fi fost separată de trupul ei, ieșind, albă, din mânecile încrețite ale bluzei turcoaz cu care era îmbrăcată. Nu voia să-și lase mintea să speculeze prea mult și de aceea își dezvoltase obiceiul de a crede tot ceea ce i se spunea formal. Era capabilă, de pildă, să citească ziarul și să creadă fiecare cuvânt. În acord cu acest principiu, i-a zâmbit Mariei Inês și i-a însoțit până la ușă, trimițându-le un sărut cu degetele în timp ce așteptau liftul. Apoi a închis ușa grea de lemn cu balamale care scârțâiau ușor, s-a sprijinit de ea și a început să se gândească, dar a fost întreruptă de o pereche de vrăbii care s-au așezat pe pervazul ferestrei. S-a dus încet spre ele, cât de încet putea, încercând să nu facă nici un zgomot cu papucii ei moi pe podea. Dar vrăbiile au simțit mișcarea și au zburat. Iar mătușa Berenice s-a oprit acolo, în mijlocul camerei de zi, simțindu-se cumva pustie pe dinăuntru.

Era sora mai tânără a mamei Otacíliei, singura care locuia în Rio de Janeiro. Se născuse în ultimul an al secolului al XIX-lea, ceea ce o făcea să se simtă ca un anacronism, ca și cum nu era cu adevărat o parte a timpului în care trăia. Era neplăcut, de pildă, să completeze documente și, atunci când era întrebată despre data nașterii, să se confrunte cu secolul al XIX-lea în fața

unor funcționari proaspeți, cu obrajii roz, care păreau a fi fost angajați acolo direct de la grădiniță.

Mătușa Berenice trăise, în anii 1920, o dragoste cu un muzician, un pianist care era prieten cu compozitorul Heitor Villa-Lobos și cu scriitorul Mário de Andrade. Și care participase în 1922 la Săptămâna Artei Moderne din São Paulo. În Rio, preda la Conservatorul Național de Muzică și interpreta recitaluri strălucite din Beethoven și Schubert. Și din Villa-Lobos, firește – un compozitor pe care mătușa Berenice nu-l admira, pentru că nu-i plăcea nimic din ce făceau moderniștii, dar era prea stânjenită pentru a recunoaște asta. S-a îndrăgostit de pianist în ciuda înclinațiilor lui stilistice, și poate pentru că îi avea pe Beethoven și Schubert care le compensau.

Numele lui era Juan Carlos și era un argentinian care se stabilise în Brazilia, cu doi ani mai în vârstă decât Berenice și de o înălțime splendidă. Ei îi plăcea să-și pună capul pe umărul lui Juan Carlos, un umăr care părea a fi fost făcut special în acest scop, un umăr numai bun să te sprijini pe el, cu înălțimea și mușchii perfecți pentru asta.

S-au întâlnit așa cum se cuvenea doi ani și jumătate, apoi s-au logodit. Berenice a început să poarte pe inelarul mâinii stângi un inel din aur, perlă și diamante, în timp ce se delecta cu Beethoven și Schubert și tolera muzica lui Villa-Lobos. În luna decembrie a anului următor, când tocmai terminase de tricotat un pulover alb pentru el, Juan Carlos a trebuit să plece la Buenos Aires. Ca să-și aranjeze niște treburi personale. Spusese că o să fie plecat o lună, poate două.

A dispărut timp de treizeci de ani și a lăsat-o pe Berenice cu un inel de logodnă pe deget și cu o arsură în gâtlej. Totdeauna a crezut că Juan Carlos are să se întoarcă, și astfel a trecut iremediabil de vârsta măritișului, iar în 1956, când a dat peste el în partea de jos a orașului Rio, el era doar un turist înalt, cu părul încărunțit, însoțit de frumoasa lui fiică argentiniană care nici măcar nu vorbea portugheza. Berenice aproape că devenise străm ătușă.

În lift, Maria Inês și Tomás s-au sărutat ca niște amanți experimentați.

– De ce-ai inventat povestea asta cu filmul?

– Nu știu, ca să plec puțin de acasă.

Când au ajuns la parter și ușa metalică s-a deschis, Maria Inês a spus:

– Poate chiar am putea să ne ducem la film, ce zici?

Scrisoarea lui Clarice a venit la zece zile după aceea. Scrisese pe o foaie de hârtie imprimată cu numele ei cu litere în relief și plicul era la fel, foarte sofisticat, un cadou de la Ilton Xavier – care o iubea pentru că nu avea secrete. Scrisoarea era formală și bine structurată ca și celelalte, cu subiecte împărțite în paragrafe și vești superficiale despre toți. Trecea ușor peste subiecte ca plantarea și recoltele, vitele, galoanele de lapte, dar schimba

subiectul cu mult înainte să devină plicticos ca un raport tehnic, și povestea despre vreme, ploaie, o verișoară care născuse trei gemeni, o rochie nouă, niște sculpturi. Doar în paragraful dedicat Otacíliei, Clarice întrerupea acest ritm ca de cântec de leagăn și îi dădea mai multe detalii, pentru că boala acum nu mai era un secret, o boală pe care doctorii nu o puteau numi și o tratau ca și cum ar fi bâjbâit pe întuneric. Otacíliei nu-i era bine. Se plângea de dureri în încheieturi, era foarte obosită, continua să slăbească și uneori avea o ușoară febră, dar nu voia să se ducă la un doctor din Rio de Janeiro, ci rămânea în continuare cu vechii doctori de familie din Jabuticabais sau din vecinătate, care practicau un tip de medicină bazat pe vitamine, tonice și instrucțiuni de repaus complet la pat.

Maria Inês n-avea să devină niciodată un medic bun. Dar avea destulă curiozitate pentru a descoperi, atunci când nici nu mai conta, că Otacília fusese chinuită de lupus mai mult de zece ani înainte să moară de această boală.

Scrisoarea lui Clarice se termina cu cele mai bune urări și sugera că o vizită a Mariei Inês ar fi bine-venită. Acesta era preludiul. Nu avea să mai treacă mult timp.

*

Nu mai era mult. Două și jumătate, trei ore pe drum. Eduarda se trezise.

– Mamă, crezi că am putea să ne oprim un minut?

Pe drumul spre munte e un local. *A Parada Predileta*[3].

Maria Inês a zâmbit. Când fiica ei era mai mică, ea și João Miguel aveau obiceiul să o ducă la fermă o dată sau de două ori pe an, deși asta acum părea absurd. O vizitau pe mătușa Clarice, care era cam ciudată. Eduarda a auzit o dată că ieșise dintr-o clinică în care fusese internată.

– Mamă, de la ce clinică a ieșit mătușa Clarice?

– E o clinică de înfrumusețare, a mințit mama ei. Și-a făcut un tratament pentru față. N-ai observat ce drăguță e?

Eduardei, care avea șapte ani, i se părea plictisitor să o viziteze pe mătușa Clarice pentru că ea întotdeauna părea atât de tristă, dar la fermă erau o mulțime de animale amuzante, cai și vaci și tauri, cloști cu pui mici și aurii (o dată înecase o jumătate de duzină dintre ei într-o încercare lipsită de glorie de a-i învăța să înoate), câini și pisici, purcei, oi, o capră. Și mai erau și niște persoane foarte deosebite, precum bătrâna bucătăreasă care spunea povești de groază în bucătărie, seara. O dată le-a spus că văzuse o bătălie între Sfântul Gheorghe și diavol, pe culmea dealului. Le-a mai spus și că în pădurea de bambuși fuseseră lăsate niște oase de animal și că în nopțile de vineri oasele

înviau și rătăceau peste pajiști, tânguindu-se. Și jura că, de fiecare dată când un grup de călăreți trecea peste un pod, micul Saci-Pererê cel rău și șchiop sărea pe calul ultimului călăreț. Eduarda era obsedată de aceste povești și tot timpul cerea să le audă, chiar dacă după aceea aveau s-o țină trează.

Lucrurile s-au schimbat, totuși, pe măsură ce au trecut anii. Într-o zi, bucătăreasa care spunea povești de groază tăia lemne cu un topor, când o așchie mare de lemn a sărit și i s-a înfipt în ochi, iar ea a rămas chioară și a încetat să mai lucreze. Animalele au început să dispară, au murit și nu au mai fost înlocuite de altele. O tulburare întârziată începea să crească în Maria Inês, o reacție care rămăsese în urma faptelor. La un moment dat, pur și simplu au renunțat să mai facă vizite la fermă. Maria Inês a fost de acord cu dorința lui Clarice de a vinde o mare parte a pământului, pentru că banii puși la bancă aduceau o dobândă mai mare decât ar fi fost sumele obținute din arendă. Iar lucrurile au părut a se așeza într-un anumit echilibru.

Mirosul aerului și temperatura erau diferite la *A Parada Predileta*. Poate că din pricina orei aceleia din zi, sau a zilei săptămânii, nu era nici un autobuz în parcare, nici oameni care să arunce pe podeaua sălii de mese șervețele și paie pentru băut suc. Un băiat desculț, căruia îi curgea nasul, s-a oferit să supravegheze mașina. Maria Inês și Eduarda au primit câte o foaie de hârtie ca să scrie pe ea ce voiau să consume, nu mare lucru.

Pe vremuri, Eduarda ar fi sugerat să cumpere ceva, cremă de zahăr ars, un borcan cu dulciuri, un baton cu *guava*. În dimineața aceea, n-a cerut nimic, a fost foarte tăcută. Amândouă au fost la baie. Maria Inês s-a dus prima și i-a spus Eduardei, pe deasupra ușii din compartimentul îngust:

– Te aștept afară. Îmi iau o cafea.

Pe peretele de lângă vechiul filtru de cafea era un poster mic cu chipul lui John Lennon și versurile traduse din *Imagine*. Maria Inês și-a mijit ochii și a început să citească. *Imagine que não ha países. Não é difícil de fazer*[4]. Alături, cineva lipise o foaie de hârtie, scrisă de mână cu rugăciunea sfântului Francisc: *Doamne, fă-mă unealta păcii Tale.* Maria Inês a luat recipientul de aluminiu și și-a umplut ceașca de porțelan cu cafeaua slabă.

Una dintre ferestrele localului *A Parada Predileta* dădea spre un râu cu apă maronie. Maria Inês s-a gândit la Italia și la Veneția cu canalele ei cu miros dulceag, neplăcut. *Un om înalt-scund, gras-slab, stând așezat-în-picioare.*

Eduarda a venit și ea și a cerut un ceai. Chelnerița a turnat apă fierbinte într-un ceainic mic și a pus în el un pliculeț de ceai care putea să fie din semințe de anason sau frunze de mentă.

Maria Inês și-a adus aminte totul. Poate că voia să rememoreze asta cu un obiectiv nou, ca un scriitor care alege un poem scris în urmă cu zece,

cincisprezece ani și schimbă o virgulă, găsește un sinonim (unul pe care îl căutase zadarnic), adaugă un punct, substituie sau șterge o rimă.

Acum își amintea culoarea exactă a puloverului pe care îl purta, era din lână, în ziua aceea era destul de rece. Își amintea gustul cocktailului pe care îl bea și mai presus de toate mirosul plăcut-neplăcut care impregna după-amiaza aceea târzie. Nu era luna lor de miere, ea și João Miguel erau căsătoriți de patru ani. Dar călătoria aceea era un lux pe care el îl voise.

Micuța Eduarda, care avea atunci doi ani și jumătate, rămăsese în Brazilia cu o verișoară. Maria Inês tocmai cumpărase pentru ea o mască de carnaval și câteva animale în miniatură, făcute din sticlă de Murano. Era fericită și s-a hotărât să cumpere ilustrate, să le trimită, de ce nu? Să scrie că stătea la o masă în cafeneaua care fusese frecventată de Casanova, Wagner, Proust. De ce nu? S-a ridicat, fericită și îmbrăcată colorat, și-a netezit părul lung cu ambele mâini, acum îi era bine în puloverul de lână. Avea un zâmbet relaxat.

A traversat Piața San Marco printr-o mulțime de porumbei, s-a dus la un *negozio* care vindea cărți poștale ilustrate și a venit înapoi aproape țopăind, foarte mulțumită de fotografia de deasupra teancului (un canal cu apă verde-închis, o clădire cu ferestre maure, un copac cu ramuri dezgolite aplecat peste un zid în ruine).

Era cineva cu João Miguel, un bărbat foarte frumos. Vorbeau. Maria Inês a venit la masă și a fost prezentată cum se cuvine, *questa è mia moglie*[5], Maria Inês, acesta este Paolo.

Paolo a spus una sau două fraze plăcute pe care João Miguel le-a tradus, apoi au încheiat cu un perfect *ciao*. Dar Maria Inês a prins privirea aceea care o excludea: privirea schimbată între Paolo și João Miguel. Și strângerea de mână care a durat o secundă mai mult decât era necesar și a fost o idee mai puternică decât o strângere de mână obișnuită.

O împunsătură de durere, nimic mai mult.

Totul începuse mult mai devreme, dar ea a descoperit doar acolo, în acea după-amiază frumoasă din Piața San Marco. Și s-a simțit întrucâtva vinovată. Poate că João Miguel știa despre ea. Și Tomás. Dar ea și Tomás nu se mai vedeau. Poate că João Miguel doar se răzbuna. Poate.

Mai târziu, pe Maria Inês a durut-o capul. João Miguel a lăsat-o să se odihnească în camera lor de la hotel, nu au vorbit (niciodată n-au vorbit) nimic despre frumosul Paolo, dar Maria Inês a știut că soțul ei se ducea să-l întâlnească atunci când a spus:

– Mă duc să fac o plimbare.

E vina mea, s-a gândit ea.

Acum trecuseră șaptesprezece ani, iar Maria Inês și-a dat seama că

mâinile ei nu mai erau încleştate pe volan. A început să fredoneze ceva cu o voce hotărâtă, iar Eduarda, mirată, s-a uitat la ea pentru că în maşină se cânta altceva. Apoi s-a apucat să răsfoiască din nou revista pe care o avea în mână.

Maria Inês nu se simţea ofensată. Dimpotrivă. Acum încerca o singurătate de o altă natură, cu o culoare şi un gust diferite. O singurătate blândă, în care cele mai profunde îndoieli ale ei deveniseră realitate. După şaptesprezece ani.

Se uita la copacii care rămâneau în urmă de ambele părţi ale autostrăzii şi ştia că, dacă ar fi închis aerul condiţionat şi ar fi deschis fereastra, ar fi putut auzi sunetul pe care-l făceau lăcustele. Apoi s-a gândit explicit la Tomás.

*

El ajunsese la fermă după ce se întâmplaseră foarte multe dintre lucrurile importante. Otacília şi Afonso Olímpio nu mai erau decât nişte nume neînsemnate înscrise pe o piatră de mormânt în cimitirul din Jabuticabais. Încheieturile lui Clarice fuseseră deja crestate, iar rănile se închiseseră. Maria Inês era medic, dăduse naştere unei fetiţe, iar aceasta crescuse. Totul ocupase deja nişte locuri anume care păreau a fi definitive, praful se acumula, tăcerea se aşternuse. Cât despre el, Tomás se împăcase deja cu cariera lui mediocră, care era opusul sofisticatelor galerii de artă, al bienalelor, expoziţiilor, panoramelor şi retrospectivelor.

Părinţii lui nu mai erau în viaţă: se întorseseră din Chile o dată cu *Abertura*, tranziţia de la dictatura militară la democraţia civilă, şi muriseră după câţiva ani în pace şi lipsiţi de visuri. Trăiseră suficient de mult cât să lupte pentru *Diretas-já*, mişcarea pentru vot direct democratic, destul de mult cât să voteze pentru preşedintele Braziliei în 1989. Încă mai erau comunişti. Au murit comunişti. Iar Tomás, care nu fusese niciodată militant politic, a fost surprins de sine însuşi atunci când a votat pentru candidatul comunist în 15 noiembrie. Îşi amintea totul acum.

Desfăcuse contractul de închiriere al micului apartament din Rio Lapa în care locuia la vremea aceea, aproape de treptele ce duceau la zona înaltă Santa Teresa, apoi îşi începuse călătoriile.

Nu-i ajunseseră aceste călătorii ca să vadă toată Brazilia. În autobuz sau luat de şoferii de camion care umblau pe drumuri incredibile, pline de gropi, uzate de timp şi de lipsa oricărei întreţineri. Dormind în cort sau în hoteluri ieftine, rareori bucolice şi confortabile, aproape întotdeauna murdare şi ostile sau indiferente. Vindea uneori câte un tablou ca să obţină banii cu care avea să străbată următorii kilometri sau desena portrete în pastel pentru turiştii zâmbitori. Îşi afunda picioarele în nisipul cristalin al plajelor, explora

marile orașe. Învăța sunetul insectelor de pădure, al mangrovelor, al izvoarelor. Încet-încet, însă, interesul a început să-i slăbească, precum un mușchi obosit. Sau poate că Tomás pur și simplu îmbătrânea.

S-a gândit să stea locului și să-și oprească motoarele, să devină mic (cât mai mic cu putință). A vândut apartamentul părinților lui la un preț foarte scăzut pentru că voia să-l vândă repede și a negociat cu Clarice cumpărarea căsuței ajutorului de fermier, care nu mai avusese nici un chiriaș de ani de zile. S-ar fi putut stabili în altă parte, chiar în alt stat. Pe o plajă din Rio Grande do Norte. Santana do Deserto. În munții din Rio Grande do Sul. Mato do Tiçao sau Goiás Velho sau în ținutul arid din Minas Gerais. Dar se așezase aici.

Se întâmpla adesea să-i povestească lui Clarice despre călătoriile acestea, ei îi plăceau poveștile lui. În noaptea în care o așteptau a doua zi pe Maria Inês – când și-au spus noapte bună, trecuse de ora două – el i-a spus despre platoul Chapada dos Veadeiros, despre râul Araguaia și despre munții Ibitipoca, munți care deveniseră un parc național cu nume fanteziste, Cachoeira da Fada[6], Janela do Céu[7], Gruta das Bromélias[8], Gruta dos Fugitivos[9]. Apoi i-a vorbit despre cele șase luni în care locuise pe insula Fernando de Noronha, într-o casă din Vila dos Remédios unde stătea și un biolog care venise din altă țară ca să studieze delfinii. Avusese acolo o relație cu o femeie, iar după aceea nu s-au mai întâlnit, n-au mai vorbit și nu și-au mai scris. Dar rămăseseră în memoria lui Tomás anumite dimineți care începeau foarte devreme, înainte de zorii zilei, când biologul îl lua cu el ca să observe mișcările delfinilor în golf.

În timpul tuturor acestor ani scurși între moartea lui Afonso Olímpio, când se întâlniseră, și momentul în care deveniseră vecini, Clarice și Tomás nu pierduseră niciodată legătura unul cu altul. Mai presus de orice, o aveau în comun pe Maria Inês.

Au mai fost câteva femei după Maria Inês, dar nu multe. Nici una dintre ele nu arăta ca fata din tabloul lui Whistler, de fapt ele nu arătau ca personajul feminin din nici un tablou, nu semănau nici măcar cu portretele pe care li le făcea Tomás uneori. Le picta așa cum biologul din Fernando de Noronha studia delfinii.

– Cred că e ciudat că nu te-ai însurat niciodată, a spus Clarice odată, iar apoi a adăugat, pentru că i se părea că merită o explicație: Știi, e neobișnuit să împlinești patruzeci de ani fără să fi fost niciodată căsătorit, măcar o dată.

– Odată am trăit cu o femeie timp de doi ani. Poate să conteze ca o căsătorie?

Clarice a dat din umeri.

– Cred că da.

– Îți pare rău că nu ai avut niciodată copii?

– Da. Dar mă îndoiesc că aș fi fost o mamă bună.

*

Acum Tomás era treaz, era ora opt și bibilicile bucătăresei Jorgina treceau în șir prin fața ferestrei lui, făcând obișnuita gălăgie.

Jorgina locuia la distanță de câteva minute de mers de la casa lui Tomás, într-o colibă veche din care făcuse o adevărată casă, cu icoane de sfinți lipite pe pereți, milieuri brodate pe mobile, un pat separat de restul încăperii printr-o draperie; primea din când în când vizite de la nepoții ei. Jorgina nu avea bucătărie, dar își petrecea majoritatea zilei în bucătăria casei lui Tomás. Mai înainte, nu avusese baie. Jorgina nu locuise niciodată într-o casă cu baie. Avea un closet clădit deasupra unui izvor, cu pereți de bambus și acoperiș de paie, iar latrina era izvorul însuși. Tomás văzuse lucruri și mai rele, dar a pus să i se amenajeze o baie Jorginei și ea a fost atât de recunoscătoare, încât ochii i s-au umplut de lacrimi. La vârsta de șaizeci de ani, a făcut un duș cald pentru prima dată în viață.

În dimineața aceea ea a făcut cafea dulce ca în fiecare zi și a pus masa pentru Tomás așa cum o punea în fiecare zi, o cană curată, o cafetieră, un vas cu lapte, o farfurioară cu unt și o tavă cu pâine de porumb. Și s-a uitat la el în timp ce se așeza la masă, arăta altfel, poate era bolnav, îl durea capul sau avusese un coșmar. El a băut puțină cafea cu lapte, și-a aprins o țigară și a fumat-o pe îndelete, apoi s-a ridicat în picioare, și-a pus pantofii și a plecat.

Poate că Tomás îmbătrânea, poate că ajunsese pe acel soi de platou unde cele mai intense formațiuni geografice sunt aplatizate, poate că acum se putea uita la peisaj, considerând că totul este o parte a trecutului.

*

Era posibil ca Eduarda să fie conștientă de mai mult decât se putea vedea cu ochii. Să-și fi dat seama, de pildă, de ce João Miguel era atât de tenace în privința lecțiilor de tenis. La asta s-a gândit Maria Inês atunci când fiica ei i-a pus o întrebare pe un ton aproape obișnuit, în timp ce întorcea paginile revistei, și a ridicat distrată ochii ca să vadă peisajul din jurul mașinii:

– Tu și tata o să vă despărțiți când ne întoarcem?

Maria Inês nu a fost surprinsă. A văzut un câine călcat de mașină pe marginea drumului, cu burta neagră de sânge coagulat, cu intestinele la vedere, și s-a gândit: cineva ar fi trebuit să ia animalul de acolo, să-l îngroape.

Apoi a răspuns:

– Poate.

Eduarda a închis revista, a oftat.

– Știi, asta nu mă întristează prea tare. Ciudat. Nu cred că voi doi aveți o viață prea bună împreună. Desigur, la alte perechi e mult mai rău. Vreau să spun, voi nu vă certați, nu vă contraziceți.

Maria Inês a repetat simplu:

– Poate că o să ne despărțim. Nu știu încă. Nu știu ce crede el despre toate astea.

Apoi s-a gândit încă o dată, explicit, la Tomás.

3 Locul de popas favorit.

4 *Imagine there's no countries. It isn't hard to do.*

5 Aceasta este soția mea (italiană).

6 Cascada Zânelor.

7 Fereastra Paradisului.

8 Grota Bromeliadelor.

9 Grota Fugarilor.

Ora nouă
(După orarul brazilian de vară)

Moarte la Veneția era în același loc și singurul lucru pe care Clarice îl știa despre carte era începutul (Prinzregentenstrasse și restul). Acum își amintea o ilustrată pe care Maria Inês o trimisese din Veneția în… 1980, 1982? Datele nu mai erau atât de importante (ca și în *Moarte la Veneția,* 19…) Nici ilustrata, Clarice probabil că o aruncase împreună cu multe alte lucruri pe care le arunca mereu.

Cineva trecea pe drum, un bărbat. Părea a fi Tomás. Greierii cântau pe câmpuri. Clarice și-a amintit de fabulă și cum, atunci când era copilă, se identificase cu disperare cu furnica; acum probabil că s-ar fi identificat cu greierul. N-are decât să vină iarna. Să moară de foame, dacă asta era inevitabil. Dar mai întâi să petreacă toată vara cântând cu sinceritatea greierilor și a nebunilor.

Soarele de la ora opt (ceasul arăta nouă, potrivit orarului de vară) își revărsa razele deasupra dealului. De partea cealaltă era casa lui Ilton Xavier și a mamei lui văduve (casa în care multe camere aveau nume). Acum Ilton Xavier era bărbatul casei, vocea autorității. În săptămâna de dinainte, Clarice trecuse prin fața casei și o salutase cu amabilitate pe Roseana, a doua și ultima lui soție, care venea pe drum ținând-o de mână pe fetița ei. Și observase casa care era în zugrăveală: întotdeauna în aceleași culori. Mai târziu a auzit că un grup de cercetători la universitate pregătea o carte despre plantațiile coloniale de cafea din zona aceea și că avea să fotografieze casa și terenurile lui Ilton Xavier. Chiar dacă nu mai rămăsese nici măcar un arbust de cafea acolo.

Clarice auzea sunetul unor sertare deschise și închise. Era probabil Fátima care punea la locul lor lucrurile care zăceau împrăștiate prin casă până când venea ziua de curățenie.

Clarice își petrecuse restul nopții gândindu-se la mariajul ei cu Ilton Xavier, chiar dacă însemnase atât de puțin pentru ea, sau poate că tocmai din cauza aceasta. Când Fátima apăruse ca să înceapă curățenia, dimineața devreme, o găsise pe Clarice în grădină, luând de pe jos frunze căzute dintr-un

sicomor.

– Deci, azi e ziua cea mare, a zis ea, închipuindu-şi că Clarice era foarte fericită că venea sora ei. După atâţia ani.

Părul Fátimei era împodobit cu şuviţe false care fuseseră potrivite pe părul ei în aproape opt ore şi erau scumpe, dar o prietenă coafeză din Friburgo îi făcuse pieptănătura aceea pe gratis. Avea pe ea uniforma de lucru: un şort de bumbac gros şi scurt, care-i descoperea picioarele negre, puternice, neîngrijite. Papuci albaştri care îi descopereau unghiile de la picioare vopsite în roşu, aceeaşi ojă care se cojea de pe unghiile ei de la mâini, roase din carne. Un tricou de bumbac cu tivul şi mânecile lărgite, care părea să fi fost gri înainte de a fi fost decolorat de înălbitor pentru rufe, cu inscripţia Boston, Massachusetts pe piept. Fátima nu avea nici cea mai mică idee că aceste cuvinte însemnau un loc – un loc din lumea asta, în care existau oameni care făceau curăţenie prin case, iar alţi oameni aşteptau să le vină surorile în timp ce culegeau frunze uscate de pe jos.

Clarice a zâmbit şi şi-a dat după urechi o şuviţă de păr care-i venea în ochi. Nu mai era îmbrăcată cu acelaşi tricou vechi, murdărit de lut, ci cu o rochie de un albastru-închis cu flori albastre-deschis, care o făceau să arate blândă, liniştită. Atât de mult, încât Fátima era tentată în mod sincer să se aşeze pentru un moment în grădină, pe o piatră, şi să stea de vorbă. Dar era mult de lucru. Foarte mult. Casa trebuia să strălucească de curăţenie, astfel încât Maria Inês şi fiica ei să nu se strâmbe cu dezgust în faţa trecutului şi a naturii care dominau cursul lucrurilor acolo. Fátima voia să scape de toţi păianjenii din casă, de mirosul de mucegai care plutea în unele camere şi debarale, să dea luciu mobilelor, să îndepărteze cadavrele de insecte din lămpi şi din colţurile în care se strânseseră, să distrugă furnicile şi muşuroaiele de furnici, să scalde băile în soluţie de curăţat cu extract de eucalipt şi bucătăria în detergent lichid, să cureţe geamurile până ajungeau atât de transparente, încât păreau să dispară.

Acum Maria Inês era pe drum. Clarice a fost mirată când şi-a dat seama că încerca să ghicească ce fel de maşină avea. Până la urmă s-a hotărât la un model de import, de lux, dar s-a simţit uşor stânjenită de meschinăria sa şi a căutat în sinea ei un vechi sentiment care să o facă fericită la gândul sosirii surorii sale. Fericită aşa cum orice femeie ar fi fericită să-şi revadă sora după atâţia ani. Lucruri uşoare, cu o superficialitate simplă, vizibile, audibile, palpabile, lucruri cu înfăţişarea soarelui de la amiază, a greierilor verzi din tufişuri, a cicadelor cântând din răsputeri pe trunchiurile copacilor.

Bărbatul care arăta ca Tomás a dispărut de-a lungul şoselei la o curbă.

Soarele era fierbinte, chiar şi la ora opt, iar atingerea razelor era aproape dureroasă pe pielea lui Clarice când a ieşit de la adăpostul umbrei

copacilor. Din fericire, erau copaci peste tot prin jurul casei. Unii dintre ei își abandonaseră stadiul de sămânță în germinație cu o viteză uluitoare, iar acum erau niște minuni compuse din trunchiuri și frunze adevărate.

Îi albea părul, iar ea îl vopsea cu henna indiană. Avea patruzeci și opt de ani. Îmbătrânise. În mod sigur, aceasta avea să fie impresia Mariei Inês.

Peste o lună, avea să vină februarie, luna Carnavalului și luna nașterii ei. Oare mai putea improviza câteva minute de teatru, dat fiind că era încă pe scenă? Ar putea fi posibil să se reinventeze pe sine însăși într-o vară? Acum ajunsese, practic, să se descotorosească de toate așteptările. Starea aceea de aproape-pace o excludea, în mod necesar, pe Maria Inês.

Iar Maria Inês venea. De ce? În ce scop?

*

Scrisorile așternute pe file frumoase de corespondență personalizate (un cadou de la Ilton Xavier) începuseră să sosească mai des. Nici nu se punea problema să explice în mod deschis situația *(Mama moare, vino cât poți de repede),* ci ajungeau doar până în punctul permis de o auto-cenzură care se extindea în multe privințe și care îi învelea cuvintele ca niște capsule (sau ca niște șosete groase de lână îmbrăcând picioarele înghețate într-o dimineață rece), dar Clarice era foarte insistentă.

– Cred că o să mă duc acolo, i-a spus Maria Inês lui Tomás, în timp ce îi desena pe spate o semilună cu arătătorul ei cu unghia roasă.

Începuse să se îmbrace și își pusese pe ea chiloții și fusta mini, dar apoi s-a întins pe pat lângă el. Tomás aprinsese un bețișor parfumat (paciuli) și mânca dintr-un baton de ciocolată în timp ce desena un mic elefant în caietul de schițe. Avea un inel de argint pe mâna dreaptă, un cadou de la Maria Inês căruia se hotărâse să-i dea tot felul de înțelesuri.

Ea s-a întors pe spate și Tomás s-a uitat la sânii ei mici cum se ridicau și coborau în ritmul respirației. Dragostea îl făcea pe Tomás să-și simtă pieptul strâns ca într-un bandaj de compresie. Maria Inês avea tot felul de coliere și brățări și inele, cultiva o tendință ușor *hippie* în felul ei de a se îmbrăca. Ascultau muzică rock, o înregistrare a grupului Os Mustantes. Chiștocul unei țigări cu marijuana pe care o fumaseră mai înainte zăcea, îngălbenit, într-o farfurioară.

– Sigur că trebuie să te duci, e mama ta, a spus el.

– Nu-mi place de ea, a zis Maria Inês, știind foarte bine că acele cuvinte erau îngrozitoare, că erau cumva mai aproape și dincolo de adevăr.

– Dar are nevoie de tine, e bolnavă. Nu fi egoistă.

Tonul lui avea amabilitatea forțată a unui învățător de școală ușor obosit și nemulțumit de salariul lui. Maria Inês s-a supărat.

– Nu vorbi așa cu mine.

Dar Tomás era împăciuitor; a zâmbit și i-a luat mâna ca să-i sărute arătătorul cu unghia roasă.

*

Era luna octombrie. Clarice și Ilton Xavier sărbătoreau aniversarea nunții lor: patru ani. Nu era nici un moștenitor pe drum, spre dezamăgirea tuturor.

La început, sâmbăta era ziua în care luau prânzul cu părinții ei. Pe măsură ce Otacília devenea mai slăbită, simțindu-se tot mai rău, prânzul săptămânal a rămas doar de două ori pe lună, apoi o dată pe lună.

Otacília și Afonso Olímpio deveniseră din ce în ce mai izolați în casa lor și căpătaseră atât de mult aspectul unor piese de mobilier, încât nimeni nu credea că aveau să moară cu adevărat într-o zi, în ciuda bolii nenumite a Otacíliei și a suplimentelor de fier și a vitaminelor. Părea firesc că aveau să treacă anii, apoi deceniile, apoi, în șir, secolele, fără ca Otacília și Afonso Olímpio să se schimbe prea mult – poate că aveau doar să capete nuanța ușor roșcată a lemnului sau un strat cenușiu de prăfuită inutilitate. Dar aveau să continue să fie acolo, de-abia respirând, consumând foarte puțin aer sau hrană, lipsiți de somn sau de zâmbete. Otacília avea să-și ascută auzul ca să asculte cântecul mierlelor și al păsărilor-tiran – care, totuși, nu aveau să-i descopere nimic nou. Iar Afonso Olímpio, care-și pierduse pofta de mâncare, avea să se uite la masa cu micul dejun și să-și trosnească degetele osoase. Aveau să fie ca niște dușmani care, spre sfârșitul vieții lor, ajunseseră la un soi de armistițiu.

Adevărul era, totuși, că Otacília murea. Acum avea leziuni pe piele, răni roz ca de fetiță, care-i aminteau de vremea când era copil, când alerga prin curte și cădea. Uneori se înneca, încerca să inspire aerul cu disperare, iar cuvintele i se opreau în gât, făcând ca tăcerea ei obișnuită să fie mai profundă și, într-un fel, mai crudă. Era o tăcere care își folosea frazele albe, întoarse pe dos, pentru a exprima încontinuu același ciclu: să-l învinuiască pe el, pe Afonso Olímpio, soțul ei și tatăl fiicelor ei, să se învinuiască pe sine. Amândoi meritau asta, vinovăția, chiar dacă după aceea realitatea se schimbase și luase căi aparent mulțumitoare. Pentru că lucrurile liniștite sunt ca niște vulcani și nici ea, Otacília, nici soțul ei, nici fiicele ei nu se puteau aștepta, în mod sincer, ca totul să se fi aranjat.

Știa asta și Maria Inês, cu ochii ei în flăcări și libertatea ei sexuală. Cu prietenul ei Tomás, care acum îi spunea: Cred că ar trebui să te duci, mama ta are nevoie de tine. Maria Inês avea să se ducă. Să fie martoră la moartea Otacíliei, să o privească murind.

*

În bucătărie, Clarice, cu verigheta ei strălucitoare, făcea prăjiturile *casadinhos* a căror rețetă o învățase de la mătușa Berenice: *3 cești de făină. 2 cești de zahăr. 6 gălbenușuri. 3 albușuri. 1 linguriță de praf de copt*. S-a gândit la Lina mult la început, dar după aceea nu s-a mai gândit atât de mult. *Bateți albușurile până se întăresc, adăugați gălbenușurile și zahărul, bateți bine, adăugați făina în care ați presărat praful de copt.*

Taxiul a ajuns chiar atunci când prăjiturile *casadinhos* se terminaseră de copt. Mai avea să le umple și să le dea prin glazură, dar trebuia să lase asta acum, mai important era să întâmpine taxiul și ilustra sa pasageră care venise de la autogara din Jabuticabais – o autogară mică, cenușie, cu o parcare pentru două autobuze și toalete publice cu niște cutii de carton improvizate pe care era scris *mărunțiș aici, vă rugăm*, și cu mâzgăleli înăuntru pe ușile compartimentelor, *Monica și Fábio, Alexandra și Adriano, Numai Isus te poate salva.* Mai era și un bar cu câțiva bețivi inofensivi care se târau pe acolo și cărora le dădeau târcoale o jumătate de duzină de câini înfometați, sperând să li se arunce vreun os. Și mai era și un chioșc de ziare. Noul primar înconjurase autogara cu tufișuri de bougainvillea roșii-închis, roz și galbene, făcând-o să pară aproape primitoare.

Maria Inês s-a dat jos la autogară într-o dispoziție proastă, dar starea ei se mai ameliorase în momentul în care s-a dat jos din taxi și a scos din geanta ei *hippie* un portofel *hippie* (făcut în India) pentru a-i plăti cursa șoferului. Începuse să dea lecții particulare de știință unor copii și pre-adolescenți cu note proaste la școală: cu banii *ei* plătea cursa și bacșișul șoferului.

Clarice i-a făcut cu mâna, fericită, și apoi a început cu scuzele pe care le spunea chiar și atunci când nu era necesar:

– Ilton Xavier e acasă, îl așteaptă pe veterinarul care o să vaccineze vitele. M-am hotărât să vin aici să te aștept și să fac niște prăjituri. Mama doarme.

Nu a pomenit nimic despre Afonso Olímpio.

– Cum se mai simte?

– Rău.

– Și tata?

– E pe aici, lucrează ca de obicei, servitoarea spune ca a băut.

– E plecat de acasă?

Clarice a dat din cap în timp ce își trecea verigheta de pe inelar pe degetul mijlociu și apoi din pe arătător, unde-i era prea strâmtă.

– Da, devreme în dimineața asta. A spus că se duce la o întrunire la cooperativă.

Maria Inês și-a dus valiza și geanta *hippie* în dormitorul ei. Clarice a

observat cât de multe inele și cercei și coliere și brățări avea. Era frumoasă. A mai observat și sandalele ei cu talpă plată, din piele, care păreau confortabile. Apoi s-au dus amândouă la bucătărie, ca să termine prăjiturile *casadinhos* și să bea niște suc de *guaraná*.

Otacília era trează atunci când, după o jumătate de oră, ușa dormitorului ei s-a deschis aproape fără zgomot, iar fiicele ei au intrat. Era trecut de ora trei și după-amiaza de octombrie devenea mai răcoroasă, din când în când burnița moale și monoton. Dincolo de ferestrele închise, semințele triumfau, iar mlădițele creșteau cu ferocitate, fluturii multicolori mureau și cadavrele lor erau purtate de furnici.

Camera mirosea a ceai de mentă. Otacília aștepta, cu ochii deschiși (ochii ei de culoarea acvamarinului cu o strălucire devastatoare, cumva febrilă) fixând tavanul cu mici denivelări. Fiicele ei nu au observat când conștiința i-a abandonat trupul pentru un moment și s-a dus în tavan, lăsând-o goală pe dinăuntru ca pe un nou-născut. Apoi și-a venit în fire. Maria Inês i-a luat mâinile Otacíliei și i le-a ținut într-ale ei.

Pe perete, la căpătâiul patului dublu făcut din lemn de *jacaranda*, erau atârnate un crucifix de lemn și o pictură în ulei care înfățișa un băiat cu un cățel. O șopârlă locuia în spatele tabloului și, noaptea, fără să-i pese de nimic, devora țânțari și alte mici insecte.

Otacília a spus că ar vrea să facă o baie și să se aranjeze puțin. Maria Inês și Clarice au ajutat-o să meargă la baie și să se dezbrace. Trupul ei era teribil de slab, mușchii pe jumătate atrofiați, pentru că nu și-i folosea aproape deloc. Sânii ei erau mici: sânii pe care-i moștenise și Maria Inês. Otacília nu avea cicatrice. Dar avea toate aceste leziuni pe piele pe care Maria Inês le-a observat de la început.

Au așezat-o pe scăunelul de plastic care era acum totdeauna în cabina de duș. Otacília nu putea să facă baie singură și nici să stea în picioare. Când apa caldă și blândă i-a curs peste părul încărunțit, mintea Otacíliei s-a rătăcit din nou. De data aceasta a durat mai mult, iar ea credea cu tărie că se afla în izvoarele de apă minerală de la stațiunea São Lourenço, unde fusese în luna de miere.

Maria Inês și Clarice nu s-au uitat una la alta în timp ce o săpuneau pe Otacília și îi spălau părul cu șampon. Dar au schimbat câteva fraze care sunau fals:

– Pun pariu că au ieșit bune prăjiturile.

– E o rețetă foarte bună. Am învățat-o de la mătușa Berenice, cât am stat cu ea.

– Oh…

– Cred că o să fac niște ceai. Sau o ciocolată caldă. Ce zici?

– Grozav. Hai să facem una dintre gustările alea luxoase de fermă. O să fac niște suc și mâncăm niște chifle.

Clarice a început să enumere:

– Avem miere, avem gem de *guava*, unt. Și *casadinhos*, firește. Și o prăjitură albă cu glazură de zahăr pe care a făcut-o ieri Narcisa.

– O să stăm la masă.

– O să-l așteptăm pe tata.

– O să-l așteptăm pe tata.

– Fericite.

– Fericite.

– Mirosind frumos.

– Mirosind frumos.

– Cu părul pieptănat.

– Cu părul pieptănat.

Suna ca și cum vorbeau cu un copil. Dar nu conta, pentru că Otacília nu auzea.

Ceva foarte secret și rău s-a mișcat prin baie ca un spirit. Și a părăsit baia ca spiritul unui spirit.

*

Mașina care le-a adus pe Maria Inês și pe Eduarda nu era o mașină de import. Dar avea aer condiționat. Și un CD-player la care Maria Inês putea să-l asculte pe Bernardo Águas cântând Monteverdi, sau coloana sonoră din filmul *Good Will Hunting*, CD-ul împrumutat de la Eduarda.

Au urcat în munți și au ajuns în Friburgo cu urechile înfundate. Maria Inês a învățat-o încă o dată pe fiica ei manevra care trebuia făcută atunci când ai urechile înfundate: te ții de nas și sufli foarte tare.

Eduarda s-a supus și a devenit încă o dată frustrată:

– Nu e de nici un folos, mi s-au înfundat și mai tare urechile.

– Acum înghite.

Eduarda a înghițit în sec o dată, de două ori.

– Nu ajută la nimic, mai bine caști.

A căscat de mai multe ori. Urechea stângă i s-a desfundat, în sfârșit, dar dreapta continua să o supere.

Abia dacă au vorbit în restul călătoriei. Mașina se scutura peste ridicăturile împotriva vitezei de pe ieșirea din Friburgo. La stânga, pe marginea drumului, pe malul râului cu apă puțină și murdară care curgea acolo, erau parcate camionete care vindeau pepeni, portocale și mandarine. La dreapta erau fabrici de mobilă. Ateliere de reparat cauciucuri întunecate și urâte, brutării. Și o construcție uriașă, modernă, care nu era acolo cu zece ani

în urmă, ultima dată când Maria Inês fusese pe ruta aceea.

După Friburgo, o mare parte din răcoarea muntelui a rămas în urmă. Dar Maria Inês şi Eduarda n-aveau cum să-şi dea seama. Aerul condiţionat funcţiona foarte bine. Maşina era o bulă mobilă de climat european călătorind prin localităţile rurale ale statului Rio de Janeiro, în mijlocul verii.

Urechea dreaptă a Eduardei s-a desfundat dintr-odată.

– O, în sfârşit!

Şi fata s-a retras din nou în sine. Pentru a se împăca sau a-şi aminti un vis, pentru a gusta pepenele, portocalele şi mandarinele pe care nu le mâncase. Pentru a fi, în adâncul ei, Eduarda, o viaţă mică şi mişcătoare. Şi pentru a hrăni o bănuială care zvâcnea în trupul ei. Care creştea. O făcea să fie neliniştită, ca şi cum ar fi trebuit să citească în curând o compunere cu voce tare.

*

Otacília lua ceaiul cu fiicele ei.

I-a spus bună ziua soţului ei când acesta a ajuns şi l-a întrebat cum a mers întrunirea la cooperativă, dar când el a terminat răspunsul, nici nu-şi mai amintea ce-l întrebase.

Şi-a dat cu două picături din preţiosul ei parfum Chanel nr. 5, una după fiecare ureche, înainte de a se duce din nou în pat.

Când liniştea aceea fără precedent a pătruns în camera ei semi-iluminată de o lampă cu lumină scăzută, a ştiut că avea să moară în curând.

A auzit vocile fiicelor ei vorbind în camera de alături, camera Mariei Inês. Apoi a auzit mai puţin şi a simţit o ameţeală care a făcut-o să se gândească la un vas plutind pe o mare zbuciumată în timpul furtunii. Apoi ameţeala a trecut, iar ea a deschis ochii şi a zâmbit pentru că, de fapt, totul era atât de simplu.

Ore suplimentare

Mătușa Berenice s-a grăbit să vină din Rio de Janeiro pentru înmormântarea Otacíliei. Era supărător când generațiile subminau în acest fel timpul, lipsindu-l de orice orânduială. Nepoate care să moară înaintea mătușilor.

Doar după înmormântare Maria Inês l-a sunat pe Tomás și i-a spus:

– Mama a murit.

El s-a plâns:

– Ai fi putut să-mi spui *ieri!* Aș fi venit și eu.

Dar ea l-a întrerupt și a spus că nu era nevoie.

Nu era nevoie pentru că João Miguel era acolo. Vărul ei de-al doilea, cu ochii înroșiți de lacrimi sincere. Adusese flori, dar nu și ciocolată, din pricina circumstanțelor.

În cimitirul mic din Jabuticabais, Afonso Olímpio urmărea cum lumea i se învârtea deasupra capului. Înăuntrul capului. Avea cearcăne adânci sub ochi, pe fața lui cu pielea închisă la culoare, și două linii adânci îi încadrau gura. Era ciufulit și își purta într-un fel dizgrațios costumul negru, deși în alte ocazii arăta bine în acel costum făcut pe comandă, din stofă subțire de lână.

Afonso Olímpio alături de fiicele sale dușmane. Îngropându-și soția dușmană.

Maria Inês stătea alături de el, ca o sfidare. Ea nu a plâns, dar Clarice a plâns mult în brațele lui Ilton Xavier, ceva mai departe.

Când Afonso Olímpio s-a întors acasă la sfârșitul după-amiezii, conducându-și mașina lui Rural Willys cea bine întreținută, nu a aprins luminile. S-a dus la baie, a urinat și s-a spălat pe față și pe mâini în întuneric. Se simțea ca un deșert cu nisipuri albe netezite de vânt. Din dulapul mare de bucătărie (din lemn vopsit albastru, cu flori pictate care se cățărau pe marginea panourilor de sticlă și se încolăceau în jurul mânerelor sertarelor) a scos un pahar. Apoi s-a dus la cufărul din camera de zi, în care ținea încuiate câteva sticle de băuturi foarte tari.

Avea acolo whiskey și *cachaça*. Cel mai bun rachiu de trestie de

zahăr, făcut în casă, din Minas Gerais, adus din Barbacena. Și-a umplut paharul și a intrat în fiecare cameră, ca un lup neîncrezător căutând capcane. A simțit o adiere a parfumului Otacíliei, care avea să-i supraviețuiască vreme îndelungată.

Avea impresia că nu el, ci altcineva stătea la masă pentru a mânca supa de legume pregătită de Narcisa, în care fărâmițase brânză galbenă și pe care o mânca alternând lingurile de supă cu înghițituri de pâine cu unt. Și cu sorbituri din paharul de *cachaça*. Narcisa a observat că bea, dar lui nu-i păsa de asta.

Totul începuse cu Otacília și totul se termina cu ea. Ea fusese criticul mut și complicele care-l ura. Mâna care nici nu mângâie, nici nu lovește, ci rămâne inertă de-a lungul timpului, existând într-un fel care este la fel de indispensabil, pe cât de supărător.

Amintirea Otacíliei a sfârșit prin a fi, pentru Afonso Olímpio, o versiune mai amară și mai vie a Otacíliei adevărate. Un câine pe jumătate mort de foame care stătea la picioarele mesei și, cu ochii indescifrabili (de culoarea acvamarinului albastru), îl obliga să se confrunte cu sine însuși. Și toate cuvintele pe care nu le schimbaseră îi răsunau acum în urechi.

Nu-i cădea bine mâncarea, dar a mâncat-o, cu toate astea. Nu avea de ales – toate alegerile pluteau acum în trecut. Dacă s-ar fi uitat peste umăr, le-ar fi văzut dispărând, îndepărtându-se, deja pe jumătate cufundate în umbră. I-a venit o idee: în ce plan al existenței sunt lucrurile pe care *nu le-am făcut*? *Ceea ce am fi putut să facem, dar n-am făcut?*

Fulgerător, a înțeles. Un fior de teamă i-a străbătut trupul. Exista, la urma urmei, un plan al existenței în care toate lucrurile pe care nu le făcuse erau depuse (precum banii într-o bancă). Ceea ce ar fi putut face. Ceea ce ar fi trebuit să facă. Iar în amintirea lui striga viziunea unei fetițe de doisprezece ani ai cărei sâni abia începuseră să se dezvolte, ca două pere mici, sub bluza ei delicată cu broderie perforată.

*

După înmormântarea Otacíliei și după ce îi dăduse pe furiș un telefon lui Tomás, Maria Inês i-a cerut lui João Miguel să o ia în mașina lui.

– Nu merg acasă. Nu știu unde merg, a zis ea. Și a adăugat, fără amărăciune, ca și cum ar fi luat o înghițitură neutră de apă: Nici măcar nu știu unde este „acasă”. E apartamentul mătușii Berenice din Rio de Janeiro? E casa fermei tatălui meu? E casa surorii mele, unde sunt și soțul, și soacra ei?

Au străbătut Jabuticabais în câteva minute. Ochii Mariei Inês erau uscați și João Miguel nu înțelegea de ce.

– Unde vrei să mergi?

– Nu știu.

Dar și-a amintit că la distanță de vreo doisprezece kilometri era un drum la dreapta și i-a spus s-o ia pe acolo.

Vărul ei de-al doilea, viitorul ei soț, s-a supus.

Apoi ea a întrebat, aproape cu nepăsare:

– Și tatăl tău?

– Călătorește. Cu afaceri.

– Ca de obicei.

– Ca de obicei.

– Când se întoarce?

– Nu știu. Într-o săptămână, zece zile.

Ea s-a uitat la drumul care nu se vedea bine în lumina scăzută. S-a gândit la Afonso Olímpio.

Iar mașina a luat-o la dreapta în locul pe care îl indicase ea.

– Și acum? a întrebat João Miguel.

– E un pod înainte. După pod, râul se varsă într-un lac mic, foarte frumos.

Nu era atât de frumos. Nu mai fusese acolo de ani de zile, și ceea îșI amintea era cu totul diferit. Au lăsat mașina parcată lângă o pădurice de bambus și au luat-o pe jos pe poteca abruptă. În depărtare, bambușii se vedeau ca niște enorme insecte păroase sau ca niște crabi-păianjeni uriași.

João Miguel a alunecat și a căzut în șezut, iar Maria Inês a râs. Avea noroi peste tot pe turul pantalonilor. Au ajuns la marginea lacului noroios de culoarea mierii, aprins de lumina asfințitului. Broaște-gladiator orăcăiau peste tot și un stol de rațe se adunase pe margine, la câțiva metri depărtare. Libelule bâzâiau peste suprafața apei, iar cântecul păsărilor nocturne începea să se amestece cu cântecul păsărilor întârziate de zi care probabil că intrau în schimbul de seară. Făcând ore suplimentare.

Maria Inês a spus:

– Pe vremuri, îmi plăcea să prind broaște ca să te sperii.

– Și gândăcei, a adăugat João Miguel, dar nu zâmbeau ca doi adulți tineri care își amintesc poznele din copilărie.

Sărutul nu l-a luat pe João Miguel prin surprindere. Iar mângâierile care au urmat nu au surprins-o pe Maria Inês. Stăteau pe o stâncă joasă în mijlocul unui grup de stânci mai înalte. Un arbore de mango uriaș se profila pe cer, iar liliecii zburau de la un copac la altul, prietenoși, ca o vrajă, ca niște impresii goale sau nedefinite despre un loc sau despre cineva.

João Miguel nu a întrebat-o cine fusese primul bărbat din viața ei și nici cu câți bărbați mai fusese înaintea lui. Maria Inês era deja o femeie de aproape douăzeci și unu de ani, iar el nu știa încă ce trebuia să simtă față de

ea: teamă sau respect, admirație sau îndoială, sau pur și simplu, iubire. În timp ce făceau dragoste, el și-a dat seama că trupul ei nu era neexperimentat. Gelozia care a pătruns în el ca o ființă a suferit schimbări în timp ce migra prin fluxul sângelui său și a ajuns la inima lui sub forma unui sentiment mai confuz decât gelozia. Ceva mai posesiv, poate ceva mai distructiv – dar el nu avea de unde să știe asta.

Ar fi putut să prevadă viitorul chiar atunci și acolo. Veneția și cafeneaua Florian. Bernardo Águas. Eduarda. Apartamentul alb din partea de sus a cartierului Leblon. Instructorul de tenis. Petrecerile din ajunul Crăciunului și abundența de marmură. Dar erau doar niște tineri adulți, mai mult tineri decât adulți.

Maria Inês nu plănuise asta, iar João Miguel a crezut, în mod eronat, că acea seară în care au făcut dragoste pe o stâncă, la marginea lacului de culoarea mierii, se datora unei confuzii emoționale a Mariei Inês, o confuzie provocată de moartea mamei ei. Nu avea de unde să știe că moartea Otacíliei nu stârnise nici o confuzie emoțională în sufletul Mariei Inês. Alte lucruri, da.

Maria Inês stătea pe pieptul lui João Miguel – care avea mușchi tari și era păros, spre deosebire de pieptul lui Tomás. Au rămas tăcuți și au așteptat să răsară primele stele, dar cerul era acoperit cu nori care se adunau din ce în ce mai groși. Maria Inês s-a gândit că acel cer opac semăna cu o rană gigantică. Dintr-odată, João Miguel i-a pus întrebarea cea mai ciudată, a vrut să știe *dacă ei îi plăcuse* – o întrebare care nu ieșise niciodată din gura lui Tomás, pentru că Tomás prefera *să simtă dacă îi plăcuse*, și dacă, din întâmplare, credea că nu fusese așa, obișnuia să ia măsurile cuvenite la fel de meticulos ca un artizan și cu pasiunea unui poet. Maria Inês nu a vrut să răspundă la întrebare, pentru că nici ea nu știa. Poate că da, poate că *fusese bine*. *Diferit*, s-a gândit ea. Doar el era un alt bărbat. Nu a spus nimic, doar a zâmbit, un surâs oarecum confuz, și l-a sărutat pe João Miguel de două ori: o dată pe ochiul stâng, o dată pe ochiul drept.

*

Când Maria Inês a ajuns acasă, pendula bunicului arăta nouă și zece. Luminile erau toate stinse. Afonso Olímpio era în dormitorul lui, beat; nu dormea, și de acolo o auzea pe ea, dușmana lui cea mai mare, cu pașii răsunând peste tot prin casă.

Acum pașii Mariei Inês făceau zgomot. Mergea apăsat intenționat. Dar nu mai erau semințe de chiparos de cules.

A doua zi dimineața s-a îmbrăcat și și-a făcut bagajul chiar înainte să se ducă la baie și să se spele pe față. A intrat în sufragerie cu geanta pe umăr, dar nu l-a găsit pe Afonso Olímpio acolo.

Narcisa i-a spus, în timp ce o servea cu pâine și lapte cald:

– Tatăl dumneavoastră mi-a cerut să vă spun că a trebuit să plece devreme. S-a dus să vadă ceva în legătură cu vitele.

Apoi a plecat din cameră, ștergându-se la ochi, pentru că plângea moartea stăpânei sale.

Maria Inês a luat o felie de pâine și a subliniat pentru sine faptul că era singură, dându-și seama că rareori fusese singură în casa aceea. Ar fi vrut ca João Miguel să fie acolo ca să poată vorbi cu el sau să urmărească în tăcere albina care intrase pe fereastră și acum executa un dans aerian lent deasupra mesei colorate, care mirosea frumos. Și să asculte mierlele și păsările-tiran, gândindu-se la lucruri care aveau legătură cu propriile lor vieți, fără să știe de nimic altceva.

Dar João Miguel plecase în seara trecută. La volanul mașinii lui, cu autostrada șerpuind în noapte în fața lui și mirosul verișoarei sale zburând de pe mâinile lui ca o mică pasăre îmblânzită. Și-a parcat mașina pentru zece minute în fața localului *A Parada Predileta*, pe jumătate anesteziat de noapte, ca să bea o cafea tare, din precauție. Nu-i era somn, dimpotrivă, era treaz de-a binelea când a ajuns în Rio de Janeiro, la unu și jumătate noaptea.

Albina a studiat masa, dar a reușit să iasă din încăpere. Era soare în curte, în ciuda norilor din seara de dinainte, și locul arăta primitor. Arborele *ipê* purpuriu își împrăștia umbra neregulată pe pământ, iar insectele săgetau prin aer, bâzâind continuu într-o notă de bas-bariton. Erau flori albe și mov pe un arbust, iar flori roz înfloreau pe tufele joase de trandafiri sălbatici care încolțiseră, răsăriseră și se întinseseră fără să fi fost atinse de mâinile omului – flori superbe care se deschideau dimineața și se închideau seara. Mai erau și florile efemere de hibiscus, uriașe și portocalii, cu miezul întunecat. Maria Inês ieșise din casă cu geanta pe umăr și cu părul des strâns cu o eșarfă mov într-o coadă. Viespile construiau cu meticulozitate un cuib nou sub acoperișul verandei, iar mai devreme sau mai târziu Narcisa avea să îl distrugă cu o torță, așa cum făcuse și altă dată, arzându-le ouăle și larvele.

Maria Inês stătea pe podeaua verandei, rezemată de zid. A scos un creion și un carnet din geantă și a scris un bilet. *Tată, plec.* Nu a semnat biletul, l-a lăsat pe măsuța de cafea din camera de zi sub un prespapier. A văzut taxiul pe care îl comandase cu o zi înainte zgâlțâindu-se ușor în timp ce trecea prin poarta pentru vite. I-a spus la revedere Narcisei cu o îmbrățișare care nici nu cerea, nici nu acorda alinare, o îmbrățișare rapidă de rămas bun fără nici un înțeles dincolo de ea.

– Te rog să-mi faci o favoare, Narcisa. Mergi acasă la Clarice. Spune-i că a trebuit să plec devreme și că o să-i scriu cât de curând.

A intrat în taxi, a închis ușa și nu s-a mai uitat în urmă. Nu a văzut

silueta tatălui ei în depărtare. Nu a văzut nici o eşarfă cu trandafiri roşii căzută pe drum. Credea cu tărie că nu avea să mai pună niciodată piciorul acolo.

Ceea ce s-ar fi putut întâmpla foarte bine, dacă nu ar fi fost Clarice.

Dacă Clarice n-ar fi existat niciodată, viaţa lor ar fi fost cu totul diferită, viaţa Mariei Inês, a Otacíliei şi a lui Afonso Olímpio. Şi, totuşi, ea exista, inofensivă, mică, supusă, vorbind cu blândeţe. Cu părul pieptănat şi pantofi în picioare. Maria Inês ştia că o iubeşte pe Clarice, nu avea nici o îndoială în această privinţă. Dar uneori dragostea ei devenea agresivă, pentru că Maria Inês îşi pierduse inocenţa prea devreme. Pentru că Clarice suferea. Şi pentru acest paradox: dacă Clarice nu ar fi existat, Clarice nu ar fi suferit.

Maria Inês se gândea la sora ei în patul conjugal, la sora ei pieptănându-şi părul în faţa măsuţei de toaletă şi punându-şi ciorapii, aşezată pe marginea patului. Se gândea la Ilton Xavier care fluiera în timp ce se rădea, îmbrăcat doar în boxeri. Se gândea la părinţii ei spunându-şi rugăciunea înainte de fiecare masă şi la ascultătoarea Clarice care-şi făcea semnul crucii, amin, înainte să îşi desfacă grijulie şervetul de in. Se gândea la mama ei, acum în cimitirul din Jabuticabais, la viaţa ei care îşi încheiase arcul predeterminat, de la nimic la absolut nimic, şi pentru doar o scurtă perioadă se concretizase în figura ei, Otacília. O mamă care împărţise prea puţine îmbrăţişări, prea puţine cuvinte şi care, mai presus de toate, nu luase atitudine decât de prea puţine ori.

Şoferul de taxi a văzut în oglinda retrovizoare a vechii maşini Variant că ea plângea. I-a părut rău de ea, şi singurul mod pe care l-a găsit pentru a o consola a fost să-i ofere o bomboană de mentă învelită într-o foiţă argintie şi verde.

*

Maria Inês a mers cu autobuzul ore întregi, o călătorie foarte inconfortabilă. Asfaltul de pe autostradă era stricat ca o ţesătură roasă până la urzeală, iar autobuzul care a dus-o din Jabuticabais până în Friburgo duhnea. Mirosea a unt râncezit şi a păr de câine. Din Friburgo până în Rio de Janeiro a fost ceva mai bine. Când au coborât din munţi şi au ajuns pe câmpie, s-a făcut imediat foarte cald. Prin fereastra deschisă a autobuzului auzea sunetul motorului, iritant, monoton, plictisitor.

Scaunul de lângă ea era gol. Pe scaunul de dincolo de culoarul de trecere îngust, o mamă tânără îşi alăpta bebeluşul învelit într-o pătură galbenă. O mânuţă a scăpat din pătură şi s-a prins de degetul mamei, în timp ce ochii deschişi ai copilului primeau în ei lumea pe care poate că nu o vedeau.

Motorul autobuzului mârâia. Maria Inês îţi ţinea geanta strâns în braţe şi simţea mirosul gazelor de eşapament. A închis ochii şi a intrat într-o stare

confuză, pe jumătate adormită, din care s-a trezit numai când autobuzul aproape că ajunsese la podul Rio-Niterói. A văzut muntele Corcovado în depărtare și pe Christos pe vârful lui, cu brațele larg deschise. Se întorcea la oraș, la o casă care nu era a ei, la un iubit de care nu era îndrăgostită și la examenele finale dificile din anul al doilea la Școala de Medicină.

Totul era aproape la fel. Asta era dovada cea mai semnificativă.

În toaleta murdară din stația de autobuz din Rio de Janeiro cineva scrisese pe ușă cu un pix: *Numai Isus te poate salva.*

*

Ochii lui Tomás erau fixați asupra locului în care copacii din vârful dealului se profilau pe albastrul cerului. Ochii i-au rămas deschiși foarte mult timp, iar Tomás i-a închis doar când a clipit, iar pe obraji i-au curs două lacrimi gemene, pe care și le-a șters cu dosul mâinii.

Mergea pe drumul care fusese drumul copilăriei Mariei Inês. Trebuia să fie o semnificație în asta.

Pentru a spune simplu: trebuia să fie o semnificație în orice.

Tomás știa povestea. S-a uitat înapoi, spre casa lui Clarice, și a văzut cariera înălțându-se în depărtare.

O carieră interzisă, care continua să fie acolo în existența ei de piatră, în respirația ei de piatră fierbinte, în gândurile ei de piatră. Șopârle continuau să se târască pe pielea ei, iar fluturii continuau să zboare pe deasupra capului ei.

Tomás nu avusese niciodată curiozitatea sau dispoziția să urce dealul înalt și să treacă peste pajiște acolo de unde se vedea râul ca o panglică aurie și animalele ca niște jucării, nu văzuse niciodată ferma Ipês cea părăsită. Aceste lucruri le știa doar din vechile istorisiri ale Mariei Inês.

Și nu-i mai păsa. De-a lungul anilor, învățase avantajul de a nu avea prea multe – fie că era vorba de cărți, haine, prieteni sau amintiri.

Și-a aprins o țigară.

Desigur, nu fusese întotdeauna astfel, desigur, mai devreme fusese mai puțin înțelept. Și de o încăpățânare considerabilă. Dar acum avea senzația că zilele care treceau nu-i mai puteau aduce nici o surpriză, dacă era atent.

Nici o surpriză, nici măcar atunci când a văzut o mașină necunoscută care se apropia în fața ochilor lui, cu viteză redusă, clătinându-se pe drumul de pământ ca un bețiv. Nici măcar în momentul în care mașina s-a oprit lângă el cu motorul mergând în continuare, iar el a văzut în spatele ferestrei care cobora încet două figuri feminine, una foarte tânără, cealaltă care nu mai era atât de tânără. Una avea ochii albaștri, atât de deschiși la culoare, încât păreau aproape transparenți. Cealaltă semăna atât de mult cu fata dintr-un tablou al

lui Whistler, în ciuda părului scurt şi a ochelarilor de soare.

Un inel extraordinar cumpărat din Veneția

Uitându-se pe fereastră, Tomás vedea marea, la stânga, iar pe mare un vas care se mișca imperceptibil – probabil că, dimpotrivă, avansa cu mare viteză. Când s-a uitat din nou la el după câteva minute, era evident că înaintase, și ceea ce-i părea lui Tomás a fi un spațiu foarte mic corespundea unei distanțe mari pe ocean. Și-a imaginat motoarele vasului mergând, nenumărați oameni operând acele motoare uriașe, apa dislocată sub coca masivă a vaporului, și i s-a părut ciudat că de la distanță totul părea a fi nemișcat.

La fereastra lui care dădea spre strada Almirante Tamandaré, Tomás era acum un bărbat de douăzeci și cinci de ani, sfâșiat între îndoielile lui personale pe care părinții lui nu-l învățaseră cum să le rezolve, pentru că erau prea absorbiți de politică.

Simțea că picturile lui se ofileau ca niște fructe uitate prea mult timp în frigider. Cât despre ea, Maria Inês, iubirea și muza lui, Tomás se temea că o pierduse, fără a vrea să recunoască faptul că nu fusese niciodată a lui. Dar persevera.

Acum picta pe teme religioase. Pictase o Madonă enormă în culori strălucitoare și într-o mulțime de tușe. Un comerciant de artă plasase tabloul într-o galerie și îl vânduse pe un preț bun, dar Maria Inês nu mai era alături de el atât de frecvent pentru a-i împărtăși măcar aceste mici triumfuri.

Mi-am pierdut muza, le-a scris el părinților lui în după-amiaza în care vasul a străbătut imperceptibil suprafața de ocean vizibilă de la fereastra lui. Sper că e doar ceva temporar.

Nu a fost temporar.

În clădirea Art Deco, ea scria o scrisoare în Italia chiar în momentul în care Tomás scria în Chile. Într-o după-amiază caldă din ianuarie, în care se auzea bâzâitul neîncetat al cicadelor. Pisicile mătușii Berenice erau împrăștiate prin tot apartamentul ca niște statuete kitsch, iar ea bea ceai, mânca pâine prăjită și se uita la televizor.

În anul acela toți erau departe: Clarice la fermă, în căsnicia ei menită

să eșueze. João Miguel care călătorea și studia și începuse să se gândească la ideea de a cumpăra un anumit inel pentru o anumită verișoară de-a doua, pentru a-i propune o logodnă despre care nu-și dădea seama că era deja pecetluită. Afonso Olímpio număra minutele, număra firișoarele de nisip care cădeau în clepsidră și bea ca să uite de singurătate. Florile din cimitirul din Jabuticabais se ofileau și înfloreau încă o dată așa cum făcuseră dintotdeauna, cu mult înainte să fie înscris un nou nume, Otacília, pe o nouă piatră de mormânt.

Poate că ei toți erau ca ingredientele din rețeta prăjiturilor *casadinhos*: *3 cești de făină. 2 cești de zahăr. 6 gălbenușuri. 3 albușuri. 1 linguriță de praf de copt*. Poate că toți erau parte a unui experiment, cobai de laborator în mâinile unui zeu pe cât de inventiv, pe atât de crud, pe cât de curios, pe atât de sadic. Sau poate că nu erau nimic, ci aveau importanța istorică a unor furnici care se înecau într-o băltoacă de apă de ploaie.

Poate că nimic nu avusese și nimic nu va avea vreodată o importanță reală, și tot ce-i unea era doar o dâră de pe perete, o mâzgălitură de creion a unui copil răutăcios.

*

Când João Miguel s-a întors din Italia la începutul lui august, a adus în bagaje un inel pentru Maria Inês. S-au întâlnit din nou tot la fermă, dar nu în casa tatălui ei, pentru că Maria Inês stătea la Clarice. Afonso Olímpio murise și înmormântarea lui fusese cu o lună și jumătate mai înainte.

– Îmi pare atât de rău, Maria Inês.

A îmbrățișat-o și s-a înfuriat pe sine însuși pentru că, atunci când își trecuse mâna pe spatele ei și observase că nu purta sutien, o flacără i se aprinsese în mijlocul trupului. Nu era acum momentul pentru asemenea lucruri.

– S-a prăpădit prea devreme, a spus el, cu o voce consolatoare. Adică, prea repede după mama ta. A trecut mai puțin de un an.

– Bea prea mult, a spus ea.

Asta a fost tot ceea ce a vrut să-i dezvăluie lui João Miguel.

Inelul fusese cumpărat în Veneția – orașul în care era cafeneaua Florian. Aceea frecventată de Proust, Casanova și Wagner. Costase mult, cum totul era scump în Veneția. Era în geamantanul lui João Miguel, în cutiuța lui de catifea albastră, așteptând ca Maria Inês să spună da, visând la inelarul mâinii ei stângi.

– Cred că nimeni nu se aștepta la asta, a zis el.

– Eu mă așteptam, l-a întrerupt Maria Inês. Habar nu ai cum era. Distrus. Un bețiv.

– N-ar trebui să vorbești așa despre tatăl tău.

Ea nu a răspuns.

João Miguel nu a observat că vorbele Mariei Inês nu aveau în ele nici mânie, nici resentimente; spunea doar adevărul.

Mergeau braț la braț prin grădina casei. Clarice era așezată pe o bancă în fața bazinului oval cu o fântână arteziană care era pentru moment oprită. Spatele ei încovoiat forma un arc perfect în puloverul de lână roșu-închis, iar ea se uita în jos, la picioarele ei.

Nu existau afinități – și nu aveau să fie niciodată – între ea și João Miguel. Cu toate astea, el s-a simțit obligat să-i vorbească, să scoată o frază din codul bunelor maniere și să o spună cu o voce impregnată de părere de rău; asta a și făcut, și pe urmă nici unul dintre ei nu a simțit nevoia să facă sau să mai spună ceva. Apoi Clarice și Maria Inês au schimbat între ele priviri care s-au încrucișat în aer ca niște împunsături de ac. João Miguel n-a observat.

Dimineața de iarnă10 era de un albastru timid. Nu erau nori pe cer, dar razele soarelui erau slabe, era rece. În ziua precedentă, dimineața devreme, termometrul pe care Ilton Xavier îl așezase în afara ferestrei arăta doar patru grade peste zero. Degetele subțiri și palide ale Mariei Inês se încălzeau la contactul cu puloverul lui João Miguel.

– Mergem la o plimbare, i-a spus lui Clarice. Vrei să vii și tu?

Ea a scuturat din cap, cu un zâmbet aproape invizibil. Și a continuat să-și învârtă verigheta pe degetul înghețat.

Maria Inês și João Miguel au ieșit din grădină prin portița mică pe unde putea trece doar o persoană odată. Au coborât cele cinci trepte de ciment spre drumul șerpuit, mărginit de tufișuri de sporul-casei, care ducea spre șoseaua principală. Totdeauna același drum de pământ care amenința să-i murdărească frumoșii pantofi italienești ai lui João Miguel – pantofi de piele, strălucitori, în care se reflecta lumina.

– Acum ai venit ca să rămâi, a spus ea pe un ton afirmativ, ca și cum nu ar fi avut nici o îndoială.

– Da, am venit acasă de-a binelea.

Apoi au trecut de cabana din scânduri ridicată deasupra pământului pe patru stâlpi, în care canistre goale de lapte așteptau să fie umplute a doua zi dimineață pentru camionul cooperativei, care avea să lase altele goale în loc. Vaci cu ugerele umflate pășteau pe pășune și se încălzeau la soare. Erau nemișcate, cu excepția cozilor lor care alungau muștele și tăunii.

Insectele iernii erau căpușile. João Miguel știa că pajiștea era plină de ele, că mișunau peste tot prin iarbă, cu viețile lor mărunte, nemiloase.

Un băiețel de vreo zece ani a trecut pe lângă ei, încălțat în galoși negri

și purtând pantaloni scurți și un pulover de lână foarte vechi, albastru-deschis, care se destrămase în partea de jos și fusese cârpit cu lână de altă culoare. Îi curgea nasul și se ștergea cu mâneca puloverului. Când a trecut pe lângă ei, i-a salutat.

– Bună dimineața.

– Bună dimineața, a răspuns Maria Inês.

Au văzut un cuc alb înălțându-se în zbor dintr-un tufiș. Două, trei, cinci păsări l-au urmat. Păsările astea zboară întotdeauna în stol.

Maria Inês și João Miguel s-au întors în casă cu puțin înainte de ora prânzului și au găsit-o pe Clarice în bucătărie, ajutându-le pe soacra ei și pe servitoare. Dând pe răzătoare nucă de cocos pentru budinca *quindim*. Toate erau aproape mute, ca și cum cuvintele de orice fel ar fi profanat acel doliu dublu, mama și tatăl acestor fete care muriseră la mai puțin de un an unul după altul.

Mai puțin de un an avea să fie timpul de care Clarice avea nevoie pentru ca evenimentele să fermenteze înăuntrul ei și să se transforme în vin, oțet sau pur și simplu un amestec comun, putrezit, pe care nimeni nu avea să-l perceapă, pe care de fapt nimeni nu l-a perceput.

În acel august de doliu, totuși, era încă docilă-modestă-supusă-manierată-politicoasă-discretă-adorabilă. Nu bea și nu inhala cocaină, ci dădea pe răzătoare nucă de cocos pentru budincă. O pisică neagră cu pieptul și fața albe stătea lângă plită și își lingea laba dreaptă din față. Mai târziu în ziua aceea, și-a chemat sora și i-a cerut o favoare:

– Maria Inês, poate că ai putea să faci inventarul moștenirii noastre. Împreună cu João Miguel; la urma urmei, el e avocat.

– Sigur că da, sigur că facem asta, a răspuns Maria Inês.

La urma urmei, João Miguel era avocat. Și tocmai îi ceruse mâna, dându-i un inel extraordinar cumpărat din Veneția.

*

Nu Maria Inês a fost cea care i-a spus lui Tomás despre moartea lui Afonso Olímpio, ci mătușa Berenice, plângând cu suspine care făceau să i se scuture obrajii și bărbia dublă. El a luat un autobuz până în Friburgo, apoi a luat un altul care l-a dus în Jabuticabais după ce oprise într-o duzină de stații în orășele mici care nici nu erau trecute pe hartă. În Jabuticabais a luat un taxi particular care l-a dus la fermă.

A întâlnit-o pe Clarice pentru prima dată la slujba de înmormântare. Stătea singură pe ultima treaptă a scărilor care urcau din strada principală din Jabuticabais (singura pavată cu piatră de pavaj) până la ușa bisericii. Înăuntru, în capelă, o mică mulțime înconjura sicriul în care era trupul lui Afonso

Olímpio.

Sicriul era închis. Nu se vedeau mâinile strivite. Nici fața lipsită de expresie, nici craniul crăpat sau membrele fracturate. Oamenii erau obligați să creadă că era un cadavru înăuntrul sicriului și că acel cadavru *era* Afonso Olímpio.

Când Tomás a văzut-o pe Clarice pentru prima dată, ea stătea pe o treaptă în fața bisericii. Purta o rochie neagră de femeie bătrână și pantofi cu cataramă, fără ciorapi, iar părul negru îi era strâns într-un coc. În contrast cu hainele, fața îi era lipsită de orice culoare, de o paloare neregulată compusă din umbre ici și colo, aproape ca niște vânătăi ușoare. Nu avea ochelari negri, așa că Tomás putea să-i vadă ochii, care erau uscați.

Maria Inês se apropia de sora ei când l-a observat pe Tomás care urca scările.

– Mătușa Berenice mi-a spus, i-a explicat el.

Pentru un moment, cei trei s-au uitat unul la altul. Aveau să se întâlnească din nou toți trei după douăzeci de ani (când Eduarda dormea în dormitor, iar João Miguel era în scaunul lui din avion, la mii de kilometri deasupra pământului).

O barză a zburat deasupra lor, un zbor jos de aripi mari, bătând încet. Apoi a început să cadă o burniță fină care părea formată mai mult din praf decât din picături de ploaie.

– Aceasta este Clarice, sora mea, a spus Maria Inês. Vocea ei era joasă, răgușită, o voce de contralto. Clarice, el e Tomás, despre care ți-am povestit.

Au intrat în capelă.

Înăuntru mirosea a trandafiri și mirosul era dens, prezent, făcând aerul să fie greu de respirat. O rudă a citit o rugăciune și imediat un bărbat a început un discurs emoțional, lăudând însușirile lui Afonso Olímpio. Un soț bun, un tată devotat, spunea bărbatul. L-au înmormântat pe Afonso Olímpio lângă Otacília și mai târziu a împodobit piatra de mormânt cu o fotografie ovală în care erau amândoi.

– Când o să mor, să mă îngropi departe de aici, i-a spus Maria Inês lui Tomás.

Dar el nu a avut nici măcar un moment iluzia că ea plănuia o viață comună pentru ei amândoi. Femeia pe care el o iubea dureros, cu disperare.

S-a întors în Rio în aceeași după-amiază. Se oferiseră să-l găzduiască, dar el n-a vrut să rămână. Se simțea respins, plin de amărăciune, dezamăgit. Și, într-un fel, înspăimântat.

*

Când s-a întors în apartamentul mătușii Berenice din cartierul Flamengo, atât de aproape de mare, Maria Inês purta inelul de logodnă, și s-a dus la Tomás ca să-i spună.

El s-a simțit umilit. Și a spus:

– Știam că așa o să se întâmple.

Apoi a adăugat, cu o urmă de auto-compasiune:

– Totuși, uneori chiar am crezut că țineai la mine.

Ea nu a răspuns ceva clar. A mormăit repede câteva cuvinte stupide. A plâns puțin și a explicat că îl cunoștea pe João Miguel de când erau copii – dar l-a asigurat pe Tomás că el fusese primul bărbat din viața ei. El a comentat cu amărăciune că, din câte se părea, acest lucru nu era atât de important. Ea s-a dus la baie să-și sufle nasul și el a urmat-o și s-a sprijinit de pervazul ușii, cu brațele încrucișate, uitându-se la ea.

– Asta are ceva de-a face cu moartea părinților tăi?

– Nu, a mințit ea.

– Deci chiar îți place vărul acesta al tău.

– Da.

– Îl iubești.

– Da. Uite, Tomás, noi doi ne cunoaștem destul de bine pentru ca eu să-mi pot da seama că relația noastră n-ar fi mers, a spus ea.

El a crezut că era doar o afirmație lipsită de sens.

Când ea a repetat ce spusese, el și-a lăsat gândurile să zboare și și-a imaginat cum va fi, de pildă, noaptea următoare. În mod sigur, fără Maria Inês. După cinci ani în care fuseseră împreună. O primă noapte în care n-avea să găsească nici o alternativă în afară de aceea de a se îmbăta și poate de a le telefona părinților lui sau – sau mai bine (ori și mai rău) unei prietene disponibile. De la un tip pe care-l cunoștea auzise odată o maximă ironică și grosolană: Pentru a vindeca un amor platonic, nimic nu este mai bun decât un futut homeric. Tomás a zâmbit ca pentru sine când s-a gândit la asta și s-a mai relaxat puțin. Și a acceptat situația.

Și-au cârpit conversația cu câteva false preocupări triviale. Ea i-a spus că îi dorește tot succesul din lume în carieră, el i-a spus că speră să fie fericită – toate platitudinile de care și-a putut aminti. Apoi ea a adăugat, cu o expresie care spunea hai-să-fim-prieteni-pentru-totdeauna:

– Să mă inviți la expoziția ta, da?

Iar el a fost de acord, imitând-o în timp ce făcea puțin haz de ea:

– Iar tu să mă inviți la ceremonia de absolvire, da?

Ceremonia de absolvire la care ea avea să poarte un inel cu smarald adevărat. Așa cum purta acum extraordinarul inel cumpărat din Veneția de vărul de-al doilea și viitorul ei soț (la bine și la rău), João Miguel.

Maria Inês a cerut un pahar cu apă și s-a dus cu Tomás în bucătărie. A băut puțin, mai puțin de jumătate. Și a stat acolo un timp, cu paharul în mâna dreaptă, la înălțimea obrazului, uitându-se la căpșunile mici și roșii cu care era imprimat paharul. Asta îi făcea privirea puțin încrucișată, un lucru pe care Tomás l-a observat cu o dragoste insuportabilă.

Când s-au întors în camera de zi, ea a profitat de faptul că ușa de la intrare era aproape, s-a oprit și a spus:

– Ar trebui să plec.

Tomás a rămas nemișcat. Ea a deschis ușa, a coborât cele trei trepte spre lift și a apăsat pe buton. A urmărit cum se aprindeau numerele care indicau etajele, 1, 2, 3, 4, 5, 6, pe panoul recent lustruit, de un galben strălucitor, mirosind a soluție pentru curățat. Și l-a imaginat pe portar cu o cârpă galbenă lustruind panoul, urcat pe o scară. Apoi s-a uitat la Tomás, care era tot nemișcat, a deschis ușa liftului și a plecat, spunând „la revedere” cu un zâmbet de-a dreptul artificial. Un zâmbet ca de pe reclamele la guma de mestecat *tutti-frutti*.

Tomás a rămas locului mai mult de un minut, mai mult de două minute, uitându-se la holul pustiu și văzând numerele care indicau etajele cum se aprindeau și o duceau pe Maria Inês departe, în lume, în largul mării. 6, 5, 4, 3, 2, 1. Numărătoarea inversă.

Maria Inês a plecat, dar nu definitiv. S-a întors după câteva luni și a continuat să se întoarcă în următorii doi ani. O Maria Inês clandestină care mai târziu avea să se învinovățească singură și să creadă că frumosul Paolo din Veneția era doar o reacție la faptele ei. O fată care încă mai arăta ca fata din tabloul lui Whistler, după tot ce se întâmplase.

*

Nunta a fost în decembrie, după o logodnă care durase doar cât să fie comandate invitațiile frumoase cu litere în relief. Cu un scris înclinat, era trecut *in memoriam* sub numele părinților ei și al mamei lui. Bătrânul Azzopardi era singurul părinte prezent, de fapt singurul care avea dreptul să-i invite pe musafiri. Știind asta și știind cine era, musafirii au răspuns venind în număr mare și cu cadouri scumpe.

Maria Inês și João Miguel la biserica Outeiro. Ea nu arăta deloc ca o mireasă de carnaval, așa cum fusese Clarice. Devenise o doamnă peste noapte, iar rochia ei era elegantă și discretă, așa cum au fost întreaga ceremonie și petrecerea care a urmat.

Pentru a-i ajuta la începutul vieții lor de tineri căsătoriți, bătrânul Azzopardi le-a dat în dar un apartament. Nu pe acela din partea de sus a cartierului Leblon, ci în Laranjeiras, pe strada General Glicério, în fața unui

mic parc. Trei dormitoare, unul pentru ei doi, altul pentru viitorii fii, celălalt pentru viitoarele fiice. Le-a mai oferit și bilete de avion pentru New York, unde aveau rezervată pentru o săptămână o cameră la un hotel din Upper East Side. Și o sumă oarecare, în dolari, ca să o cheltuiască la spectacole, la teatru, la restaurante, în magazinele de pe Fifth Avenue. Aici s-a oprit dărnicia lui, fiindcă a le face totul prea ușor ar fi putut să-i strice pe tineri, să le slăbească acea parte din ei de care aveau nevoie pentru timpuri grele și pentru luptă. I-a spus lui João Miguel că era așteptat la birou la două săptămâni după nuntă, nici o zi mai târziu.

*

Fata din tabloul lui Whistler s-a întors la Tomás într-o după-amiază atât de umedă, încât mâinile și picioarele îi erau reci și lipicioase. Acum avea o verighetă pe degetul mâinii stângi. Și avea și un ceas nou la mână.

Acum renunțase la cea care fusese mai înainte pentru totdeauna. Acum locuia într-un apartament de pe strada General Glicério și conducea o mașină. În după-amiaza în care a venit, primul impuls al lui Tomás a fost să o dea afară și să încuie ușa.

Dar ea a vorbit. Timp de o oră, neîntrerupt, a vorbit, spunând povestea aceea care începuse cu mult înainte ca ei să-i cadă din mână semințele de chiparos. Ziua în care ea încetase să mai fie un copil, din pricina a ceea ce văzuse.

Tatăl ei, sora ei.

Maria Inês a continuat povestea, și, după ce a ascultat-o până la capăt, Tomás nu a mai fost niciodată același. Dar a primit-o pe Maria Inês și a luat-o în brațe, cu dragostea lui tristă, neîmplinită. Încă o dată.

10 În Brazilia, iarna durează din luna iunie până în august, cu temperaturi între 13 și 18 grade Celsius.

Firul Ariadnei

O parte din Clarice voia să minimalizeze puțin imaginea Mariei Inês, lucru pe care îl făcea în proporție directă cu sofisticarea posesiunilor materiale ale surorii ei, dar mașina care venea încet în dimineața aceea nu era una sofisticată. Era o mașină de clasă medie, de un gri metalizat care reflecta lumina soarelui. Dar Clarice s-a gândit, implacabilă în ciuda ei înseși, că soțul Mariei Inês probabil că avea alta, poate una dintre acele uriașe mașini de teren pe care le cumpărau întotdeauna, atunci când se îmbogățeau, jucătorii de fotbal, starurile de telenovele și cântăreții pop.

Stătea acolo, gândindu-se la mașini. Clarice s-a simțit rușinată și s-a dus să le întâmpine pe sora și pe nepoata ei cu îmbrățișări care încercau să fie ca niște pagini albe, îmbrățișări blânde, proaspete.

Au schimbat replici formale tocmai pentru că acestea tind să prolifereze atunci când sinceritatea riscă să devină de un sentimentalism excesiv.

– Cum a fost pe drum?

– Bine, ia uite ce diferit arată curtea, copacii au crescut atât de mult.

– Arăți bine.

– Mulțumesc, și tu la fel.

– Ce mult timp a trecut.

– Așa e. Doamne, uite cât a crescut Eduarda.

– Nu vreți să intrați? Să aduceți și bagajele? O să o chem pe Fátima, de-abia așteaptă să vă vadă.

Maria Inês s-a oprit pentru un moment pe verandă, să-și regăsească suflul înainte de a intra în casă. Pe podeaua roșie de ciment era o crăpătură subțire care mergea ca un râu cu meandre de la zidul exterior până la iarba din curte. În spațiul crăpăturii, plante mici crescuseră câțiva centimetri, o pădure în miniatură pentru păianjeni și furnici.

Nu s-a întors să-i vadă fața lui Clarice atunci când a spus:

– Ne-am întâlnit cu Tomás pe drum.

A făcut un efort pentru ca fraza asta să pară nepăsătoare și a rămas

acolo uitându-se împrejur, cu mâinile în șolduri, apoi a adăugat:

– E incredibil cum bărbații de aceeași vârstă cu noi îmbătrânesc mai greu.

Eduarda se ghemuise pe vine ca să mângâie un pudel mic, cu blana de culoarea mierii. Era greu de spus dacă era culoarea adevărată a blănii animalului sau rezultatul murdăriei, încrustate de ani de zile.

Fátima a apărut în ușă, ștergându-se pe mâini pe tricoul cu care era îmbrăcată (Boston, Massachusetts), și a început să țopăie în cercuri în jurul Mariei Inês și al Eduardei, ca și cum ar fi fost ea însăși un cățel. A îmbrățișat-o pe Eduarda și a spus:

– Doamne, când te-am văzut ultima dată erai o fetiță. Câți ani aveai, dragă? Vreo opt? Nouă? Haideți înăuntru toate, vă rog! Dați-mi bagajele.

Copsese o prăjitură și făcuse cafea proaspătă și o carafă de suc de *pitanga*; a pus toate astea pe masă.

Era incredibil, totul era încă acolo. Fotoliul de culoarea mușchiului, șemineul cu o stivă de bușteni în față, vătraiul de fier care stătea pe suportul lui de fier. Același covor și, pe perete, aceeași fotografie a Otacíliei în rochie de mireasă. Prezența lui Clarice acolo în toți acei ani abia dacă lăsase vreo urmă. Era doar un indiciu: cartea lui Tomás Mann de pe măsuța de cafea, *Moarte la Veneția*.

Maria Inês a spus tare „*Moarte la Veneția*” în timp ce se gândea la cartea pe care nu o citise niciodată și își amintea de Piața San Marco plină de porumbei și de micul *negozio* care vindea cărți poștale ilustrate.

– Încerc s-o citesc, a spus Clarice. Dar nu mă pot concentra prea mult zilele astea. Ai citit-o?

Maria Inês a spus că nu și a continuat să se uite în jur. Totul era la fel, totul era diferit. Casa era ca senzația pe care ea, Maria Inês, o avea după un atac de migrenă: o ușurare vidă, o absență amplificată a durerii. O presimțire rea care pleacă și ia cu ea toate senzațiile bune, lăsând un gol în urmă.

Ea și fiica ei s-au dus în dormitoarele lor. Maria Inês avea să stea în încăperea care fusese pe vremuri camera de oaspeți, iar Eduarda, în fosta cameră a mamei ei. Totul era la fel, totul era diferit.

Fluturii încă mai zburau pe deasupra carierei. Dar nu mai era nimeni care să le interzică să meargă acolo. Ferma Ipês fusese vândută cu trei ani în urmă și împărțită în patru proprietăți mai mici. Una era un centru de studiu pentru medicină alternativă. Dacă ar fi vrut să meargă chiar atunci la carieră, Maria Inês n-ar mai fi văzut stafii zvârcolindu-se în casa părăsită, ci oameni învăluiți în fum alb de tămâie, intonând mantre false pe pajiștea cu iarba retezată.

Dar ea nu avea intenția să meargă la carieră. Și-a lăsat geanta pe patul

învelit în cuvertura pe care o făcuse Otacília cu mulți ani înainte, înainte să se îmbolnăvească, și a aruncat o privire furișă pe fereastră, ca și cum s-ar fi temut de ce putea să descopere acolo. Nu a văzut nimic decât curtea cu vegetația crescută, aproape de maturitate, ar fi trebuit făcute câteva reparații și mici renovări, ar fi trebuit tăiate crengile uscate ale copacilor. Erau trei sicomori destul de înalți, cu mici grămezi de frunze uscate împrăștiate pe lângă trunchiuri.

S-a dus la baie, care era singura baie din casa cu cele patru dormitoare. Aici nu se mai afla în apartamente cu băi albe, decorate cu grădini ornamentale în miniatură; era o casă de fermă de mărime medie. Maria Inês s-a uitat în oglindă, a scos rimel și tuș pentru pleoape din geantă și și-a fardat ochii. S-a spălat pe mâini cu un săpun verde, în formă de inimă, care mirosea ca săpunurile din motelurile ieftine (datorită lui Bernardo Águas, era obișnuită cu mirosul săpunurilor din moteluri).

Când s-a întors în camera de zi, sora și fiica ei erau deja așezate la masă, bând suc.

Eduarda, cu spatele la ea, stătea pe scaunul pe care obișnuia să stea Afonso Olímpio. Maria Inês s-a uitat la Clarice și a simțit o împunsătură în inimă, dar pe urmă s-a hotărât că era în regulă. Pentru că, la urma urmei, Clarice supraviețuise.

S-a așezat și ea la masă și și-a turnat cafea într-o cană. Știa că era prea dulce, dar nu conta.

Afară, un bărbat încerca să facă să-i treacă timpul plimbându-se pe drumul de pământ.

Afară erau niște păsări noi care cântau cântece vechi.

*

Clarice se juca absentă cu verigheta înăuntrul căreia scria *Ilton Xavier*. Ferestrele erau închise, pentru că la ora aceea a zilei țânțarii începeau să invadeze casa. Trebuia să fie atentă să nu-i lase înăuntru, ca să poată dormi liniștită mai târziu. Fără țânțari, fără gânduri.

În câteva săptămâni avea să înceapă recolta porumbului. Clarice zâmbea, verigheta se învârtea ca un titirez între suprafața măsuței de toaletă și vârful degetului ei inelar. *Învârtește-te, titirezule, învârtește-te, titirezule.* Soțul ei și părinții lui se duseseră la biserică.

– Nu merg, îmi pare rău, mă doare îngrozitor capul.

Adorabila Clarice. Ușor de înțeles, ușor de iertat.

– Te iubesc fiindcă nu ai nici un fel de secrete, spusese odată Ilton Xavier.

Totul dansa ca într-un cântecel confuz pentru copii în amintirea ei. După-amiaza în care Mariei Inês i-au scăpat din mână toate semințele de chiparos, prețioasele ei semințe de chiparos, cei cinci ani lungi în Rio de Janeiro în casa mătușii Berenice, toți prietenii ei din copilărie și o fată numită Lina, scrisorile adresate lui Ilton Xavier, căsătoria cu Ilton Xavier și noaptea nunții, în care trupul ei și trupul lui erau înfierbântate din motive diferite. Și sticlele de alcool care au urmat, lichioruri atât de rafinate, rachiuri, vinuri, whiskey. Anestezice plăcute ca o briză într-o după-amiază târzie.

*

La scurt timp după ziua ei, în februarie, în prima vară de după moartea tatălui ei, Clarice s-a dus în dormitor și s-a uitat în oglindă. Arăta la fel ca de obicei. Apoi și-a amintit de Lina și de eșarfa ei cu trandafiri decolorată, murdărită de noroi.

Ilton Xavier nu era acasă, și nici părinții lui. Clarice luase micul dejun singură, la masa imensă din lemn de *jacaranda* făcută de sclavi în secolul al XIX-lea. Pentru o vreme, rătăcise prin casa veche a plantației, trecând din când în când pe lângă câte o servitoare care mătura podelele din lemn.

În dormitorul lor încă nu se făcuse curățenie, iar ferestrele înalte erau închise. Clarice nu a aprins luminile, nu a deschis ferestrele. Își vedea fața umbrită reflectată în oglinda de deasupra măsuței de toaletă. Și-a scos verigheta de pe inelar și și-a pus-o pe rând pe degetul mijlociu, apoi pe cel arătător, unde îi era mai strâmtă. Pe degetul mare, unde nu intra decât până la jumătate. Apoi a lăsat-o pe măsuța de toaletă, între o sticluță de apă de colonie și un recipient cu pudră de față.

Venise vremea. Clarice a deschis dulapul și a ales câteva haine, doar câteva. Auzea vocea Otacíliei spunând două valize, dar ea avea doar una, și a mai luat și niște bani, fără să-i numere. Pantofii ei făceau un sunet ritmic pe podelele nesfârșite de lemn.

S-a dus la un scrin pe care era o sticlă de culoare închisă. Ilton Xavier băuse unul sau două pahare în seara de dinainte, în timp ce citea o carte. Sticla fragilă din cristal, atât de ușor de spart, încă mai avea un cerc mic, de culoarea cafelei cu lapte, pe fund. A luat sticla și a citit *Irish Cream.* Și-a turnat puțin într-un pahar și a băut.

Înainte să iasă din dormitor, și-a luat verigheta și a băgat-o în buzunarul bluzei. S-a dus în baie, a ridicat capacul toaletei, a îngenuncheat pe podea și a vomitat. Avea ochii plini de lacrimi pe care nu le voia, lacrimi care nu erau pentru Ilton Xavier, nici pentru mariajul lor care se termina. Nici pentru copilul pe care nu-l avuseseră, nici pentru Lina.

Apoi a plecat. Servitoarea a văzut-o cum trecea pe lângă ea, ducând o

valiză mică. S-a uitat la ea și apoi a alergat în bucătărie să le spună celorlalți. Între timp, Clarice l-a oprit pe un om de la fermă în curte și i-a cerut:

– Duílio, te rog să pregătești șareta ca să mă duci la Jabuticabais.

Duílio s-a supus și Clarice nu a rostit nici măcar un cuvânt pe tot drumul până la oraș, iar când au ajuns, i-a dat un bacșiș și i-a strâns mâna.

– Du-te acasă, Duílio, știu că am multe de făcut.

– Și cum o să ajungeți înapoi, doamnă?

– O să iau un taxi mai târziu, a mințit Clarice.

Nu s-a mai întors niciodată.

Orașul mirosea a raze de soare. Era deja zece. A mers până la stația de autobuz cărând valiza, simțind cum sudoarea îi umezea tâmplele și ceafa. A cumpărat un bilet pentru autobuzul care pleca la Friburgo la unsprezece și jumătate, apoi s-a dus în piața mărginită de copaci și a stat pe una dintre băncile verzi care înconjurau platforma. Pentru a aștepta.

Pentru a aștepta și a se uita la propriile ei mâini cu dezgust, apoi cu milă, apoi cu dragoste. Nu putea să se disocieze pentru a fi capabilă să înțeleagă povestea într-un mod diferit. Era în același timp martor, victimă și călău.

Ea era Clarice, care n-ar fi trebuit să se nască niciodată, care distrusese o familie și acum distrugea o alta. Dar, desigur, acesta era unul dintre multele feluri de a vedea lucrurile.

Autobuzul se zgâlțâia sălbatic pe șosea și lui Clarice i-a venit să vomite din nou, dar, pentru că nu exista toaletă, a trebuit să folosească o pungă de plastic. Pasagerul care stătea în fața ei s-a întors și i-a aruncat o privire de dezaprobare. Ea s-a șters la gură cu batista pe care o avea în geantă, o batistă albă și fină de in, brodată cu inițialele ei, un cadou de la Ilton Xavier.

Nu știa cât e ceasul când a ajuns în Friburgo. Nici nu se gândea la masa de prânz, dar îi era sete. A intrat într-o patiserie și a cerut o sticlă de apă minerală. A băut-o, dar se simțea în continuare goală pe dinăuntru și amețită. Și atât de detașată de ceea ce era în jur, ca și cum ar fi fost o fantomă. Pentru un moment, a avut impresia că, dacă ar atinge geamul vitrinei, mâna i-ar trece prin sticlă.

În acel moment, un proprietar de pământuri din regiunea Jabuticabais a intrat în patiserie, a văzut-o pe Clarice și a venit s-o salute.

– Bună ziua, dona Clarice. Ești singură?

Făcând un efort, ea a dat din cap, s-a forțat să zâmbească și i-a dat o explicație plauzibilă, spunând că venise să facă niște cumpărături.

El a râs și a zis:

– Ei, ai făcut bine că ai venit singură, soția mea spune că noi, bărbații, doar vă încurcăm atunci când e vorba de făcut cumpărături.

Apoi i-a sărutat mâna și i-a urat noroc la cumpărături.

– Cele bune soțului și socrilor dumitale.

A stat acolo, uitându-se după bărbatul care pleca. În următoarea secundă, ca și cum un regizor meticulos ar fi filmat acea scenă, a auzit o voce în spatele ei.

– Te cunosc, a spus vocea, iar Clarice s-a întors să vadă cine vorbea.

Era o femeie care ar fi putut fi frumoasă, dar care acum își ascundea frumusețea ca pe un secret în spatele cearcănelor ei adânci, al slăbiciunii teribile, al hainelor care nu i se potriveau.

Femeia a tras încet un fum din țigara pe care o avea în mână, a dat fumul afară și a luat o înghițitură dintr-o sticlă de suc.

– Ești fiica Otacíliei și a lui Afonso Olímpio. De la ferma San Antônio.

Clarice și-a ațintit ochii asupra sticlei de suc și s-a gândit la sloganul scris pe etichetă: *Suc de struguri, fie că ți-e sete sau nu.* A vrut să spună ceva, dar a reușit doar să ofteze. Începuse să o doară capul.

– Mi se pare că nu te simți bine, a zis femeia. Și nu-ți amintești de mine, desigur.

Suc de struguri, fie că ți-e sete sau nu.

Femeia a venit mai aproape.

– Sunt Lindaflor, sigur îți mai amintești de ferma Ipês. Doamne, ești verde la față, fato! Bea puțin suc.

Clarice a spus:

– Nu, mulțumesc, am venit cu autobuzul și mi-e cam greață. Îmi pare rău că nu te-am recunoscut. Cred că eram foarte mică atunci când ne vedeam.

– Și eu eram o copilă, dar tu nu te-ai schimbat deloc. Ai tot fața aia de fetiță. O, îmi pare rău, n-am vrut să te jignesc, mi se pare că e grozav să arăți așa. Trebuie să fim aproape de aceeași vârstă, și uită-te la mine. M-am trecut de tot. Aveai o soră mai mică.

– Locuiește în Rio. S-a măritat acum două luni.

– Și tu te-ai măritat.

– Da. Dar m-am despărțit de soțul meu astăzi.

– Fir-ar să fie, acum înțeleg de ce ai fața asta. Unde o să stai aici in Friburgo?

– Nu știu. Trebuie să găsesc un hotel ieftin. Poate o pensiune.

Suc de struguri, fie că ți-e sete sau nu.

De ce nu te duci în Rio, să stai cu sora ta?

– Nu-mi place de soțul ei. Și nici el nu mă place. Și, oricum, trebuie să stau departe și de ea pentru o vreme.

– Și părinții tăi?

– Au murit. Tata, anul trecut. Mama, acum doi ani.

– Înțeleg. O schimbare de peisaj, nu-i așa? Ascultă, știu o pensiune pe strada mea. Vrei să te duc acolo?

Lindaflor n-a mai așteptat răspunsul, a scos câteva bancnote mototolite din geantă ca să plătească sucul de struguri și i-a zâmbit lui Clarice, un zâmbet blând, obosit.

În acel moment, Clarice a luat-o pe o traiectorie care mergea în jos spre mântuirea precisă, ascuțită a cutterului Olfa găsit pe o masă de lemn veche pe care cineva scrisese cu un pix albastru*: Ronaldo o iubește pe Viviane.* Pe masă mai erau o bucată de pâine veche și rîncedă pe o farfurie de plastic, o scrumieră în formă de frunză plină de chiștoace de țigări și o revistă pornografică pe coperta căreia era o blondă cu sâni mari și buze întredeschise, cu cizme de piele, stând pe o motocicletă Harley-Davidson.

*

Clarice i-a scris lui Ilton Xavier la o săptămână după ce l-a părăsit. Nu i-a scris pe hârtia de corespondență personalizată, pentru că nu o luase cu ea. Cuvintele ei au apărut de sub vârful unui pix ieftin și s-au așternut pe foile smulse dintr-un caiet ieftin, care apoi au fost împăturite de trei ori și puse într-un plic cu margini verzi și galbene. O scrisoare pentru Ilton Xavier și una aproape identică pentru Maria Inês.

Le-a scris că voia să fie singură și de aceea nu avea să le scrie adresa ei, dar că era totul în regulă. Avea nevoie de timp și de singurătate ca să-și regleze niște chestiuni personale.

Maria Inês știa care erau aceste chestiuni personale, dar Ilton Xavier nu știa. A tras concluzia că era vorba despre alt bărbat și s-a înfuriat, a umplut două cutii cu lucrurile lăsate în urmă de Clarice și i le-a trimis Mariei Inês în Rio de Janeiro. Mai târziu a iertat-o, pentru că așa era firea lui, s-a recăsătorit, a avut mai mulți copii, a fost fericit și chiar și-a cumpărat camioneta roșie pe care o visa.

Clarice s-a împrietenit cu Lindaflor, care le-a prezentat-o numeroșilor prieteni pe care îi avea în Friburgo și în împrejurimi. Au stat pentru o vreme în case unuia dintre acești prieteni în satul Lumiar, unde fumau marijuana toată ziua și din când în când făceau rost de ciuperci halucinogene pentru ceai. Prietenii i-au spus lui Clarice că acestea erau căi simple de a intra în alte-niveluri-ale-conștiinței (ca în cartea lui Carlos Castañeda *Călătorie la Ixtlan*, știi?). Mai târziu a descoperit cocaina, care o făcea să simtă totul intens și făcea lumea să strălucească. Iar alcoolul era ca un anesteziant.

Toate aceste lucruri, totuși, costau bani. Și-a luat slujbe care nu durau mult; mai întâi ca secretară la o școală cu predare în limba engleză, apoi ca

vânzătoare într-un magazin de pantofi, pe urmă ca ajutor de bucătar într-un restaurant german unde a învățat să prepare *Wurtz mit Kartoffelsalat und Rotkohl*.

La un moment dat, nu i-au mai ajuns banii pentru pensiune. A stat cinci luni cu Lindaflor în Friburgo, apoi s-a mutat în orașul Cordeiro, unde avea o prietenă care avea nevoie de cineva care să stea cu fiica ei. A locuit acolo aproape un an. Apoi a ajuns în Niterói, apoi s-a întors în Friburgo și a încercat să-și vândă sculpturile în Teresópolis.

Până la urmă s-a pierdut cu totul. A întâlnit un bărbat care a dus-o într-o cameră întunecată dintr-o pensiune, într-un cartier sărac din Rio. Nu avea nici o importanță pentru ea unde se afla. Bărbatul cumpăra whiskey pentru Clarice și avea întotdeauna cocaină. Uneori el dispărea trei-patru zile, dar se întorcea întotdeauna. O dată i-a adus în dar o pisică, dar animalul a fugit de acasă, poate pentru că nu primea destulă mâncare. Apoi, într-o zi, Clarice a găsit cutterul.

Avea treizeci și opt de ani. Și nu mai erau ferestre-închise-din-cauza-țânțarilor. Nu era sigură unde era, dar bărbatul din pragul ușii era un fel de protector care îi penetra trupul (abia dacă simțea asta) și aducea cele absolut necesare: băutură și cocaină. Verigheta *(învârtește-te, titirezule, învârtește-te)* fusese de mult vândută pe bani destul de buni, era din aur de cea mai bună calitate.

Ilton Xavier și părinții lui erau probabil la biserică. Nu știa, nu conta, oricum.

Timpul trecea, era adevărat, dar acum Clarice avea impresia că își pierduse reperele: un labirint fără firul Ariadnei. Un tunel mare și întunecat. Era adevărat că nu *gândea* prea mult acum, în sensul că creierul ei devenise amorțit, ceea ce era bine, dar era la fel de adevărat că vechea durere era tot acolo, ascuțită și fără fund.

În anii de dinainte de 1500, vasele portugheze explorau Oceanul Atlantic. Clarice își amintea ceva de la lecțiile de istorie, deși nu-și amintea deloc fața profesoarei. Își imagina pânzele uriașe ridicate, și se simțea ea însăși o corabile, sau o caravelă – era acum în mijlocul oceanului, erau furtuni teribile și zile pustii fără nici o adiere de vânt, foame, sete, boală, nu era nimic de făcut în afară de înălțat rugăciuni, dar lui Clarice nu-i venea să se roage, pentru că era foarte, foarte obosită. Oriunde se uita, vedea doar valurile, oceanul imens.

Un fum tras din țigară. Bărbatul a dezbrăcat-o și ea abia dacă a simțit ceva. Camera întunecată și mâinile lui pe șoldurile ei descărnate, cu oase ascuțite care îi împungeau țesătura blugilor. După o jumătate de oră bărbatul a plecat, spunând că se ducea să cumpere ceva de mâncare. Clarice avea pe

buze un zâmbet ca de plastic, care nu-i aparţinea, ca şi cum ar fi furat de la cineva un zâmbet pe care-l afişa acum, ca pe o pereche de cercei sau o geantă. Zâmbetul acela idiot a rămas acolo, stăruind pe faţa ei, chiar dacă nu mai era necesar.

Bărbatul a plecat. Ea avea treizeci şi opt de ani.

*

Cineva dintr-un apartament alăturat are un canar şi cântecul micii creaturi se aude atât de tare, de parcă ar fi gata-gata să explodeze. Disperat, canarul cântă ca să atragă o femelă care nu va veni niciodată, deoarece femelele acestei specii nu se împerechează niciodată cu un mascul închis în colivie. Chiar dacă una dintre aceste femele ar zbura pe acolo, lucru foarte improbabil. O femeie cântă cu o voce puternică în timp ce spală vasele în bucătărie. Clarice aude farfuriile cum se ciocnesc una de alta. Apoi un copil plânge şi femeia cu voce puternică spune un cuvânt de ocară. Iar canarul continuă să cânte.

Cuţitul este pe masa de lemn veche pe care cineva a scris cu un pix albastru: *Ronaldo o iubeşte pe Viviane*. Pe masă mai este o bucată de pâine veche şi râncedă pe o farfurie de plastic. O scrumieră în formă de frunză plină de chiştoace de ţigări şi o revistă pornografică pe coperta căreia e o blondă cu sâni mari şi buze întredeschise, cu cizme de piele, stând pe o motocicletă Harley-Davidson. Pe tavan, un ventilator se învârteşte încet, nu poate nici măcar să mişte aerul care miroase a mucegai şi a tutun.

În baie este o cadă de porţelan (murdară) pentru că întotdeauna există o cadă în asemenea ocazii.

Clarice se roteşte undeva, deasupra ei. Când lama ascuţită îi sfâşie carnea încheieturilor, Clarice zâmbeşte. Sângele care colorează apa din cadă este elementul unei comuniuni foarte personale.

Îşi închide liniştită ochii. Pe masă, chiar pe revista pornografică, aterizează o muscă; rătăceşte pe sânii mari ai blondei, pe roţile motocicletei Harley-Davidson, apoi găseşte câteva firimituri de pâine.

*

Inelul cu smarald era atât de frumos. Era într-o cutiuţă mică din catifea albastră, la fel ca inelul de logodnă pe care îl primise cu câţiva ani mai înainte.

Maria Inês purta la ceremonia de absolvire o frumoasă rochie roşie, care-i puneau în valoare tenul de culoare deschisă şi părul negru şi des. O *Simfonie în roşu.* Când s-a dus să-şi primească diploma, cei doi bărbaţi din viaţa ei s-au uitat la ea şi au încercat, fără rost, să ghicească viitorul.

În brațele doicii ei, Eduarda, care avea doar un an și câteva luni, se juca somnoroasă cu panglica roz a suzetei legate de rochiță. Tomás era suficient de aproape pentru a vedea copilul cu ciorăpei albi și pantofi albi de piele cu fundiță. Buclele părului ei fin și blond erau ținute de o bentiță albă și era îmbrăcată cu o rochie roz de prințesă. Păpușa ei de cârpă și o sacoșă mare în care probabil că erau biberonul și scutecele erau pe scaun. Doica se legăna înainte și înapoi și ochii Eduardei au început să se închidă, au devenit doar două mici deschizături, apoi s-au predat somnului.

Lângă ea era João Miguel, pe care Tomás nu îl întâlnise niciodată până atunci. Vărul de-al doilea și soțul iubitei lui; sau poate că lucrurile ar fi trebuit să fie aranjate într-o ierarhie diferită.

Micuța Eduarda a oftat adânc, ceea ce Tomás nu a putut auzi, dar a dedus din mișcarea pieptului ei, un mic arc urcând și coborând. Între timp, mama ei, dr. Maria Inês, își ținea diploma rulată într-un sul în mâna pe care scânteia splendidul inel cu smarald.

Tomás a observat încă o dată, cu o afecțiune care-l durea, că pântecele ei devenise puțin mai proeminent după naștere, ceea ce-i făcea trupul să fie și mai frumos. Și șoldurile îi erau ceva mai largi sub rochie.

Opt ani: atât durase amăgirea aceea. Doar pentru că odată se hotărâse s-o compare cu fata dintr-un tablou al lui Whistler, s-o deseneze și s-o strige de la fereastra apartamentului lui. O fată care acum era măritată, avea o fiică și o diplomă și un inel cu smarald veritabil.

Tomás a renunțat să prezică viitorul. Viitorul era azi. Ieri, poate. Viitorul întârzia, sau poate că el întârzia în fața viitorului lui. Pentru că timpul stă în loc, dar ființele trec.

S-a uitat la ceas, era șapte și douăsprezece minute. Iar Maria Inês era frumoasă, cu trupul ei de femeie care născuse încă și mai frumos în rochia aceea roșie. Soțul ei în public, într-un costum bleumarin. Fiica ei în public, o prințesă roz adormită în brațele doicii ei.

Atunci și-a dat seama Tomás că povestea lor se sfârșise cu adevărat. La șapte și douăsprezece minute. A avut o viziune a unui bărbat încă tânăr care se dedicase iluziei unei femei. L-a privit pe bărbatul numit Tomás și a privit-o pe femeia cu care continuase să se întâlnească chiar și după căsătoria ei și s-a uitat la copilul adormit în poala doicii. O prințesă roz. O regină roșie. Iar el, broscoiul fermecat.

Se simțea rău. Ceva îi strângea stomacul. S-a ridicat de pe scaunul lui și a trecut de mai multe perechi de genunchi până când a ajuns la intervalul prin care se ieșea din sala de festivități. Intervalul era acoperit cu un covor roșu – un covor roșu pentru o regină roșie. Tomás i-a simțit privirea în spate, străpungându-l ca niște cuțite. S-a gândit că ar trebui să se întoarcă și să se

încline, ca atunci când faci semnul crucii în timp ce părăseşti o biserică.

Nu s-a întors şi nu a văzut-o din nou pe Maria Inês cu trupul ei frumos de femeie care născuse, nici pe micuța Eduarda cu capul sprijinit pe umărul doicii ei. A ieşit afară foarte repede, crezând că n-o să-şi poată controla spasmele din stomac.

Și asta a fost tot. Maria Inês a văzut uşa masivă a sălii deschizându-se şi închizându-se, apoi a auzit zgomotele oraşului care îl înghițeau pe Tomás. O părăsea după ani de zile de la momentul în care ea îl părăsise.

Treisprezece ani și paisprezece veri

A fost odată un fluture care sfâșia aerul răcoros de munte și dansa deasupra unei cariere interzise unde șopârlele cenușii se încălzeau la soare. În zborul lui, fluturele vedea, într-o parte, o fermă părăsită și o casă cu buruieni crescute pe acoperiș. În cealaltă parte, o fermă cu animale ce semănau cu niște jucării și un râu ca o panglică lungă și aurie.

Pe malul râului erau patru copii. Cel mai mare dintre ei se numea Lina și încă nu era în pericol. Încă nu primise eșarfa cu trandafiri decolorați și părul ei sclipea în lumina soarelui. Picături mici de apă erau suspendate în buclele ei desfăcute, ca niște diamante. Frumoasa Lina, înotând în râu într-un costum de baie galben la care cineva renunțase pentru că se demodase și care era puțin cam mare pentru ea.

Împreună cu Lina erau trei prieteni: Clarice, Casimiro și Damião. Se jucau, făcând din frunze corăbioare cu echipe constând din omuleți construiți din bețe de chibrituri. Viața, în acel moment, era de o fericire atroce. O fericire severă, care mai târziu avea să-și ia dobânda.

Acel moment din viața lui Clarice era numit *înainte să se întâmple totul*. Nu și-ar fi putut închipui, și, totuși, totul era atât de delicat și de fragil, ca un dinte care de-abia se ține în rădăcina lui sau ca un fir din pânza unui păianjen.

Apa râului a lovit-o pe Clarice în piept. Sub costumul negru de baie, sânii care îi crescuseră erau ca niște pere mici și coapte. Era vară și împlinea treisprezece ani. Treisprezece veri. S-a gândit la asta și a spus tare:

– De fapt, dacă m-am născut vara, înseamnă că împlinesc treisprezece ani, dar sunt pe lumea asta de *paisprezece* veri.

Ceilalți copii nu au înțeles raționamentul ei matematic, s-au uitat la ea un moment și apoi s-au întors la jocul lor. S-au adunat pe malul râului, au adunat niște lut, iar Clarice a făcut o sculptură. Era deja trecut de cinci și soarele cobora în cerul de un albastru-închis atunci când au plecat.

– Putem să ne jucăm mâine, a zis Clarice.

Și-a îmbrăcat fusta și bluza peste costumul de baie și și-a pus

sandalele. A ajuns acasă plutind ca un fluture care zboară peste o carieră interzisă și vede totul, dar nu-și imaginează nimic. Tatăl ei stătea în camera de zi, în fotoliul de culoarea mușchiului, iar mama ei era în oraș, la cumpărături. O luase cu ea pe servitoare ca s-o ajute. Maria Inês era pe undeva pe afară (poate la cariera interzisă, plină de căpușe și cu un zâmbet triumfător pe față?) împreună cu vărul ei João Miguel, pe care Clarice nu-l plăcea și care nu o plăcea nici el. A intrat în casă prin bucătărie, pentru că avea sandalele ude și nu voia să murdărească podeaua camerei de zi. Clarice, docilă-modestă ascultătoare manierată politicoasă discretă adorabilă.

Și-a ales niște haine curate. O bluză albă cu broderie spartă și dublură de in alb, chiloți galbeni cu dantelă albă. O pereche de pantaloni scurți din fibre de poliester, în care se încălzea cam tare, dar care-i plăceau lui Clarice pentru că aveau flori brodate pe lângă talie. Și sandalele cu curele din piele.

Un fluture zbura deasupra carierei.

El a venit în după-amiaza aceea. Un adult, un om matur, un bărbat.

Un bărbat care a intrat în camera ei și a așezat-o pe genunchii lui, iar ea nu s-a speriat, la început, pentru că era tatăl ei.

Au râs amândoi. Au vorbit puțin. El i-a mângâiat mâinile.

I-a mângâiat brațele. Umerii, sânii.

Clarice a înghețat ca un iepure care simte prădătorul. Vulturul coborând în picaj. A încercat să se desprindă, dar brațul lui era puternic. Iar buzele lui pe ceafa ei i-au accelerat bătăile inimii.

Greața i-a rămas prinsă în capul pieptului până în ziua aceea îndepărtată din viitor în care avea să ia decizia să-și părăsească soțul, luând un autobuz care s-a zgâlțâit tot drumul de la Jabuticabais până în Friburgo. Avea să vomite în punga de plastic, iar pasagerul de pe scaunul din față avea să-i arunce o privire dezaprobatoare.

Mâna bărbatului pe un sân foarte alb. Sfârcul pe care îl răsucea ca și cum ar fi întors mecanismul unui ceas. O mână a bărbatului pe pântecele neted al lui Clarice și răsuflarea lui gâfâită, plină de ură, și partea din față a pantalonilor lui, unde apăruse o umflătură. Fermoarul pe care și l-a desfăcut cu mâna dreaptă, în timp ce cu stânga o pipăia între picioare. Ochii lui s-au închis. Ochii ei au rămas larg deschiși.

Clarice, docilă modestă ascultătoare manierată politicoasă discretă adorabilă.

El avea să facă asta din nou. Și din nou. Și din nou. Și în feluri diferite. Într-o zi s-a așezat peste ea și i-a penetrat trupul de fetiță apăsând-o cu trupul lui de adult în timp ce ea a simțit gustul sângelui în gură, pentru că-și mușca tare buzele. Mâinile lui strângându-i coapsele atât de tare, încât după aceea avea vânătăi pe coapse. Limba lui umezind (murdărind) interiorul

urechilor ei, lingându-i buzele palide și măturându-i gura ca și cum ar fi vrut să nu mai lase acolo nici un secret care ar fi putut fi spus.

Din nou și din nou și din nou. Până când Otacília a decis să o trimită de acasă, într-un taxi și cu două valize. Prea târziu.

Când Afonso Olímpio a ieșit din dormitorul ei, Clarice nu a plâns. S-a dus la baie. Nu a vomitat. A făcut o altă baie. Ceva se spărsese în interiorul ei fără să facă nici un sunet.

Dacă tatăl ei se purtase așa, însemna că ea făcuse *ceva*. Nu era o pedeapsă, în nici un caz. Dar poate că era o reacție? Așa cum și privirea rece a Otacíliei era o reacție? Niciodată nu avea să găsească nici o explicație.

Otacília a știut ce se petrecea în propria ei casă, în propria ei familie, cu mult înainte ca ea să facă ceva. Și nimeni nu a spus nici un cuvânt. Iar Maria Inês a fugit lăsând să-i cadă din mână, în hol, prețioasele semințe de chiparos, în ziua în care i-a văzut pe cei doi în dormitor. Bărbatul și fata. Tatăl ei. Sora ei, Clarice.

Docilă modestă ascultătoare manierată politicoasă discretă. Adorabilă.

Sărbătorile din iunie

Ochii în flăcări ai Mariei Inês s-au înmulţit în momentul în care l-a văzut pe propriul ei tată împreună cu Clarice, răsucind sfârcul sânului surorii şi îngropându-şi faţa în părul ei.

Maria Inês avea în mâini o comoară care i-a căzut pe jos şi s-a sfărâmat. Niciodată n-avea să mai creadă în valoarea unor seminţe de chiparos. Gândurile ei au devenit acelea ale unui strateg de război. Camuflată, înarmată până în dinţi, pregătită pentru orice. Maria Inês a organizat realitatea cât de bine a putut în spaţiul îngust al celor nouă ani pe care-i avea. A deschis sertare. A închis sertare. A aruncat lucruri vechi şi lucruri noi, în egală măsură, pentru că, deşi erau noi, nu i se mai potriveau. Peste noapte: ca prin magie. Ca şi cum s-ar fi trezit şi ar fi văzut că i-au crescut picioarele şi trebuia să se descotorosească de toate perechile ei de pantofi, chiar şi de cele mai frumoase, chiar şi de pantofii de balet noi-nouţi.

A deschis câteva uşi, a închis altele şi s-a uitat cu atenţie la multe altele. A astupat ferestre cu scânduri bătute în cuie, a acoperit găuri cu bandă adezivă. Şi a creat măşti pentru ea, ca şi cum s-ar fi jucat de-a actriţa. Chiar şi jocul ei de copil a devenit serios. Un joc de copil cu fruntea încruntată.

A văzut-o pe Clarice plecând la Rio de Janeiro într-un taxi, în dimineaţa în care au descoperit-o pe Lina pe marginea drumului. Iar în sinea ei a improvizat un fel de rugăciune pentru sora ei.

Afonso Olímpio nu s-a apropiat niciodată de Maria Inês, se prefăcea că o ignoră. Dar îi era teamă de fiica lui mai mică de parcă aceasta ar fi fost diavolul însuşi. Şi poate că pe vremea aceea Maria Inês chiar era diavolul. Deliberat – pentru că cea mai bună apărare, de când e lumea, este atacul.

Clarice a mers la Rio, a studiat acolo pentru o vreme. S-a întors direct în faţa altarului din mica biserică din Jabuticabais. Apoi boala Otacíliei s-a înrăutăţit şi ea a murit. În anul următor, privirea pătrunzătoare a ochilor în flăcări ai Mariei Inês s-a copt. A atins exact faza în care putea fi servită şi gustată, şi era o excelentă recoltă.

*

Slujba de comemorare a unui an de la moartea Otacíliei nu a fost ținută. Era luna iunie, 1976. În Brazilia, lucrurile se întâmplau pe ascuns și chiar în acel moment torționarii erau puși să-i facă pe prizonierii politici să mărturisească (totul) sau să-și piardă mințile. Sau, desigur, o opțiune ușoară, dar indezirabilă: să moară. La ședințele de tortură asista, de regulă, un medic care evalua cât de multă bătaie putea îndura un prizonier, cât de multe șocuri electrice sau cufundări cu capul în apă.

Si ch'io vorrei morire, cânta Bernardo Águas un madrigal de Monteverdi.

Afonso Olímpio devenise un bețiv jalnic. Uneori Clarice venea să-l viziteze pe tatăl și dușmanul ei, dar întotdeauna însoțită de soțul ei.

Maria Inês nu putea înțelege asta. Ea voia să-l uite cu totul. Să nu-l mai vadă niciodată, să nu mai trebuiască niciodată să se uite la acele mâini și să le lege de amintirea arzătoare a acelei zile în care le zărise pe sânul alb al unei fetițe. În același timp, știa că trebuia să se confrunte cu el într-o zi. Cel puțin o dată, pentru ultima oară.

Poate că și Clarice știa asta și doar câștiga timp cu aceste vizite. Ilton Xavier le îndura împreună cu ea și după aceea se simțea obligat să comenteze:

– Sărmanul tău tată, cât de deprimat este după moartea donei Otacília.

Asta obișnuia să spună Ilton Xavier. Și apoi se întindea pe pat ca să-și citească romanul de Simenon.

*

Pentru sărbătorile în cinstea Sfântului Ioan, Clarice a făcut dulciurile tradiționale: *cocadas* albe și negre cu nucă de cocos, praline cu alune, budincă din miez de boabe de porumb cu lapte și scorțișoară.

Maria Inês a venit din Rio de Janeiro pentru că sărbătorile din iunie erau singurele care îi plăceau cu adevărat. Pălăriile de paie cu codițe false și pistruii desenați pe obraz cu creion dermatograf. Guri cu dinți înnegriți pentru a semăna cu niște guri știrbe, alte guri care încercau să-și ascundă lipsa dinților în spatele unor zâmbete cu buzele lipite. Oricine putea să-și permită un costum de carnaval îl îmbrăca: pantaloni cu petice, cămăși în carouri și basmale legate la gât, cizme înalte. Rochii colorate cu volane până la genunchi și șosete albe trei sferturi. Cei care nu-și permiteau costume se amestecau oricum printre ceilalți, cu pantaloni cu petice care acopereau găuri adevărate și încălțări care erau bocanci de lucru sau pantofi de sărbătoare. Femeile purtau rochii înflorate de bumbac pe care le păstrau pentru slujba de duminică de la biserică (împachetate în sertare cu bucăți de săpun între ele) și jachete de lână peste ele, din cauza frigului.

Mai erau și jocurile (dansul mărului, scaunele muzicale, pescuitul

premiilor, mesajele de dragoste scrise (joc care nu mergea prea bine, pentru că majoritatea oamenilor nu știau să scrie sau să citească). Și sentimentul de bucurie pe care îl stârneau fâșiile colorate de pânză întinse pe frânghii lungi, ca o binecuvântare deasupra tuturor. Știuleți de porumb fiert, budincă din porumb crud cu scorțișoară, pătrate de *paçoca* – prăjitura din alune, zahăr și făină de manioc. Focul uriaș. Toți se adunau în jurul lui și uitau de frigul nopții, iar mai târziu copiii aveau să îndrăznească să sară peste el, stârnind comentariile adulților: cine se joacă cu focul o să facă pipi în pat.

În seara aceea, Maria Inês și-a luat de braț sora și a dansat cu ea, spunându-i:

– Din moment ce nu porți costum, Clarice, poți să conduci tu dansul.

Afonso Olímpio nu a venit la petrecere, și toți au înțeles că perioada lui de doliu nu se sfârșise. Le-a părut rău de el, sărmanul văduv Afonso Olímpio, singur acasă.

În general, oamenilor le părea rău de Afonso Olímpio și îi tolerau viciul beției, pentru că avea fața și alura unei victime. Și spuneau că fiica lui care trăia în Rio de Janeiro ar trebui să stea cu el. Oh, dar așa sunt copiii, îi creștem, le dăm toată dragostea noastră și până la urmă noi nu ne alegem cu nimic. Copii nerecunoscători.

Fiica nerecunoscătoare sărea peste foc împreună cu copiii și simțea cum fața îi ardea în frigul nopții. Își ținea ridicat tivul fustei, descoperindu-și șosetele albe până la genunchi. Picioarele ei în pantofi din piele făceau sărituri înalte, profilate pe cerul negru, fără stele, iar cosițele false îi săreau în aer în timp ce-și ținea pălăria cu mâna stângă.

În noaptea aceea, Maria Inês era foarte fericită. Clarice, în hainele ei de fiecare zi, se uita la ea, iar strălucirea portocalie a focului se reflecta pe fața și în ochii ei. Se vedeau două focuri mici dansând în pupilele lui Clarice.

Când oamenii din curtea casei părinților lui Ilton Xavier s-au dus în sfârșit la culcare, iar ultimii tăciuni ai focului au fost stinși, era trecut de trei. Servitorii adunau farfurii și pahare de hârtie risipite ici și colo. Ilton Xavier a venit și, pentru mai multă siguranță, a acoperit tăciunii cu țărână, ca nu cumva să se mai aprindă. Apoi s-a apropiat de Clarice.

– Vii?

– În curând.

S-a uitat la sora ei, iar el a înțeles că voiau să fie puțin singure și, deși era foarte târziu și termometrul arăta doar câteva grade peste zero, n-a protestat.

Maria Inês stătea așezată pe un zid scund de piatră, cu pantofii din piele abia atingând pământul. Clarice s-a dus la ea și din mers a privit în urmă și a văzut silueta ultimei servitoare dispărând în întuneric, cu o eșarfă albă pe

cap, îmbrăcată toată în alb, arătând ca o fantomă. Se auzea strigătul bufnițelor și al altor păsări nocturne. O salcie plângătoare mare își revărsa crengile până la pământ și din apropiere se auzea apa curgând.

Clarice și-a pus brațele în jurul mijlocului Mariei Inês, dar nu s-au uitat una la alta. N-au vorbit, doar au stat acolo nemișcate, foarte aproape, cu buzele vinete și obrajii îmbujorați de frig, în noaptea lipsită de stele. Uitându-se la dealul care ascundea casa copilăriei lor, casa Otacíliei și a lui Afonso Olímpio. Acolo unde lucrurile se întâmplaseră pe ascuns. Acolo unde el, tatăl, stătea lipsit de somn și singur și beat, uitându-se în direcția dealului dincolo de care cele două fiice ale lui îl chemau cu gândurile lor, ca două vrăjitoare.

*

Maria Inês s-a trezit târziu, cu o durere de cap, dar a zâmbit văzând că nu făcuse pipi în pat, cu toate că se jucase cu focul. Stătea în camera de oaspeți, care era alături de cea a surorii sale și a lui Ilton Xavier.

S-a uitat la imaginea ei reflectată în oglinda ovală a măsuței de toaletă. A ales o perie, a luat o sticlă de apă, a umplut pe jumătate un pahar și a scotocit în trusa ei de toaletă după o aspirină. Apoi s-a așezat în fața oglinzii și s-a pieptănat încet. Și-a pus un halat peste pijamaua din flanelă și s-a dus în Camera pentru micul dejun, în care micul dejun era pe masă. Așteptând-o.

Socrul lui Clarice stătea în capul mesei, asumându-și cu totul rolul de Mare Patriarh, cu mustața lui pieptănată și cizmele de călărie lustruite. Își pusese cravașa de piele cu care își mâna calul pe masă, așa cum fac alți oameni cu cheile mașinii.

– Te-ai trezit târziu, a zis el. Eu am fost deja la grajduri, apoi la Jabuticabais să cumpăr petrol, iar acum îmi iau micul dejun a doua oară.

– Noaptea trecută ne-am culcat foarte târziu. Și m-am trezit cu o durere de cap.

– Vrei o aspirină?

– Am luat deja una, mulțumesc.

– Cafeaua e bună contra durerilor de cap. Bea o ceașcă.

Au vorbit despre tot felul de banalități. Maria Inês a observat că buzele lui de-abia se mișcau sub mustața deasă, cenușie. Când a auzit pendula bătând ora zece, s-a ridicat agil, atletic, spunând:

– Va trebui să mă scuzi. Am câteva lucruri de făcut înainte de prânz.

Mai târziu, Maria Inês s-a hotărât să o caute pe Clarice, care, în mod misterios, era absentă în dimineața aceea. A găsit-o pe soacra ei în bucătărie cu servitoarele și a întrebat-o:

– Ați văzut-o cumva pe Clarice în dimineața asta?

– Da, am văzut-o. A spus că se duce să facă o plimbare. A luat-o în

josul drumului. Cred că a plecat în direcția casei tatălui vostru.

– S-a dus cu Ilton Xavier?

– El e la cooperativă. Clarice s-a dus singură.

Maria Inês i-a mulțumit și a ieșit din bucătărie. Era calmă în timp ce străbătea casa plantației de la un capăt la altul, auzindu-și pașii cum răsunau pe podelele de lemn. A ajuns la ușa de la intrare, care era deschisă, a coborât cele cinci trepte care dădeau în curte, a traversat aleea centrală și a luat-o pe poteca ce ducea spre drumul principal. Cerul era înnorat, dar nu stătea să plouă. A luat-o la stânga, în direcția casei tatălui ei. Nu intenționa să meargă acolo, totuși. Avea o vagă idee unde s-o găsească pe Clarice.

A trecut de casa lui Afonso Olímpio furișându-se ca să nu fie văzută. A luat-o spre deal, traversând pășunea unde rumegau vaci care păreau să mediteze la ceva. Avea să se umple de căpușe, dar nu era pentru prima dată. A trecut prin pădure pe o potecă subțire pe care umblase de multe ori. A văzut aceiași copaci și trunchiul plin de spini pe care îl apucase într-o zi din greșeală, cu mâinile ei de copil neștiutor. Acum știa toate capcanele și avea un al șaselea simț care o ferea de surprize. Nenumărate rădăcini se întindeau peste potecă, dar Maria Inês nu se mai împiedica de ele.

Când a ajuns la carieră, asuda. Și-a scos puloverul și l-a înnodat în jurul taliei, mijindu-și ochii, pentru că lumina dimineții cenușii o făcea să o doară ochii.

O siluetă profilată pe cer, figura nemișcată a lui Clarice arăta ca un animal sălbatic. Maria Inês a avut impresia că, dacă ar fi făcut orice mișcare bruscă, Clarice s-ar fi speriat și ar fi fugit.

Clarice a văzut-o venind pe sora ei, dar n-a părut surprinsă.

– Am dormit foarte prost noaptea trecută, a zis ea. M-am trezit devreme. Erai încă în camera ta. Am așteptat o vreme, apoi m-am hotărât să vin aici. Am știut că o mă găsești.

Vocea lui Clarice a răsunat cu ecou printre stânci și a alunecat în jos spre Maria Inês, care a spus:

– Cu ani în urmă, João Miguel și cu mine am plantat aici niște monede. Ca să vedem dacă o să crească din ele un copac al banilor.

A tras cu piciorul o linie subțire în țărână, între două stânci.

– Și a crescut? a întrebat Clarice.

– Nu încă. Probabil că semințele n-au fost bune, a zis Maria Inês, zâmbind.

A venit mai aproape. S-a cocoțat pe stânci cu dezinvoltura cuiva care știe bine terenul, cu ușurința unei fiice iubite în poala mamei ei. Lângă Clarice, un fluture multicolor era gata să zboare, își deschidea și își închidea aripele încet, ca niște mișcări de încălzire. În depărtare, ferma Ipês. Clarice a

comentat:

– Văd că ară păşunea. Probabil că au închiriat o parte a pământului.

Apoi s-au uitat una la alta, iar Clarice a pus întrebarea pe care o amânase atâţia ani, în cuvinte care păreau a fi o conversaţie obişnuită:

– Tu ai văzut, nu-i aşa? În ziua aceea în care seminţele de chiparos pe care le adunai mereu au apărut risipite peste tot pe podeaua din hol.

Maria Inês a încuviinţat dând din cap.

– Cred că mama a ştiut, a spus Clarice.

– Şi nu a făcut nimic în privinţa asta.

– M-a trimis la Rio.

– Prea târziu.

– Poate că nu a fost posibil mai înainte.

Maria Inês a oftat şi s-a uitat în jur. Vântul sufla uşor acolo sus, iar transpiraţia începuse să i se usuce pe faţă.

– Şi acum? a întrebat.

– Acum e cum vezi. Bea tot timpul, dar cu mult timp înainte a hotărât să mă lase în pace. Şi, în afară de asta, acum sunt o femeie adultă.

– Dar ceea ce a făcut…

– Uneori nu ştiu. Nu ştiu dacă mai pot suporta. Dar pe urmă îmi spun că am reuşit să suport asta toţi aceşti ani, nu-i aşa?

Maria Inês putea doar să-şi imagineze, ceea ce nu era foarte mult. Exista un spectru larg de sentimente pe care ea şi sora ei le împărtăşeau, dar mai era ceva care îi aparţinea numai ei, Mariei Inês. Şi dacă toată povestea era despre secrete, adevărul era că nu existau, cu adevărat, secrete. Un observator imparţial ar fi putut să le clasifice doar ca pe nişte simple formalităţi.

Poate că, totuşi, doar o formalitate l-a călăuzit pe Afonso Olímpio în dimineaţa aceea la carieră. Aceasta i-a condus paşii împleticiţi şi răsuflarea gâfâită spre deal, pe pajişte şi prin pădure.

O văzuse pe Maria Inês apropiindu-se şi luând-o pe poteca ce ducea spre pajişte. Şi-a dat seama unde se ducea. Şi pentru prima dată s-a decis s-o urmărească, poate pentru că acum avea nevoie să schimbe cursul istoriei, chiar dacă el însuşi era cel care avusese rolul principal, cu atâţia ani în urmă. Pentru că, noaptea, liniştea casei cu stafii îi invada urechile, porii, gândurile. Cu o mie de gheare ascuţite, cu un milion de dinţi care rodeau. Asta era lumea pe care şi-o clădise pentru sine şi care era acum numai singurătate.

Era bătrân. Arăta cu ani de zile mai bătrân decât atunci când îl văzuse ultima oară Maria Inês, cu un an în urmă. A apărut printre copaci ca o ameninţare voalată, dar nu era nici o ameninţare, el nu mai avea puterea să ameninţe pe nimeni. Era o ramură uscată, un bărbat uscat. Înarmat cu un discurs dezlânat cu care intenţiona să articuleze cuvintele pentru prima oară,

cuvintele pe care nu mai era capabil să le înțeleagă.

Fiicele lui l-au văzut venind și nu s-au mișcat. L-au urmărit cu privirea. S-a oprit la câțiva metri, la poalele carierei. Tăcut, pentru că nu-l mai ascultau cuvintele atunci când încerca să și le extragă din memorie. Viața lui fusese o viață bună. Uneori Afonso Olímpio se simțea vinovat, dar alteori depozita această vină în afara lui: asupra lui Clarice. Asupra Otacíliei, care păstrase tăcerea. Asupra Mariei Inês, care fusese martoră.

Maria Inês și-a simțit firele fine de pe ceafă zbârlindu-se, ca și cum ar fi fost o pisică, și a întrebat cu voce tare, ca el s-o audă de acolo de unde era.

– Ce e? Ce cauți aici?

– Nu vorbi cu el așa, s-a repezit Clarice.

În fața Mariei Inês și a lui Clarice, stând printre stânci ca o apariție, cu părul rar fluturând, Afonso Olímpio a văzut fața lucrurilor pe care ar fi putut să le facă, dar nu le făcuse. Și întunericul lucrurilor pe care n-ar fi trebuit să le facă, dar le făcuse, cu toate astea. Un bărbat căruia îi lipsea cea mai bună parte din el însuși, partea aceea care acum ar fi putut să-l țină în picioare.

– Crezi în iad, tată? l-a întrebat Maria Inês.

*

Mai târziu, Clarice a făcut ceea ce era obișnuită să facă și nu a plâns. Nu i s-a făcut rău. Nu a înnebunit. A stat toată noaptea la priveghiul tatălui ei, iar gândurile ei erau ca niște picturi abstracte. Cei de față au interpretat privirea goală a ochilor ei ca o expresie a durerii, dar nu era asta.

Crimă și pedeapsă, se gândea ea. Dar nu mai însemna nimic. Pentru că viețile oamenilor și sentimentele care le călăuzesc viețile nu sunt matematice.

Ce îi fusese ei menit? Dar Mariei Inês? Dar părinților ei? Care era numele iadului care domnea asupra pământului, în lumina rațiunii omenești? Trupurile unor fetițe violate de propriii lor tați? Trupurile torturate ale prizonierilor politici? Trupurile micuțe, pline de paraziți și tăuni și căpușe ale copiilor care se jucau pe câmp de dimineața până seara?

De aceea, Clarice nu a plâns, nu a înnebunit. A îndurat și a continuat să îndure. Până când, într-o zi, firește, răbdarea ei s-a fisurat. Cu un sunet cu ecou, ca acela pe care pașii ei îl făceau pe podelele vechii case de plantație a părinților lui Ilton Xavier.

*

Vocea hotărâtă a Mariei Inês a răsunat ca o aşchie de piatră în vârful carierei. Afonso Olímpio era mut. Ea a repetat întrebare:

– Crezi în iad? Poți să răspunzi. Aici sus suntem doar noi două care

putem să-ți auzim confesiunea. De asta ai venit aici? Să-ți mărturiseşti păcatul?

Începuse. Aceasta era mesa ei neagră, pe care nu o plănuise, dar pe care o aşteptase atât de mult. Slăbise legăturile care fuseseră întinse înăuntrul ei din acel moment în care copilăria îi fusese răpită cu violență de o imagine care, în alte împrejurări, ar fi putut fi frumoasă. De nenumărate ori visase că nu Clarice fusese în brațele lui în acea după-amiază, ci Otacília. Otacília, fericită. Sau un alt bărbat cu sora ei. Un alt bărbat: nu propriul ei tată.

– De ce nu pleci să te îmbeți şi să ne laşi în pace?

Afonso Olímpio a vrut să spună tot ceea ce nu simțise niciodată nevoia să spună, dar eforturile lui au fost în zadar. A făcut un pas, doi. Lângă Clarice, fluturele multicolor şi-a desfăcut aripile şi s-a avântat deasupra prăpastiei. Putea să zboare. Şi să vadă câmpurile arate de curând de la ferma Ipês, râul de dedesubt ca un fir subțire auriu.

Fața tatălui lor era lipsită de expresie. El era lipsit de semnificația acestui cuvânt: tată.

Mai demult, când el avea puterea, îndreptase povestea într-o direcție care făcuse din fiicele lui două dușmane.

Întâlnirea nu era, totuşi, un caz clasic de vină-regret-ispăşire. Nimic nu avea nume şi nimic nu putea fi definit. Pentru că, de fapt, nimic nu se schimbase şi nimic nu avea să se schimbe, iar lucrurile aveau doar culori uşor diferite, ca frunzele în copaci o dată cu trecerea anotimpurilor.

Afonso Olímpio a început să urce spre carieră. Băuse şi în dimineața aceea şi mai înainte, de-a lungul nopții. Era slab şi avea sub ochi cearcăne adânci, purpurii.

Clarice a făcut câțiva paşi înainte. Docilă modestă supusă manierată. Aproape ca dintr-un impuls, un reflex condiționat. Maria Inês a ştiut că avea să încerce să-l ajute. Să se supună încă o dată.

– Lasă-l în pace, a zis Maria Inês.

– Dar, Maria Inês, e…

– Lasă-l.

Ceva se petrecea cu Afonso Olímpio. Trupul lui era acoperit de o sudoare rece, lipicioasă. Maria Inês a luat-o de mână pe sora ei. El a continuat să se cațere, agățându-se de stâncile mai mari, cu respirația tăiată. Ce dracului vrea, s-a gândit Maria Inês, şi n-a putut să găsească nici un răspuns. Ce dracului voia.

Apoi el a ajuns în vârf şi s-a uitat la fiicele lui şi a întins mâna. Nu. Maria Inês a luat-o pe Clarice de talie şi a dat-o cu blândețe la o parte. Apoi Maria Inês s-a dus la el şi i-a spus:

– Ar fi trebuit să o iau de acasă de la început, dar eram foarte mică.

Acum am crescut, tată.

A fost surprinsă ea însăşi să audă acest cuvânt, tată. Apoi, foarte încet, l-a împins. Un sunet înfundat, aproape inaudibil, a răsunat în mintea lui Clarice, şi ea şi-a întors faţa spre cer şi a văzut imaginea unui fluture multicolor profilată acolo. Viziunea aceasta a rămas lipită pe ochii ei uscaţi, aşa cum sperma tatălui ei rămânea pe vremuri lipită pe coapsele ei atât de tare, încât trebuia să-şi frece pielea din răsputeri la baie ca s-o îndepărteze.

După aceea, Maria Inês a condus-o încet printre stânci. Liniştea bâzâia în urechile lui Clarice, dar ea nu s-a uitat în urmă. Nici măcar nu a simţit durerea tatălui ei atunci când el a căzut de sus, înspăimântând cu trupul lui păsările, insectele, fantomele. De partea cealaltă, unde nu era nimic. În casa fermei Ipês, rătăceau fantomele, melci rotunzi urcau încet pe pereţii adormiţi şi buruienile creşteau pe acoperiş. A urmat-o pe Maria Inês împotriva voinţei ei, ca şi cum ar fi fost doar umbra propriului ei trup.

Totul se petrecuse atât de repede, mâna Mariei Inês pe pieptul lui, împingându-l. Şi poate că ochii lui spuseseră: E bine aşa. Nu era chiar milă ceea ce simţea Clarice, ci o uşoară detaşare, ca şi cum ar fi urmărit un film. Şi a lăsat-o pe Maria Inês să o călăuzească în josul dealului, prin pădure şi pe pajiştea unde vacile rumegau, iar micile căpuşe aşteptau în iarbă.

Uşa deschisă

Lucrurile apar întotdeauna mai devastatoare atunci când sunt văzute de aproape. Îşi pierd sacralitatea, devin lucruri comune, de fiecare zi. Îşi reduc distanţa între ele şi se pierde noţiunea a ceea ce înseamnă.

Tomás nu ştia unde avea să-l ducă uşa aceea deschisă, dar avea o credinţă de nestrămutat în liberul-arbitru – o capacitate dobândită, un muşchi exersat. Ca şi cum nu ar fi fost înspăimântat. Îşi cunoştea paşii şi îşi făurea propriile drumuri aşa cum un profesionist alege corzile pentru o anumită melodie şi instrumentele care trebuie să facă să răsune aceste corzi şi muzicienii care cântă la aceste instrumente.

Astfel, a venit la casa lor şi le-a găsit pe cele două surori pe veranda din faţă, cu trăsăturile netezite de amurgul care făcea ca toate lucrurile să capete o textură vagă, ca de vis.

În timp ce se ridica să-l întâmpine, Maria Inês a spus:

– Deci ne întâlnim din nou cu toţii aici.

– O situaţie foarte improbabilă, a zis el, uitându-se la ea şi amintindu-şi fără să vrea bijuteriile *hippie* pe care le purta cu douăzeci de ani în urmă.

– Poate că nu e atât de improbabilă, a zis ea.

Acum nu avea nimic la gât, ceea ce-i dădea un aer sobru. Tomás şi-a simţit inima în piept ca un pumn strâns. Apoi strânsoarea s-a desfăcut.

Clarice i-a întors salutul lui Tomás, apoi a rămas tăcută.

Maria Inês a spus:

– Fiica mea s-a dus să doarmă puţin. Ne-am trezit devreme astăzi.

Clarice s-a ridicat foarte încet.

– Mă duc înăuntru, am puţină treabă.

Clarice s-a dus să găsească ceva de făcut. Să bea un pahar de apă. Să se uite la mâncarea pe care Fátima, atât de grijulie, o lăsase pregătită pentru cină. Să se spele pe faţa care devenise unsuroasă din cauza căldurii, să se spele pe mâini. Să iasă pe uşa din spate, să meargă pe poteca ce ducea la grajd şi să se uite la nişte sculpturi vechi păstrate acolo, în fundul dulapului, ca într-un muzeu. Apoi să închidă dulapul şi să aştepte încă un moment.

A încercat să-și imagineze ce puteau să-și spună unul altuia Tomás și Maria Inês. Dacă vorbeau despre banalități, vreme vârstă muncă înfățișare călătorii sau dacă stăteau tăcuți, prinși ca în capcană într-o stângăcie intensă. Dacă schimbau amabilități ca un preambul – la ce? Dacă se gândeau în secret să se întoarcă în timp, în urmă cu douăzeci de ani *(timpul stă nemișcat, dar ființele)*, să-și reia povestea de la ultima zi în care se văzuseră și se iubiseră.

Un liliac a zburat pe lângă Clarice, o pată rapidă pe cerul care se întuneca. Apoi altul, și încă unul. Sau poate că era același, înmulțit cu trei? A ridicat ochii și a observat că începeau să apară stelele. S-a sprijinit de poarta grajdului și s-a uitat cum răsăreau din ce în ce mai multe stele.

Când s-a întors în casă, nici Maria Inês, nici Tomás nu erau acolo. Eduarda era singură în camera de zi, cu părul ud, pentru că tocmai făcuse baie, și parfum de lavandă plutind în jurul ei prin aer.

– Am crezut că mama e cu tine, a spus Eduarda.

– Nu. E cu Tomás.

Eduarda a dat din cap și a spus:

– A venit la fermă să-l vadă și pe bărbatul acela, nu numai pe tine.

– Da. Așa cred.

– Unde s-au dus?

– Nu știu.

– O să luăm cina noi două sau o așteptăm și pe ea?

– Cum vrei.

– Să mai așteptăm puțin. E bine așa?

– Sigur.

Maria Inês s-a întors mult mai târziu. Trecuse de unsprezece. Nu a spus nici un cuvânt, nici nu s-a gândit să ofere, ca o fată tânără, vreo scuză pentru faptul că venea atât de târziu la cină. S-a dus la bucătărie să încălzească ceva de mâncare într-o tigaie, pentru că nu exista acolo cuptor cu microunde.

Clarice s-a dus cu ea fără să-i pună nici o întrebare (Clarice n-avea să o întrebe niciodată nimic despre seara aceea), în timp ce Eduarda stătea în camera de zi cu chitara ei. Lovind corzile și cântând *Do you miss me, Miss Misery, like you say you do,* cu vocea ei subțire.

*

Clarice mersese pe drumul acela de atâtea ori, încât ar fi putut să umble pe el și legată la ochi. Demult, încă din copilărie. Chiar și după ce totul se schimbase, drumul acela rămăsese la fel. Pământul drumului trecea prin diverse faze: în anotimpul ploios, făcea șanțuri și băltoace în care mai târziu se adunau zeci de fluturi. În anotimpul uscat, se întărea și se cojea. Era aproape mereu plin de balegă de cal, uneori de excremente de capră, dar era

întotdeauna același drum.

În primele ore ale dimineții era și mai frumos. Era mai liniștit și părea a fi un sol lunar, cu pietricelele reflectând o lumină lăptoasă, ireală. Pe o parte, pe pajiște, în spatele împrejmuirii de sârmă ghimpată, dormeau vitele. Aproape totul dormea, iar Clarice mergea pe drumul acela care ducea la vechea casă a ajutorului de fermier. Dar nu se grăbea.

Maria Inês și Eduarda rămăseseră acasă, închise în camerele lor, tăcute, poate dormind, poate nu. Clarice stătuse cu Maria Inês la masa din sufragerie și zâmbise la gândul că îi părea bine s-o vadă pe sora ei acasă, la urma urmei. Pendula a bătut miezul nopții de douăsprezece ori, și n-a apărut nici un diavol galben, și nici o Cenușăreasă n-a trebuit să plece în grabă. Pendula a bătut apoi ora unu. Și mai târziu, când s-au dus să se culce, Clarice a ieșit. În noapte, să caute și să găsească o ușă deschisă.

Luminile erau aprinse în vechea casă a ajutorului de fermier. Clarice s-a oprit la intrare, pe preșul făcut din resturi textile, și a spus:

– Știam că încă nu dormi.

– Mă îndoiesc că o să pot dormi, a spus Tomás.

– Îmi închipui.

– Vino înăuntru. Putem să facem niște ceai. Am aici o cutie pe care mi-a adus-o Cândido dintr-o călătorie. Ai vrea niște ceai?

– Aș vrea, da.

S-au dus în bucătărie și Clarice a umplut ceainicul cu apă și a comentat:

– Maria Inês spune că oamenii ar trebui să folosească numai vase de inox, sau de fontă, sau de ceramică, pentru că vasele de aluminiu pot provoca demență după câțiva ani. Știai asta?

– Nu, a spus Tomás, dar oricum nu am decât vase din aluminiu.

A luat de pe raft cutia bej de ceai Earl Grey. Fără ochelari, nu putea să citească literele mici cu care era scris *By appointment* to her Majesty Queen Elizabeth II. Tea and coffee merchands R. Twining&Co. Ltd. London. Au pus apa la fiert. Tomás nu avea nici un fel de unelte speciale pentru pregătit ceaiul, așa că au pus două linguri de Earl Grey în ceainic și apoi au turnat băutura în cești printr-o strecurătoare.

Ceai englezesc, din întâmplare. Au rămas tăcuți pentru o vreme, stând pe podeaua verandei. Chiar și la ora aceea era cald. Apoi Tomás a răspuns la întrebarea pe care Clarice nu i-o pusese.

– A fost aici, știi? Dar n-a fost cum mi-am închipuit că o să fie.

Clarice a continuat să amestece cu linguriță în ceașca ei de ceai. Apoi a mărturisit:

– La început nu mi-a plăcut ideea că o să vină.

– Nici mie. Dar a fost greșeala noastră, pentru că am crezut că este răspunzătoare de prea mult.

– Și Eduarda?

– Ar fi trebuit să o caut mai demult, desigur, dar lucrurile nu sunt niciodată atât de clare și bine puse la punct, ca într-un scenariu de film.

Iar Tomás a recunoscut că îi era cu adevărat teamă, și a spus de ce. Ca un alcoolic care nu a băut ani de zile și, dintr-odată, la o petrecere șic, se trezește în fața unui pahar de whiskey. Înspăimântat de sine și de patima lui. Și totuși, dacă această patimă încă făcea parte din el, din viața lui, obiectul pasiunii lui putea să existe numai în trecut. De fapt, acum o părăsea pe Maria Inês încă o dată, după douăzeci de ani de la momentul în care îl părăsise ea.

Fața lui Clarice reflecta lumina care venea din camera de zi, o față luminată ca un far în mijlocul nopții. Iar el a întrebat:

– Îți amintești de câți ani trăiesc aici?

– Nu, a răspuns ea.

– Nici eu. Nu-mi amintesc.

Tomás și-a pus mâna, cu blândețe, pe umărul lui Clarice, pe rochia ei de un albastru-închis cu flori albastre-deschis. Ea nu a zâmbit. De undeva aproape s-a auzit strigătul unei bufnițe. Tomás a așteptat și s-a uitat la micul infinit al cerului în timp ce brațul lui îi atingea brațul, spatele lui Clarice. Nu mai era atât de subțire ca altădată, când el avea douăzeci de ani. Apoi ea a venit mai aproape și și-a sprijinit fruntea de fața lui.

Niciodată nu va putea să uite. Clarice știa asta. Nu era posibil ca totul să devină o amintire inofensivă, o rană cauterizată, un animal fără colți și gheare, de-abia existând. Nu putea fi împăcat trecutul cu tot ceea ce conținea. În amintirea lui Clarice exista o cetate distrusă de un război sau de un cutremur, dar acum erau clădiri noi, resturile fuseseră îndepărtate, morții fuseseră îngropați.

Buzele ei și ale lui Tomás nu știau exact unde să înceapă, așa că au început cu buzele celuilalt, buze, guri, iar moliile și alte insecte zburau în cercuri imperfecte în jurul becului din camera de zi.

*

Clarice îi ține capul cu amândouă mâinile, ca și cum ar fi o sculptură, iar degetele ei îl trag ușor de părul încărunțit. Foarte ușor. Și îi ajută buzele să găsească drumul spre bărbia ei, spre baza gâtului, spre marginea rochiei. Acum Tomás îi ține în mâini (cu o mișcare foarte blândă) sânii, ca și cum ar fi o sculptură. Acum ea îi descheie cămașa și îi dezgolește pieptul firav, acum îl va săruta acolo, chiar în acel loc în care simte bătându-i inima. Repede. Mai repede. Acum el îi deschide nasturii rochiei și îi numără, unu, doi, trei, patru,

cinci, iar apoi mâinile lui pe spatele ei găsesc închizătoarea sutienului. Acum ea privește cerul imens și munții, iar aerul static se lipește de pieptul ei gol și Tomás îşi va pune buzele acolo, unde ea nu se aştepta, unde ea nu se aştepta.

Acum mâna ei găsește suprafața pantalonilor, coapsele, șoldurile lui. Și îi mângâie părul încărunțit din nou, iar el descoperă valea pântecelui ei. Acum ea îl face să se ridice în picioare și îi trage în jos fermoarul pantalonilor.

Acum el o ridică și o așază pe marginea băncii de pe verandă. Nu este pe un piedestal, ea este o femeie obișnuită. Își îngroapă fața în părul ei, în scobitura gâtului ei, și îi vede lobul urechii stângi, fără nici un cercel care să strălucească acolo.

Nimic nu este ușor. Niciodată. Totuși, este adevărat că timpul stă nemișcat (și creaturile trec), iar tot ce contează încolțește în momentul prezent. Nu cu intenția de a înflori sau de a face fructe, ci doar de a încolți. De a fi o sămânță. De a spune *acum* – ceea ce, prin urmare, înseamnă doar un alt fel de a spune: întotdeauna.

Sufletul lumii

E iarnă în Europa, în Italia. Poate că João Miguel se va hotărî să se oprească la Veneția pentru a se întâlni din nou cu frumosul Paolo, care acum nu mai este atât de tânăr, dar poate că e și mai frumos. Dar nu: Maria Inês nu știe, nu are de unde să știe dacă fostul-tânăr Paolo locuiește acum în Roma și are o slujbă foarte serioasă. Poate că e avocat, locuiește într-un apartament frumos și are o familie.

Maria Inês a dormit puțin și a avut timp să se gândească la vara italiană, să-și amintească încă o dată de cafeneaua Florian și să o uite încă o dată. Să-și amintească de vremurile în care era fata dintr-un tablou al lui Whistler, pe când locuia la mătușa Berenice. Să-și amintească de momentul în care a murit mătușa mamei ei: din cauze naturale. La un an după Veneția și cafeneaua Florian și după încă-tânărul, frumosul Paolo.

A avut timp să-și amintească clinica în care se internase în sfârșit Clarice, o clădire cu o grădină interioară populată de statuete de prost gust, dintre cele făcute în serie și vândute pe marginea șoselei. Într-un colț stăteau Albă ca Zăpada și cei Șapte Pitici, și alături de ei un bâtlan înțepenit. Mai departe, o broască uriașă, de o urâțenie îngrozitoare. Totuși, erau acolo niște plante frumoase. Climatul de munte, de obicei, este generos cu plantele. Erau chiar și hortensii în niște straturi unduitoare, pe care le îngrijeau chiar pacienții. Într-o după-amiază, când Maria Inês se dusese la clinică să o viziteze, Clarice stătea pe o bancă vopsită de curând în alb. Era frig și ea era învelită într-o pătură de lână. Bea ceai – un ceai cu lămâie făcut de asistentă și servit într-un pahar de plastic, ca acelea folosite la petrecerile copiilor. Clarice și-a ridicat fața, s-a uitat în direcția munților și a salutat-o pe sora ei, apoi a întrebat-o dacă nepoata ei avea să o viziteze când ieșea din clinică. E iarnă în Italia și vară la fermă, unde Maria Inês stă întinsă pe patul din camera de oaspeți și vede, pe fereastra cu obloane albastre, zorii răsărind încetul cu încetul. *Fiat lux.*

Este încă foarte devreme când în cele din urmă se dă jos din pat, deschide fereastra și face ceea ce făcea întotdeauna când era copil; iese pe

fereastră, sărind peste trecerea birocratică printr-o mulțime de uși și de camere. Găsește un scaun, îl duce la fereastră și se sprijină de pervaz cu amândouă mâinile ca să se cațere. Așezată pe pervaz, își leagănă picioarele și sare pe trotuarul îngust de ciment, acum crăpat în mai multe locuri, care înconjoară casa.

În timpul nopții, Maria Inês a reușit să facă un vag inventar al sinelui ei, în timp ce asculta cum pendula din hol bătea orele. Putea fi aproape sigură că nu avea să se mai gândească la Bernardo Águas – fostul ei coleg de la universitate care, după ce își terminase studiile, își abandonase cariera medicală în favoarea alteia, o carieră internațională de cântăreț (*Si ch'io vorrei morire*), care o sunase odată ca să vadă ce mai face și sfârșise prin a deveni amantul ei – după inelul de smarald, după Veneția. Cu mult timp după Tomás. Cel care o identificase ca pe o statistică – o piuneză colorată înfiptă într-o hartă a lumii. Falsul ei rai. Cel mai mare dintre clișeele ei.

Maria Inês merge acum desculță prin iarbă. Acolo simte o prezență blândă: sufletul lumii. *Anima mundi.* Merge la bazinul gol de ciment, pe fundul căruia cresc ferigi din crăpături. Pe vremuri înota acolo. Când era un copil și traversa bazinul din șase sau șapte mișcări ale brațelor. Acolo învățase să-și deschidă ochii sub apă și să se scufunde fără să-și țină nările strânse cu degetele și să facă salturi sub apă – în față și, ceva mai greu, în spate. Se uită la fundul bazinului și la ferigile care se desfac ca niște scenarii de viitor viabile. Ca niște scenarii de viitor neviabile, de asemenea.

Cu toate acestea, călătoria nu mai are surprize pentru ea, pur și simplu pentru că surprizele se deschid în timpul călătoriei, ca și frunzele ferigii. Cum poate să mai conteze ea atât de mult pentru sora ei și pentru fostul ei iubit, care merg în lumina zilei la ferma aceea din trecut? Sunt ca niște fantome care nu-și dau seama de condiția lor?

Nu contează dacă sculptezi o mie și una de fantezii. La urma urmei, viața este precum matematicile – cu operații care scapă normelor și numere care produc rezultate improbabile, unde deîmpărțitul și împărțitorul uneori constituie o scădere sau o înmulțire. Matematicile: Ahile și broasca țestoasă. Apoi își amintește de vărul ei de-al doilea pe marginea unui lac de culoarea mierii, unde broaște-gladiator orăcăiau de pretutindeni și unde se adunase un stol de rațe. Libelule bâzâiau pe suprafața apei, iar cântecul păsărilor nocturne începea să se amestece cu cântecul păsărilor întârziate de zi care probabil că intrau în schimbul de seară, făcând ore suplimentare.

Maria Inês știe că Clarice a fost plecată de acasă o bună parte a nopții. Nu e greu de ghicit unde și cu cine a fost. Totuși, își închipuie că nu trebuie făcute preziceri. Nici pentru ea, Maria Inês. De fapt, nu trebuie făcut bilanțul anilor trecuți sau al anilor care vor veni. Și nimic nu e nou. Nimic nu e nou. Și

totuși, totul e nou. *Fiat lux*.

O ia pe poteca ce înconjoară bazinul și trece pe lângă stratul de *chayote*[11]. Clarice a plantat *chayote*. Și roșii mici, care se mănâncă întregi și explodează în gură la fiecare mușcătură. Vede câțiva eucalipți care au ieșit din pământ cu două sau cu trei decenii mai înainte. Bromeliadele se înmulțesc. Plante mici cresc, plante mature mor. În vârful dealului lipsit de vegetație e un trunchi înnegrit unde odinioară fusese un arbore *ipê* enorm.

Maria Inês continuă să meargă pe drumul îngust care duce la drumul principal. Nu se îndreaptă spre nici un loc anume. Doar merge, pune înainte un picior, apoi pe celălalt. Da, se va întoarce mai târziu acasă, pentru micul dejun și pentru restul. În acel moment, totuși, nu se uită în urmă, iar în timp ce merge simte soarele cum răsare în spatele ei.

*

Dimineața plutește pe drumul plin de praf. Totul e liniștit, sau aproape liniștit, în timp ce un bărbat cu ochii larg deschiși se preface că se uită la drum. De fapt, Tomás a luat deja hotărârea. Dar așteaptă, pentru că încă este încă devreme și știe obiceiul de a se trezi în jurul prânzului, atât de prețios pentru adolescenți. Își amintește de tinerețea lui. Când avea douăzeci de ani și dimineața lui începea la prânz.

Așteaptă. Își aprinde o țigară, fumează. O salută pe Jorgina cu o mișcare a capului atunci când ea sosește la lucru, ascultă bibilicile repetându-și litania, se uită la câinele care se scarpină cu laba din spate. Apoi o ia încet pe drum, ducându-se să o întâlnească pe fiica lui, Eduarda.

*

– Pariez că deja am înghițit o grămadă de viermi din *guava*, a spus Maria Inês, uitându-se provocatoare la sora ei. Poți să-ți închipui asta, Clarice? O bucată de vierme, un cap, o coadă, chestia aia moale și albă. Un vierme!

– Încetează, Maria Inês! Pentru numele lui Dumnezeu!

Maria Inês a tăcut, a mai luat o mușcătură din *guava* și s-a uitat în depărtare. Un om cu o pălărie de paie trecea călare pe drum. Mama lor era acasă, cosând. Tatăl lor se dusese în oraș să cumpere niște medicamente. Erau doar atât, atunci: mama, tatăl. Niște potențiali prieteni.

– Ce-ai pățit la picior? a întrebat Clarice, arătând o zgârietură de pe coapsa subțire a Maria Inês.

– M-am zgâriat ieri. Am căzut de pe leagăn.

– Te legeni prea sus.

– Așa-mi place.

– Dar poți să cazi și să te lovești.

– Nu-i nimic. Nu-mi pasă.

Apoi amândouă fetele au tăcut și s-au uitat la lume din vârful arborelui de *guava*. Pe îndelete, fără teamă. Încă nu erau înspăimântate, încă nu erau monștri care respirau în penumbrele casei lor: doar viitorul – care strălucea de așteptări, așa cum ochii lor străluceau în acel moment.

Clarice se gândea că o să facă o sculptură pe care să i-o dea Mariei Inês de Crăciun. Iar Maria Inês se întreba dacă o mână de semințe de chiparos ar fi un cadou bun pentru sora ei, dacă nu cumva era prea mare pentru aceste lucruri – Clarice trecuse deja de unsprezece ani, la urma urmei. Apoi ceva întunecat i-a trecut prin inimă; s-a apropiat încetișor de sora ei și i-a înconjurat mijlocul cu brațul. Umbra a trecut mai departe, iar Maria Inês a zâmbit și a spus, dintr-un impuls:

– Te iubesc.

S-au uitat la munți și au încercat să ghicească ce era dincolo de ei. S-au uitat în viitor și au încercat să ghicească ce era acolo, așteptându-le. Precum viermii în *guava* sau cadourile de Crăciun încă nedesfăcute. Bilete la Operă sau poate scrisori de dragoste? Pantofi cu tocuri înalte și ruj, unghii lungi?

Clarice și-a pus brațul pe umerii Mariei Inês și și-a imaginat cum o să fie când se vor întâlni în viitor, femei în toată firea. În Rio de Janeiro. Sau în Paris. O balerină celebră și o sculptoriță faimoasă. Cu fotografii ale soților și ale copiilor lor în poșete, cu haine frumoase și parfumuri amețitoare. Pline de afecțiune, și-au închipuit că într-o zi își vor aminti această zi în care mâncau *guava*, iar Maria Inês a spus: Pariez că deja am înghițit o grămadă de viermi din *guava*.

Clarice era fericită. Viitorul pe care îl vedea era luminos. Nu avea nici o îndoială în privința aceasta. I-a zâmbit Mariei Inês și i-a spus:

– Lina a promis că vine la joacă după prânz. Hai să mergem.

Iar cele două fetițe au coborât din arborele de *guava* dintr-o săritură și au alergat acasă.

11 Plantă tropicală din familia cucurbitaceelor, care face fructe comestibile asemănătoare dovleceilor.